

Erdélyi pénzek a Déri Múzeumban

ERDÉLYI PÉNZEK A DÉRI MÚZEUMBAN

KATALÓGUS

Szerkesztette:
Novák Ádám

Déri Múzeum, Debrecen, 2023

*Anna és József, Magdolna és János emlékére,
Isten dicsóságára!*

Erdélyi pénzek a Déri Múzeumban

Katalógus

Szerkesztő: [Novák Ádám](#)

Bevezető tanulmány és szakmai lektor: [Kálnoki-Gyöngyössy Márton](#)

Fotók: Lukács Tihamér

Fejezetszövegek: [Papp Klára](#)

Angol nyelvi fordítás: Bacsa Balázs Antal

Grafikai tervezés, nyomdai előkészítés: Kónya Ábel

Korrektúra: Szekeres Krisztina

ISBN

Print: 978-615-5560-52-1

Online: 978-615-5560-53-8

© 2023, Déri Múzeum

© Szerkesztő

Minden jog fenntartva

Kiadja: [Déri Múzeum](#), Debrecen

Felelős kiadó: Angi János múzeumigazgató

Nyomdai munkák: [Kapitális Kft.](#), Debrecen

Felelős vezető: Kapusi József

AZ NKFI ALAPBÓL
MEGVALÓSULÓ
PROJEKT

A [MEC_K_140711](#) számú projekt a Kulturális és Innovációs Minisztérium Nemzeti Kutatási Fejlesztési és Innovációs Alapból nyújtott támogatásával, a MEC_K_21 pályázati program finanszírozásában valósult meg.

A kötet megjelenését támogatta az Innovációs és Technológiai Minisztérium által meghirdetett Tématerületi Kiválósági Program (TKP2021-NKTA-34) keretében a [DE „Magyarország a Középkori Európában” Kutatócsoport](#).

A borítón szereplő érmek hivatkozásai:
első borító: [16.4.](#); [19.3.](#); [29.36.](#);
hátsó borító: [12.7.](#); [14.13.](#); [16.13.](#); [17.3.](#);
[18.1.](#); [19.7.](#); [20.6.](#); [21.7.](#); [22.5.](#); [23.20.](#); [24.2.](#)

TARTALOMJEGYZÉK

Előszó	8
Foreword	11
Éremgyűjtés a Habsburgok égisze alatt: a jelentősebb magyar magán- és közgyűjtemények létrejötte és helyzete a 20. század elejéig	14
I. (Szapolyai) János erdélyi veretei	37
I. (Habsburg) Ferdinánd erdélyi veretei	47
János Zsigmond és Izabella veretei	51
János Zsigmond veretei	55
Báthory István veretei	61
Báthory Kristóf veretei	65
Bocskai Erzsébet verete	71
Báthory Zsigmond veretei	73
I. (Habsburg) Rudolf erdélyi veretei	85
Brassó város verete	87
Nagyszeben város veretei	89
Bocskai István veretei	91
Rákóczi Zsigmond veretei	97
Báthory Gábor veretei	99
Brassó város veretei	111
Bethlen Gábor veretei	115
Brandenburgi Katalin veretei	137
Bethlen István verete	141
I. Rákóczi György veretei	143
II. Rákóczi György veretei	149
Barcsay Ákos veretei	159
Kemény János veretei	165
Apafi Mihály veretei	169
Thököly Imre veretei	187
I. (Habsburg) Lipót erdélyi veretei	189
II. Rákóczi Ferenc erdélyi verete	195
I. (Habsburg) József erdélyi veretei	197
III. (Habsburg) Károly erdélyi veretei	203
(Habsburg) Mária Terézia erdélyi veretei	215
Képek jegyzéke	234
Leltári szám konkordanciatáblázat	235
Bibliográfia	240

ELŐSZÓ

A mohácsi csatát követő belpolitikai válság eredménye, hogy a török által nem megszállt egykori magyar területen két államalakulat működött tovább. Pénztörténeti szempontból az erdélyi részek külön fejlődtek. A mindenkori erdélyi fejedelmek nagycímletű pénzek verését helyezték előtérbe. Mindez teret engedett a korszak legjobb éremmetszőinek alkalmazására, valamint a szokásostól eltérő formájú érmék kialakítására.

Déri Frigyes bécsi iparmágnás a századfordulón tudatos műgyűjtésbe kezdett, melynek meghatározó részét képezte a numizmatika. Gyűjtőmunkájának eredményeként az egyik legkiemelkedőbb erdélyi gyűjtemény állt össze. Az „erdélyi anyag” – a kollekción többi részével együtt – a 20. század elején Debrecen városába került. Kiállításon többször szerepelt, számos részleges közlés jelent meg belőle, de a teljes anyagról katalógus nem készült eddig. A Nemzeti Kutatási, Fejlesztési és Innovációs Hivatal jóvoltából 2022–2023 során dolgozhattunk ezen a katalóguson, melyet most a numizmatika, a művészettörténet, a muzeológia és a történelem iránt érdeklődők rendelkezésére bocsátunk.

Az elkészült katalógus egy hiánypótló munka. Azontúl, hogy a Kárpát-medence egyik legnagyobb erdélyi pénzgyűjteményéről készült, Déri Frigyes gyűjteményének egyik tematikus egysége sem kapott még hasonló minőségű feldolgozást. Örvendetes ugyanakkor, hogy nemrégiben Kovács József Dénes átfogó gyűjteményelemzést végzett „Déri Frigyes Antik hagyatékának gyűjtés- és gyűjteménytörténete – Egy ókortörténeti közgyűjtemény feldolgozása történettudományi és muzeológiai eszközökkel” c. [PhD-dolgozatában](#). Hasonló mélységű kutatás alá nem vetették az éremgyűjteményt, pedig egy ilyen elemzés segítségével rekonstruálható lehetne több nagy arisztokrata gyűjtemény, melyből Déri előszeretettel vásárolt. Erre részleges, de jó példák elődöm, Krankovics Ilona gyűjteményfelelős főmuzeológus Bethlen Gábor pénzei kapcsán közzétett tanulmányai.

Már Déri Frigyes 1922-es gyűjteményismertető kötetében is két fő részre osztotta fel numizmatikai gyűjteményét. Igaz a Szent Istvántól IV. Károlyig tartó „királyi” magyar pénztörténeti anyagban találunk több erdélyi veretű Szapolyai János aranyforintot és denárt, mégis a DFNGY 2293-as számtól kezdve rendezték sorba kronológia szerint az erdélyi vereteket. Báthory András, Rhédey Ferenc, Székely Mózés kivételével az összes választott erdélyi fejedelemtől rendelkezünk egykorú forgalmi pénzzel. Erdélyi veretként tartja számon a gyűjtemény és a legtöbb katalógus is Habsburg Ferdinánd és Rudolf néhány veretét, valamint I. Lipóttól kezdve III. Károly, I. József és Mária Terézia is veretett Erdélyben pénzt, de II. József alatt az egyedi címerrel ellátott erdélyi pénzek verése megszűnt. A fenti uralkodók által kiadott pénzeket huszonnégy fejezetre osztottuk, ami további öt fejezettel egészült ki. Hiszen mind Bocskai Erzsébet, mind Brandenburgi Katalin nevére vertek érméket, illetve egy ízben Nagyszében, két ízben pedig Brassó városa is adott ki pénzt a 17. század elején. Az így összeállt huszonkilenc fejezetbe besoroltuk azt a néhány gyűjteményi darabot is, mely nem Déri gyűjtése, hanem a múzeum egyéb módon gyűjteményezte. Így összesen 538 darab forgalmi pénzt listáztunk a katalógusban.

A fejezetek elején Papp Klára professzor emerita rövid bevezetőit olvashatja a közönség, ami- ben az adott fejezethez kapcsolódó rövid köztörténeti háttérrel ismertetjük, kiemelve néhány debreceni vonatkozású adalékot. A Déri Múzeum rendkívül szerteágazó gyűjteménnyel rendelkezik, ezért úgy döntöttünk, hogy az egyes fejezetekhez kapcsolódva egy-egy műtárgyfotót kapcsolunk fejezetindító- nak. Így került be az anyagba az iparművészeti gyűjteményből egy 16. századi tárcsapajzs, tizenkét gerezdes tollasbuzogány, egy 17. századi erdélyi díszöv, egy 18. századi díszes jatagán és egy 17. század elején készült pénzes kehely, melybe több erdélyi veretű érmét is beleépítettek. Az iparművészeti gyű- jteménybe került Déri Frigyes oklevélgyűjteménye is, melyből Barcsai Ákos fejedelem és VI. Károly császár egy-egy oklevélrészletét emeltük be. A történeti gyűjteményben számos erdélyi fejedelemhez, kancellárhoz köthető oklevelet és levelet őrzünk. Fráter György, Báthory István, Báthory Zsigmond, Rákóczi Zsigmond, Bethlen Gábor, Brandenburgi Katalin, I. és II. Rákóczi György, valamint Apafi Mihály egy-egy kéziratot levelét, aláírását vagy pecsétlenyomatát közöljük. A történeti gyűjtemény szerzeményezte azt a hadi pénztárládát is, mely a Rákóczi-szabadságharcban teljesíthetett szolgálatot. A régészeti gyűjteményből a kismarjai templom kriptájából előkerült aranygyűrűt emeltük be Bocskai Erzsébethez. A képzőművészeti gyűjtemény II. Rákóczi Ferenc mellszobrának fotóját, Nagyváradot, Tokajt, Eperjest, valamint Johann Friedrich von Veterani és Mária Teréziát ábrázoló metszetet adott a katalógusnak. Emellett öt fejezet élén hat érme fotóját találja az olvasó. Két fiktív veret mellett egy I. Ferdinándot és nejét, Anna hercegnőt ábrázoló emlékérmé, Nagyszében város 1613-ban Bethlen Gábor fejedelem tiszteletére vert arany és ezüst hódolati érme, valamint Michael Weiss brassói főbíró halálának emlékére vert arany emlékérmé kapott helyet. Így nem csupán egy pénztörténeti katalógust tarthat kezében az olvasó, hanem a Déri Múzeum gazdag gyűjteményének köszönhetően a korszak szélesebben vett történeti és tárgyi kultúrájával is megismerkedhet.

A katalógus rendszere Huszár Lajos katalógusára épül, vagyis kibocsátónkként csökkenő címlet szerint, azon belül verdénkként és kronológiai sorrendben kerülnek listázásra. Mivel Greiner Mihály az 1950-es évek elején a gyűjtemény rendezése során más szerkezetet alakított ki, ezért a leltári számok nem sorrendben követik egymást. Az érme nemét is minden esetben Huszár Lajos után adtuk meg. Elsődle- ges referenciaként is ezt a katalógust használtuk. Szapolyai János, Habsburg Ferdinánd és Rudolf esetén Huszár *Müntzkatalogjának* számaira hivatkoztunk. Mivel Resch Adolf kétkötetes munkájában az érmek leírását Huszárnál részletesebben adta meg, illetve számos más katalógus is főreferenciaként hivatkozik rá, ezért minden katalógustételnél megadtuk az érme Resch-számát. Figyelembe vettük a szerző kiegészítő munkáját is 1969-ből. Mellékreferenciaként Lengyel András Aranykönyvét, Pohl Artúr két katalógusát, a Magyar Nemzeti Bank erdélyi tallérgyűjteményét bemutató katalógust, a *Corpus Nummorum Austri- acorum* vonatkozó kötetét, valamint Kopecki és Radóczy munkáját használtuk. Meg kell említenünk, hogy a katalógus szerkesztésével párhuzamosan Lux Iván és Tóth Csaba Erdélyi tallérok címmel sorozatot indított, melyben céljuk az összes ismert erdélyi tallér típus és változat bemutatása. Az első rész preprintje 2022-ben meg is jelent, ennek anyagát azonban még nem építettük bele a katalógusunkba, hiszen a szer- zők azért tették közzé, hogy az érdeklődők megjegyzéseket tudjanak hozzá fűzni, ezzel változtatni akár az összetételén. A szerkesztők munkáját ugyanakkor a debreceni anyaggal természetesen igyekeztünk segíteni.

A katalógusban eltekintettünk attól, hogy az érmék köriratait ismertessük, ugyanakkor fejezetenként egy-egy érme feliratát, annak latin átíratával és magyar fordításával is közöltük. Minden veretnél feltüntet- tük a verdejegyet és a mesterjegyet, esetenként annak feloldását is. Az érme súlya grammban, és átmérője milliméterben szintén mindenütt helyt kapott. Az érme képeit méretarányosan, és a kisebbek esetén na- gyításban is közöltük. A katalógus szakmai lektora Kálnoki-Gyöngyössi Márton volt, aki a századforduló magángyűjteményéről bevezető tanulmányt is jegyzett.

A leltári számot esetenként megjegyzés követi. Ebben az adott érme egyedi azonosítására szolgáló megjegyzések, szakirodalmi hivatkozások mellett hét esetben egy-egy QR-kódot is közlünk. 2020 során

ugyanis a numizmatikai gyűjteményből elkészítettük 32 darab érme 3D-modelljét, melyet a Sketchfab oldalán közzé is tettünk, ahonnan azokat a [múzeumi online katalógusunkba](#) is betöltöttük.

A Déri Múzeum együttműködik a debreceni [Atomki Örökségtudományi Laboratóriumával](#). Elsősorban a régészeti feltárásokból előkerült fémtárgyak vizsgálatát végzik itt. 2022 őszén volt szerencsénk néhány érmét roncsolásmentes anyagösszetétel vizsgálat alá vetni, melyet röntgenfluoreszcencia (XRF) módszerrel végeztek el a laboratórium munkatársai Kertész Zsófia és Dönczö Boglárka. A vizsgálat az ERIHS.hu projekt keretében, a GINOP-2.3.3-15-2016-00029 sz. projekt támogatásával készült. A kapott eredményeket az egyes tételeknél közzétettük. Ahhoz, hogy mélyebb elemzéseket folytassunk, következtetéseket vonjunk le, túl szűk a bevont anyag, így ez csupán érdekesség. Eltekintettünk attól, hogy a közelmúlt árveréseinek hivatkozásait feltüntessük a katalógusban, mivel ezeket az adatokat kevésbé találtuk időtállóknak.

E helyütt köszönöm meg kollégáim segítségét. Elsősorban Lukács Tihamér fotósnak, aki nem volt rest akár több képet is készíteni az érmekről, újrafotózni műtárgyakat. Kónya Ábelnek, aki ezt a magas művészeti színvonalú kiadványt szerkesztette. Törő Gabriellával és Németh Gergővel a gyűjtemény feldolgozása, digitális előkészítése során dolgoztunk együtt. Köszönöm Fodor Éva, Kovács József Dénes, Korompai Balázs főmuzeológusoknak, Váradai Katalin, Ormos Viktória muzeológusoknak, Mózsi Anita gyűjteménykezelőnek és Zsadányi Tünde könyvtárosnak, Szekeres Krisztina korrektornak, akik sokat segítettek a kötet szerkesztésében.

A történetész tapasztalata az, hogy egy tanulmány abban a pillanatban elindul az avulás útján, amint megjelenik. A legtöbb ilyen munkának alig pár évnyi, évtizednyi jelentősége marad, amíg az újabb kutatások nem írják felül, vagy pontosítják tartalmát. Egy forrásközlés, segédlet, vagy egy katalógus azonban sokkal időtállóbbnak bizonyul, akár évszázados távlatban is lehetnek erényei. Biztos vagyok, hogy a kollégák áldozatos munkájával megjelenő éremkatalógussal egy nagy adóságát törleszti a debreceni Déri Múzeum mecénása, Déri Frigyes felé, és hogy az erdélyi érmekkel foglalkozók számára hasznos kötet hagyta el a nyomdát. Időtállósága felett majd a jelen, és a jövő kutatói törnek pálcát.

Debrecen, 2023. október 1.

Novák Ádám
szerkesztő

FOREWORD

The result of the internal political crisis that followed the Battle of Mohács was that two state formations functioned in the former Hungarian territory that was not occupied by the Ottomans. From a numismatic point of view, the Transylvanian parts developed separately. The Transylvanian princes prioritised the minting of high denomination coins. This allowed for the employment of the best engravers of the time and the creation of coins with unusual shapes.

At the turn of the century, the Viennese industrial magnate Frigyes Déri began a conscious collection of art, of which numismatics was a major part. As a result of his collecting efforts, one of the most outstanding Transylvanian collections was assembled. The “Transylvanian material” - together with the rest of the collection - was transferred to Debrecen at the beginning of the 20th century. It was exhibited several times and several partial publications were issued, but no catalogue of the complete material has been published until now. With the support of the National Research, Development and Innovation Office, we have been able to work on this catalogue during 2022 and 2023, which we are now making available to those interested in numismatics, art history, museology and history.

The catalogue is a work that fills a gap. In addition to presenting one of the largest Transylvanian coin collections in the Carpathian Basin, none of the thematic units of Frigyes Déri's collection has ever been treated to a similar standard. At the same time, it is gratifying that József Dénes Kovács has recently completed a comprehensive collection analysis in his [PhD thesis](#) entitled “The Collection and Collection History of the Antique Legacy of Frigyes Déri - The Processing of a Public Collection of Ancient History by Historical and Museological Means”. No such in-depth study of the coin collection has been carried out, although such an analysis could help reconstruct several of the large aristocratic collections that Déri favoured purchasing from. Partial, but good examples of this are the studies on the coins of Gábor Bethlen published by my predecessor, Ilona Krankovics, chief museologist in charge of collections.

Frigyes Déri already divided his numismatic collection into two main parts in his 1922 collection guide. Although in the “royal” Hungarian numismatic material from Saint Stephen to Charles IV we find several gold forints and denars minted by János Szapolyai in Transylvania, the Transylvanian mintages were ordered chronologically starting from DFNGY 2293. With the exception of András Báthory, Ferenc Rhédey and Mózes Székely, we have contemporary coins from all the elected Transylvanian princes. The collection and most catalogues consider some of the coins of Ferdinand and Rudolf Habsburg as Transylvanian coins, and starting from Lipót I, Charles VI, Joseph I and Maria Theresa also minted coins in Transylvania, but under Joseph II the minting of Transylvanian coins with distinctive coats of arms ceased. The coins issued by the above rulers are divided into twenty-four chapters, to which five additional chapters were added. After all, coins were minted under the names of both Elizabeth Bocskai and Catherine of Brandenburg, and the cities of Sibiu and Brasov also issued coins on one occasion and two occasions respectively in the early 17th century. In the twenty-nine chapters compiled in this way, we also included the few items that were not part of Déri's collection, but were acquired by the museum in other ways. Thus, a total of 538 circulation coins were listed in the catalogue.

At the beginning of the chapters, the audience can read a short introduction by Professor Emerita Klára Papp, in which a brief public history background to the chapter is presented, highlighting some of the aspects related to Debrecen. The Déri Museum has an extremely diverse collection, therefore we decided to attach a photograph of an artefact to each chapter as a starter. This is how a 16th-century disc shield, a twelve-edged feathered mace, a 17th-century Transylvanian decorative belt, an 18th-century ornamental jatagan and an early 17th-century money goblet, into which several Transylvanian minted coins were incorporated, were added to the collection. The charter collection of Frigyes Déri is also included in the collection of applied arts, from which we have highlighted a fragment of a charter of Prince Ákos Barcsai and Emperor Charles VI. The historical collection contains numerous documents and letters related to Transylvanian princes and chancellors. We publish some manuscript letters, signatures or seal impressions of György Fráter, István Báthory, Zsigmond Báthory, Zsigmond Rákóczi, Gábor Bethlen, Katalin Brandenburg, György I and II Rákóczi, and Mihály Apafi. The historical collection also acquired a military coin chest that may have served in the Rákóczi War of Independence. A gold ring from the archaeological collection, found in the crypt of the church of Kismarja, was added to the segment on Erzsébet Bocskai. The Fine Arts Collection contributed a photograph of the bust of Ferenc Rákóczi II, an engraving of Oradea, Tokaj, Prešov, and Johann Friedrich von Veterani and Maria Theresa to the catalogue. In addition, five chapters are headed by photographs of six coins. Alongside two fictitious mints, there is a commemorative coin depicting Ferdinand I and his wife Princess Anne, a gold and silver tribute coin issued in Sibiu in 1613 in honour of Prince Gábor Bethlen, and a gold coin commemorating the death of the Chief Justice of Brasov, Michael Weiss. This way, thanks to the rich collection of the Déri Museum, the reader will not only have a catalogue of the history of money in his/her hands, but will also be able to get acquainted with the broader historical and material culture of the period.

The system of the catalogue is based on the one of Lajos Huszár, i.e. they are listed by issuer in decreasing denomination, and within that by mints and in chronological order. Since Mihály Greiner developed a different structure in the early 1950s, the inventory numbers do not follow each other in order. The genus (*az érme neve*) of the coin was also given after Lajos Huszár in all cases. That catalogue was also used as a primary reference. In the case of János Szapolyai, Ferdinand and Rudolf Habsburg, we have referred to Huszár's *Müntzkatalog*. Since Adolf Resch gave a more detailed description of the coins in his two-volume work than Huszár, and several other catalogues use Resch as a main reference, we have given the Resch number of the coin for each catalogue entry. We also took into account the author's additional work from 1969. As side references we used András Lengyel's Gold Book, the two catalogues of Artúr Pohl, the catalogue presenting the Transylvanian thaler collection of the Hungarian National Bank, the relevant volume of the *Corpus Nummorum Austriacorum*, and the work of Kopecki and Radóczy. It should be mentioned that in parallel with the editing of the catalogue, Iván Lux and Csaba Tóth started a series entitled Transylvanian Thalers, in which their aim is to present all known thalers types and their variations from Transylvania. The preprint of the first part was published in 2022, but we have not yet included it in our catalogue, as the authors have published it so that interested parties can add comments and thereby change its composition. However, we are of course trying to facilitate the work of the editors with the material from Debrecen.

In the catalogue we have refrained from describing the circumscriptions of the coins, but we have included the inscription of one coin per chapter, with its Latin transcription and Hungarian translation. For each mintage, the mintmark and the master mark are indicated, sometimes with their associated meanings. The weight of the coin in grams and its diameter in millimetres were also given throughout the work. The images of the coins are shown to scale and also enlarged in the case of smaller ones. The proofreader of the catalogue was Márton Kálnoki-Gyöngyössi, who also wrote an introductory essay on the private collection of the turn of the century.

The inventory number is sometimes followed by a comment. This includes a QR code in seven cases, in addition to notes and references to the literature that uniquely identify the coin. In 2020, we created 3D models of 32 coins from the numismatic collection, which we published on Sketchfab and uploaded to our [online museum catalogue](#).

The Déri Museum collaborates with the [Atomki Laboratory for Heritage Science in Debrecen](#). It is primarily used to examine metal objects recovered from archaeological excavations. In the autumn of 2022, we had the opportunity to examine some of the coins without damaging the material composition, which was carried out by the laboratory's staff Zsófia Kertész and Boglárka Dönczö using the X-ray fluorescence (XRF) method. The study was carried out within the framework of the ERIHS.hu project, supported by the GINOP-2.3.3-15-2016-00029 project. The results are presented for each item. The material covered was rather narrow in order to draw conclusions from deeper analyses, so it is only an interesting addition. We have refrained from including references to recent auctions in the catalogue, as we found this data to be less future-proof.

At this point I would like to thank my colleagues for their hard work. First of all thanks are due to the photographer, Tihamér Lukács, who did not hesitate to take several pictures of the coins and re-photograph the artifacts; Ábel Kónya, who edited this publication with high artistic quality; Gabriella Törő and Gergő Németh with whom we worked together during the processing and digital preparation of the collection. Many thanks to chief museologists Éva Fodor, József Dénes Kovács, and Balázs Korompai, museologists Katalin Váradí, Viktória Ormos, collections manager Anita Mócsi, librarian Tünde Zsadányi, and proofreader Krisztina Szekeres, who contributed a lot to the editing of the volume.

The historian's experience is that a study starts on the road towards becoming obsolete the moment it is published. Most of these works will remain relevant for only a few years or decades, until new research revises or refines their content. However, a sourcebook, a guide, or a catalogue will prove to be much more timeless, and may even have merits over centuries. I am convinced that the coin catalogue, published with the sacrificial work of our colleagues, will repay a great debt to the patron of the Déri Museum in Debrecen, Frigyes Déri, and that a useful volume has left the press for those who are interested in Transylvanian coinage. Its timelessness will be tested by researchers of the present and the future.

Debrecen, 1 October 2023

Ádám Novák
Editor-in-Chief

ÉREMGYŰJTÉS A HABSBURGOK ÉGISZE ALATT: A JELENTŐSEBB MAGYAR MAGÁN- ÉS KÖZGYŰJTEMÉNYEK LÉTREJÖTTE ÉS HELYZETE A 20. SZÁZAD ELEJÉIG

Kálniki-Gyöngyössy Márton

„A régiségek ismerete s a régiségtan hazánkban igen el van hanyagolva. Gyűjtőink száma csekély, minek következtése, hogy nemcsak a művészi értékkel, de történelmi becszel bíró legszebb régiségeink is külföldökhöz vándorolnak, jólehet néha értékök tizedrésze sem adatik meg.”

(Andrássy Manó¹)

A mikor a Magyar Nemzeti Múzeum Éremtárának munkatársa, Gohl Ödön (1859–1927) a 20. század elején összefoglaló tanulmányt tett közzé a korabeli Magyarország éremgyűjteményeiről, a 228 kollekció közül külön is kiemelte a 8 legjelentősebb közgyűjteményt: a Magyar Nemzeti Múzeum Éremtárát (133.000 darab műtárgy), a nagyszombati Brukenthal Múzeum éremtárát (50.402 darab), a Budapesti Királyi Magyar Tudományegyetem éremgyűjteményét (25.885 darab), a győri Szent Benedek-rendi Főgimnázium éremgyűjteményét (26.921 darab), a Pannonhalmi Bencés Főapátság éremgyűjteményét (21.733 darab), a kolozsvári Erdélyi Nemzeti Múzeum Éremtárát (20.000 darab), a pozsonyi Ágostai Evangélikus Líceum éremgyűjteményét (18.500 darab) és a temesvári Délmagyarországi Múzeum éremgyűjteményét (10.477 darab).² Ezeknek a közgyűjteményeknek a létrejöttében, későbbi gyarapodásában kivétel nélkül kiemelkedő szerepet játszottak a magángyűjtők; az esetek jelentős részében nemcsak adományozóként, hanem alapítóként is.

A műgyűjtés sokáig az uralkodók és az arisztokraták kiváltsága volt. Gazdag műtárgyállományukat a világtól elzártan őrizték, a műalkotásokat csak kiváltságos kevesek láthatták. Időközben egyházi intézmények is gazdag műtárgyállományt halmoztak fel. Ezek a kollekciók szintén zártak voltak, látogatásuk szintén alig volt lehetséges. A 18. század végére azonban megjelent az igény, hogy ezek a gyűjtemények a nagyközönség számára is megnyíljanak, pontosabban közgyűjteménnyé váljanak.

¹ ANDRÁSSY 1861, 49.

² GOHL 1906, 52–53.

Tanulmányomban arra szeretnék vállalkozni, hogy a hazai éremgyűjtés nagy korszakának jelentősebb köz- és magángyűjteményeit bemutassam. Kétségtelen, hogy már korábban is voltak magyar éremgyűjtők (például a 16. században Pesti Ferenc, Szamosközi István és Zsámboki János, a 17. században I. Rákóczi György, Draskovich Miklós és Gáspár, Zrínyi Miklós és Nádasdy Ferenc), de az első hazai, szakszerűen rendezett, első osztályú anyagot magukban foglaló és zömmel máig fennmaradó éremgyűjtemények a 18. században jöttek létre. Mégis, ha korszakunk kezdetének nemzetközi szakirodalmát lapozgatjuk, szembeütnő, hogy a külföldi tudós közvélemény elsősorban azokra a magyarországi és erdélyi gyűjteményekre figyelt fel, amelyekben jelentősebb ókori anyag volt (Viczy, Brukenthal). Nem véletlen, hogy 1804-ben Engel János Keresztély (1770–1814) felhívást tett közzé, amelynek célja a hazai éremgyűjtemények kataszterének összeállítása volt. Maga a felhívás is említ néhány gyűjteményt, de egyúttal jelzi, hogy nyilvánvalóan több van, ezekről azonban nem álltak rendelkezésre adatok.³

Mivel Engel felhívása korántsem tartalmaz teljes listát korának éremgyűjteményeiről, a numizmatikai kutatás inkább a Rupp Jakab (1800–1879) által közölt későbbi összeállítást (9 köz- és 75 magángyűjtemény), illetve Weszerle József (1781–1838) kéziratban maradt feljegyzését (5 köz- és 105 magángyűjtemény) tekinti kiindulási alapnak.⁴ Arra nincs lehetőség, hogy a két lista szerint gyűjteményről gyűjteményre haladva minden kollekciót megvizsgáljunk, ezért inkább csak a jelentősebbek bemutatására, illetve a magyar gyűjteményügyhöz való hozzájárulásának ismertetésére vállalkozhatunk, kitérve aztán a 19. században létrejött gyűjteményekre is. Mindenekelőtt azonban a mintául szolgáló bécsi császári éremgyűjtemény 18. századi történetével érdemes kezdenünk!

A bécsi császári éremgyűjtemény

A bécsi Kunsthistorisches Museum törzsét jelentő történeti és régészeti gyűjtemény, az érem- és régiségtár háromszáz éves történetének legmozgalmasabb időszaka a 18. századra esik. Az önálló császári éremgyűjtemény 1712/14-ben jött létre, ezt megelőzően az éremanyagot különböző gyűjteményekben őrizték és gondozták; mindazonáltal külön igazgató által irányított egységes és önálló pénzérme- és emlékérem-gyűjteményről csak 1798 óta beszélhetünk; azonban ekkorra már idetartoztak az egyéb régiségek is, ezért a 19. században egyenesen érem- és régiségtárnak (*Münz- und Antikenkabinett*) nevezték. A kezdetekben a császári gyűjteményeknek a Stallburg adott otthont, itt helyezték el az érem- és régiséggyűjteményt, a művészeti gyűjteményeket (*Kunstammer*), a kincstárat (*Schatzkammer*) és a képtárat (*Pinakothek*) is. A 18. században a bécsi udvari gyűjtemények jelentősége megnőtt, részben annak is köszönhetően, hogy az uralkodóház ezekben saját nagyszerűségének nagyközönség elé tárható bizonyítékát, jelét látta. Mindez együtt járt a tudományos szemlélet előtérbe kerülésével, amiben komoly szerepet játszott a császári régiségfelügyelő, Carl Gustav Heraeus (1671–1725). A Heraeus által 1711–1719 között

3 ENGEL 1804. A magyar éremgyűjtés kezdeteihez: ENTZ 1937, 15., 20–21., 23., 25–26.

4 RUPP 1841, X–XVI., GOHL 1907, 43–44., HUSZÁR 1985, 82.

vezetett kézirata (*Journal oder Hand-Buch*) a gyűjtemény történetének egyik legfontosabb korai forrása. Kedvezően hatott az is, hogy míg VI. Károly (1711–1740) és Lotharingiai Ferenc (1745–1765) császárok maguk ismert éremgyűjtők voltak, így fontosnak tartották a gyűjteményi munkát, addig Mária Terézia (1740–1780) és II. József (1780–1790), bár különösebben nem érdeklődtek az érmeik iránt, de a császári kollekciókat nagyra tartották, a gyűjteményi anyagok publikációját szorgalmazták, és látogathatóságukat a nagyközönségnek biztosították. A numizmatikai gyűjtemény tudományos intézménnyé azonban csak Joseph Hilarius Eckhel (1737–1798) igazgatósága alatt vált (1774-től), időközben ugyanis a gyűjteményi munkát már nem felügyelő, hanem igazgató vezette. Eckhel megbízatása az ókori részre vonatkozott; vitathatatlan érdeme, hogy az ókori numizmatikát valódi tudománnyá tette, és a bécsi egyetemen tanította is. Szintén a nevéhez köthető annak a rendelkezésnek a megújítása, amely a talált régi pénzekkel kapcsolatos beszolgáltatási kötelezettséget előírta. 1772/1774-ben a császári éremgyűjtemény már összesen 51.207 éremből állt, az ókori rész 21.359 (2454 arany-, 9270 ezüst- és 9635 bronz-), míg a modern 29.848 (6716 arany-, 22.892 ezüst- és 240 bronz-) érmet tartalmazott.⁵

Bécsben a 18. század folyamán tehát létrejött egy igazi univerzális éremgyűjtemény, amely egyrészt látogatható volt, másrészt a numizmatika akadémiai tudománnyá és egyetemi kurzuson oktató tantervű tantárggyá válásának közép-európai háttérbázisát jelentette. Nem nehéz felismerni a bécsi mintát abban, hogy Mária Terézia oktatási rendelete, a Ratio Educationis (1777) a királyi rangot kapott budai (majd később pesti) egyetemen előírta éremtani tanszék megalapítását és az éremtan egyetemi oktatását (198. §.). Ennek a tanszéknek és a magyar föld numizmatikai emlékei gyűjtésére hivatott egyetemi éremgyűjteménynek (200. §.) vezetésére az egyetemi könyvtár egyik órét, Schönvisner Istvánt (1738–1818) kérték fel.⁶

Az első hazai numizmatikai közgyűjtemény: jezsuita gyűjteményből egyetemi éremtár

Hazánk legrégebbi numizmatikai közgyűjteménye (jelenleg az ELTE Éremgyűjteménye) alapjait Fischer Lipót SJ (1703–1787) vetette meg. A tudós jezsuita ugyanis 1753-ban alapította meg a nagyszombati jezsuita kollégium éremgyűjteményét. A gyűjtemény első tulajdonosa tehát a nagyszombati jezsuita rendház volt. Fischer három szép, intarziás éremtartó szekrényt készíttetett a gyűjtemény elhelyezésére. Fennmaradt a leltárfüzet is 1762/63-ból, a gyűjtemény ekkor 1842 darabból állt. A jezsuita rend föloszlatása után Mária Terézia rendelkezésének megfelelően 1773-ban a gyűjteményt a Nagyszombati Egyetem kapta meg. 1777-ben a Ratio Educationis külön is megemlíti a gyűjteményt az egyetem kapcsán: „*Emellett igen gazdag az éremtár is, szép gyűjteménye van latin, görög és magyar érmekből. Sem a költség, sem a szándék nem hiányzik e kincstár további gyarapítására: késelem nélkül küldeni kell ide minden pénzérméből, amelyet a jövőben az örökös tartományokban verni fognak.*” Az uralkodói szándék nyilvánvaló: a magyar nemzeti éremtár megteremtése.

5 A fentieket a bécsi császári éremtár 18. századi történetét feldolgozó legújabb monográfia alapján foglaltam össze: HASSMANN – WINTER 2016. A bécsi császári gyűjtemény olyan gazdag volt, hogy a duplumgyűjteményből a lemergi egyetem új éremtára számára 1784-ben 6541 ókori érmet, valamint 349 ezüst- és 1 réz emlékérmét adtak át (uo. 75.). A császári gyűjteményekhez lásd még: PAPHÁZI 2016.

6 GYÖNGYÖSSY – MÉSZÁROS – TÓTH 2010, 16–21.

ÉREMGYŰJTÉS A HABSBERGOK ÉGISZE ALATT: A JELENTŐSEBB MAGYAR MAGÁN- ÉS KÖZGYŰJTEMÉNYEK LÉTREJÖTTE ÉS HELYZETE A 20. SZÁZAD ELEJÉIG

A gyűjtemény eredetileg az Egyetemi Könyvtár épületében nyert elhelyezést. Ennek oka az volt, hogy a könyvtárőrök az érem- és régiségtan professzorai is voltak egyben. Ebben az időszakban további jelentős gyarapodásokra van adat: idekerült a pesti pálos kolostor éremgyűjteménye a Pálos Rend fölösztatásakor (1786), Winkler Mihály pécsi tiszteletbeli kanonok pedig gyűjteményét az egyetemnek adományozta (1804). Az éremtár anyagát – az egyetem szabadalomlevelével és más relikviáival együtt – Napóleon csapatai elől Eszékre menekítették (1804). 1817-ben Weszerle József professzor átvette a gyűjteményt (14.492 darab érem) a könyvtártól az 1777-ben megalapított Érem- és Régiségtani Intézet számára. A gyűjtemény tovább gyarapodott Jankovich Miklós (1772–1846) műgyűjtő, Weszerle József és Kiss Ferenc (1791–1859) egyetemi tanárok gyűjteményéből származó darabokkal, 1849-ben már 15.600 darabból állt. Kiss Ferenc volt az első, aki szemináriumi gyakorlaton tanította az éremhatározást, és ehhez fölhasználta a gyűjtemény anyagát. Az abszolutizmus korszakában a gyűjtemény anyaga jelentősen csökkent: a legértékesebb darabokat kiválogatták a bécsi császári éremtár számára. 1860-ban, Römer Flóris (1815–1889) professzorsága idején összesen 10.191 darab érem volt. Az intézet vezetői mindent elkövettek a gyűjtemény fejlesztése érdekében. A század folyamán külön emlékérem-gyűjtemény alakult ki a professzori hagyatékoknak köszönhetően. Az 1890-es években Kuzsinszky Bálint (1864–1938) Réthy Lászlóval (1851–1914) együttműködve a teljes anyag revízióját elvégezve új alapokra helyezte a gyűjteményt.⁷

Főúri éremgyűjtés az újkori Magyarországon

A numizmatika gyűjteménytörténete azonban nem a közgyűjtemények létrejöttével kezdődött. Az első kollektiókat tehető főurak kastélyaiban találjuk (például Vöröskőn, a Pálffyak rezidenciájában), gyakorta a könyvtár „függelékeként”. Egyes főurak komplex műgyűjteményeket hoztak létre, amelyekben az érme csak mellérendelt szerepet játszottak, mások viszont igyekeztek kiművelni magukat a numizmatikában, és örömeiket lelték az érmeikkel való foglalatosságban. Egy-egy éremgyűjtő főúr halála után azonban örökösei jobb esetben vagyontárgyat, rosszabb esetben terhet láttak az éremgyűjteményben.⁸ A továbbiakban a legjelentősebb magyar főúri éremgyűjteményekkel ismerkedhetünk meg.

A Radvánszky bárók egykor a (zólyom)radványi kastélyban őrzött gyűjteményét **Radvánszky János** (1666–1738), II. Rákóczi Ferenc kincstárosa alapozta meg, de leszármazottai is gondozták: megbízták Lazáry Györgyöt (1746–1802) a gyűjtemény rendszerezésével, tudományos feldolgozásával. Lazáry, aki a magyar numizmatikai tudományosság korai képviselője, korábban Jénában folytatott egyetemi tanulmányokat, ahol a numizmatikával is megismerkedett, 1769-től volt a Radvánszky gyerekek nevelője, később evangélikus papi működést folytatott, és több környékbeli nemesi levéltárat is szakszerűen rendezett. A kollektió 1777–1778-ban készült katalógusát – a gyűjteménnyel együtt – a családi levéltárban helyezték el. Az ókori rész római pénzeket tartalmazott: 12 arany-, 40 ezüst- és 53 bronzpénzt említ

⁷ HUSZÁR 1985, 83., GYÖNGYÖSSY – MÉSZÁROS – TÓTH 2010., GYÖNGYÖSSY 2020, 25–27. A Ratio Educationisból származó idézet: 200. S. fordította Mészáros István.

⁸ ENTZ 1937, 49., HUSZÁR 1985, 83–84.

a katalógus. A középkori és kora újkori magyar és erdélyi részleg, benne többek között 20 darab magyar és erdélyi arany, valamint 2 darab arany, 50 darab ezüst és 3 darab egyéb fém anyagú magyar és erdélyi emlékérem, illetve tallér volt.⁹

A Radvánszky-gyűjteménynél sokkal jelentékenyebb és külföldön is ismert volt a Viczay grófok hédervári kollektója. Az éremgyűjtést az idősebb **Viczay Mihály gróf** (1727–1781) kezdte, de gyűjtőszennvedélye fiára, az ifjabb Mihályra (1756–1831) is átragadt. A gyűjtemény ókori részének (mintegy 18 ezer pénzérme, közte 1017 császári aranypénz) katalógusát Felix Caroni olasz barnabita szerzetes állította össze, 1814-ben két kötetben nyomtatásban is megjelent. A hédervári kastélyban őrzött gyűjtemény ókori anyaga 1836-ban Párizsba került, és az éremkereskedelem révén szétszóródott, de magyar anyagát még a 20. század elején gróf Khuen-Héderváry Károly jóvoltából tanulmányozhatta Réthy László, akinek jegyzeti alapján Harsányi Pál készített rövid ismertetést. Ebből tudható, hogy az első világháború idején „*valami gonosz ember kirabolta belőle az aranyakat s kalapáccsal felismerhetlenségig összeverve, értékesítette őket*”. A gyűjtemény nevezetesebb darabjai között volt II. Lajos koronázási emlékérmé, Lósy Imre esztergomi érsek emlékérmé, egy ellenjegyes Mátyás-aranyforint és jónéhány piefort veret stb.¹⁰

Hasonlóan értékes éremgyűjteményt őriztek a keszthelyi Festetics-kastélyban. Az itteni gyűjteményezés a 18. század közepe táján kezdődött, és a kéziratok anyag (feljegyzések, levelezés, katalógus) alapján kitűnik, hogy a gyűjteményt megalapozó **Festetics Pál gróf** (1722–1782) nagy gondossággal kezelte műtárgyait. A több ezer darabos kollektó elsősorban a magyar, különösen is a benne található erdélyi érmek miatt volt kiemelkedő, de kevesebb görög és valamivel több római érmet is tartalmazott. Bár a gyűjtemény jelentősége már a 19. század elején közismert volt, hiszen egyes darabjaira megkerülhetetlen szakmunkák hivatkoztak is, első – és egyben utolsó – érdemi ismertetésére csak a 20. század elején került sor. Harsányi Pál ugyanis egy rövidebb közleményben vállalkozott arra, hogy a kollektó nevezetesebb darabjait bemutassa. Tanulmányában ír az anyag elhelyezéséről – a családi levéltárnak helyet adó teremben őrizték, háromfiókos éremtartó szekrényben mintegy 60 fiókban – és feldolgozottságáról. Az ókori részt már korábban rendszerezték, az egyes darabokhoz külön cédulák készültek, azonban ezek időközben, egy átköltöztetés során összekeveredtek. Mindazonáltal a gyűjteményrészhez öt kötet katalógus is készült. A kevés görög pénz közül kiemelkednek a Lüszimakhosz-aranyak, a rómaiak közül néhány aes grave, valamint medaillonok (különösen is egy arany Nagy Konstantin-medillon), továbbá a bizánci aranypénzek. Az Árpád-házi pénzek közül Harsányi egy Ottó-denárt említ, míg a késő középkorból és a kora újkorból szép számmal vannak különleges magyar veretek: Mátyás garasának két dukát súlyú aranyverete, Miksa danzigi ellenjegyes 1573-as körmöci aranyforintja, piefort veretek stb. A legkiemelkedőbbnek az erdélyi gyűjteményrész tűnik, több olyan verettel, amelyek máshonnan nem ismertek, vagy nagyon különlegesek: így János Zsigmond tábori tallérjának verőtövével vert tízszeres arany-, Báthory Kristóf nyolcszoros aranyforintja 1577-ből, Báthory Gábor 1610-es nagybányai széles garasának vastag aranyverete, Apafi

9 ERNYEY 1926., HUSZÁR 1985, 84.

10 CARONI 1814., NAGY 1868, 182–183., GÁRDONYI 1904, 39., HARSÁNYI 1922., ENTZ 1937, 53–57., HUSZÁR 1985, 83., 95. (6. jegyzet)

Mihály 25 dukát súlyú 1675-ös aranycegelye. Az emlékérmek között is volt néhány említésre érdemes darab (pl. aranyból készült Mátyás-emlékérem).¹¹

Harsányi Pál egykor megfogalmazott óhaja – „*ha valamikor az egész gyűjteményt újra elrendezik, a darabokat meghatározzák és pontos katalógusát közlésteszik a ritkább vagy eddig még ki nem adott példányok képeivel együtt, a magyar numizmatikai irodalom igen becses kötetül fog gyarapodni*” – nemhogy nem teljesült, hanem a gyűjteményt 1917-ben a bécsi Brüder Egger cégen keresztül Festetics Tasziló herceg (1850–1933) értékesítette. Az anyagból ekkor száz darabot a Magyar Nemzeti Múzeum vásárolt meg, illetve a kollekciónak nagyobb része végül Déri Frigyeshez került, de a cég értékesített darabokat a bécsi Münzkabinet számára is. Az említett Mátyás-garas aranyverete viszont még sokáig Keszthelyen maradt, csak 1933-ban került a Nemzeti Múzeumba Tasziló herceg örököse, Festetics György herceg (1882–1941) adományaként.¹²

Samuel von Brukenthal báró (1721–1803) Erdély kormányzójaként írta be a nevét a magyar és az erdélyi történelembe. Közgyűjteménnyé alakított magángyűjteménye (ma Brukenthal Múzeum, Nagyszében) révén azonban műgyűjtőként és múzeumalapítóként is ismert. Brukenthal jellegzetesen erdélyi szász politikus volt, de karrierje mögött tehető családi háttér állt: Nagyszében egyik leggazdagabb családjából nősült, az így megszerzett vagyont tehetségesen gyarapította, birtokaiból mintagazdaságot formált. Nagyszébenben 1778–1788 között építtette fel barokk palotáját, amely ma is egyike a város legreprezentatívabb épületeinek. Bécsi tartózkodása során vált szenvedélyes műgyűjtővé. Gyűjteményében festmények, metszetek, könyvek, érmék és később ásványok kaptak helyet. Erdélyi kormányzóvá történt kinevezésekor Brukenthal ládáiban Nagyszébenbe szállíttatta gyűjteményét. Gyermektelen volt, és úgy rendelkezett, hogy gyűjteményeit a palotájában tegyék hozzáférhetővé a nagyközönség számára, a későbbi fenntartásra és gyarapításra tekintélyes összeget hagyott. A Brukenthal család kihalása esetére egyedüli örökösévé a nagyszébeni evangélikus gimnáziumot tette meg. A múzeumot hivatalosan csak 1817-ben nyitották meg.¹³

Brukenthal numizmatikai gyűjteménye 16 ezer darabos volt, ókori és magyar, de különösen erdélyi érmeiket gyűjtött. Érmeit Bécsben szerezte be. Halála után többi gyűjteményével együtt numizmatikai kollekciónak, amelyben szép számmal voltak erdélyi ritkaságok, a Brukenthal Múzeumba került.¹⁴

A 18. századi főúri gyűjtemények között meg kell említeni **Ráday Gedeon gróf** (1713–1792) péceli kastélyban gondozott kollekciónak, amelynek nagyságrendje ismert: 203 arany-, 736 ezüst- és csaknem 20 lat súlyú vegyes aprópénzről tud a szakirodalom, de az anyagot később egy bécsi éremkereskedő (Anton Promber) értékesítette.¹⁵

A betléri Andrassy-kastélyban szintén különleges éremgyűjteményt gondoztak tulajdonosai. Az **Andrassy Lipót gróf** (1767–1824) által létrehozott kollekciónak bővítését folytatta unokaöccse, Andrassy Manó gróf (1821–1891), aki még tudományos közleményt is közzétett a műtárgyanyag értékesebb darabjairól.

11 NAGY 1868, 182–183., HARSÁNYI 1912., ENTZ 1937, 53., HUSZÁR 1985, 83.

12 BERTÓK – TÓTH 1997–1998., PALLOS 2002, 248.

13 ENTZ 1937, 50–53., HUSZÁR 1985, 84., FISCHER 2007, 141–156., 160–166., GYÖNGYÖSSY 2020, 26.

14 ENTZ 1937, 51., HUSZÁR 1985, 84.

15 ENTZ 1937, 66–68., HUSZÁR 1955., HUSZÁR 1985, 84.

Tanulmányából ismerjük a gyűjtemény alapadatait: 1700 dukát tömegű aranyérem, egy mázsánál is több Árpád- és vegyesházi, valamint Habsburg-ezüstérem (köztük néhány, akkor ritkaságnak számító tallérveret, emlékérem). Külön sorozatot őriztek itt Napóleon érmeiből. Három magyar verőtő is volt az anyagban, egy V. László, kettőt Hunyadi Mátyás korából. Andrassy azt is megemlíti, hogy 92 nevezetesebb érméről rajzok is készültek, külön leírás nélkül.¹⁶

Az előbbi, univerzális gyűjtőkörű gyűjteményekkel ellentétben **Széchenyi Ferenc gróf** (1754–1820) kifejezetten hungarika anyagot gyűjtött. A gróf az 1770-es évek végén határozta el, hogy családi könyvtára továbbfejlesztését megkezdi. Az ezzel kapcsolatos első lépések egyikének a szakirodalom Hajnóczy József (1750–1795) könyvtárosi alkalmazását (1779) tartja: Széchenyi gróf megbízásából rendeznie kellett a sopronhorpácsi kastély könyvtárát, majd megkezdte a gróf hungarika könyvtárának kialakítását. Széchenyit legkésőbb 1786-tól foglalkoztatta a gondolat, hogy ezt a gyűjteményét majdan hazájának ajánlja fel, legalábbis erre utal a családi iktatókönyv, amelyben az érintett könyvvásárlások kapcsán megjelent a *Bibliotheca Regnicolaris Hungarica* (Országos Magyar Könyvtár) megnevezés. Az anyag katalogizálása immár Nagycenken Hajnóczy feladata lett. Széchenyi időközben könyvtára további gyarapítása érdekében szerződéses viszonyba került Kovachich Márton Györggyel (1744–1821), a magyar diplomatika és forráskiadás megkerülhetetlen személyiségével. Kovachich eszméje volt egy Pesten felállítandó nemzeti könyvtár vagy múzeum, amelynek a könyvek mellett régiség- és képgyűjteménnyel is rendelkeznie kellene.¹⁷

A gróf az 1780-as években kezdett érmek- és régiségek gyűjtésébe. Az ezzel kapcsolatos első adat 1787-ből származik, amikor Hajnóczy József – ekkor már – szerémi alispán római régiségeket és érmeket küldött meg a grófnak. Széchenyi maga nem volt képzett numizmata, bár a bécsi Teréziánumban Schönvisner Istvánnál tanult, és 1790-ben ő kapott megbízást arra is, hogy a nápolyi királyi párnak szánt emlékérmeket elkészíttesse és átadja, ezért igénybe vette hozzáértő tudósok és gyűjtők segítségét. A gyűjteménygyarapítás első jelentős lépése egy tudós piarista, Peer Jakab gyűjteményének megvásárlása volt. Az ügylet révén nemcsak a műtárgyak, hanem az azokkal kapcsolatos feljegyzések, Peer éremtani tanulmányai is a gróf birtokába kerültek, sőt Peer még a magyar érmék katalógusát el is készítette. A következő vételre 1792-ben került sor, amikor a gróf megvásárolta Franz Neumann 4500 római éremből álló gyűjteményét. Az évtized közepétől Széchenyi felhagyott a római pénzek beszerzésével, és inkább további magyar anyag szerzeményezésére fordította erőit. A cél megvalósítása érdekében kapcsolatban állt külföldi egyetemi tanárokkal és éremkereskedőkkel, valamint hazai gyűjtőkkel. A magyar és az erdélyi anyag a 19. század elejére már 2675 éremből állt. Más hazai gyűjteményekhez képest ez a darabszám talán csekélynek tűnik, értékét az adja, hogy ez az első tematikusan összeválogatott, magyar kibocsátásokat – köztük sok ritkaságot – tartalmazó kollekció: 129 Árpád-házi, 349 vegyesházi, 1622 Habsburg és 467 erdélyi verettel, illetve emlékéremmel.¹⁸

16 ANDRÁSSY 1861., ENTZ 1937, 84–85., HUSZÁR 1985, 83., BASICS 2005, 78.

17 FEJŐS 1964, 268–269. RAFFLER 2007, 263–267., GYÖNGYÖSSY 2020, 30. (további irodalommal)

18 GÁRDONYI 1904., ENTZ 1937, 53., 84., PALLÓS 2002, 223–225.

A Magyar Nemzeti Múzeum megalapítása után Széchényi nem adta át rögtön magyar numizmatikai gyűjteményét (a könyvtári és kéziratos anyagot már 1803-ban átvették a múzeum számára), mivel nem volt kész a katalógus (korábban a magyar és erdélyi pénzek katalógusát Tibolth Mihály vezette, azonban betegeskedése miatt a munkát folytatni már nem tudta). Erre a feladatra a gróf egykori tanárát, Schönvisner Istvánt kérte fel, aki munkáját 1808-ban fejezte be, három kötetben. Ez a mű több mint katalógus, hiszen az anyag szakszerű leírásán, és a képtáblákon túl pénztörténeti tanulmányokat és bibliográfiai összeállítást tartalmaz, ennek okán ma is megkerülhetetlen forrásmunka. Az anyag múzeumnak történő átadása csak 1810-ben történt meg. Az Éremtár magyar törzsgyűjteményének alapját azóta is Széchényi gróf gyűjteménye képezi.¹⁹

A 19. század első felének legnagyobb hatású műgyűjtője **Jankovich Miklós** volt. Jankovich ugyan csak köznemes, tehető földbirtokos volt, műgyűjteménye azonban bármely főúrnak büszkesége lehetett volna. Nemcsak könyv-, régiség- és műgyűjtőként ismert, de történeti kutatásai révén is jelentős munkássággal rendelkezett. Ennek köszönhetően 1831-ben a Magyar Tudós Társaság (ekkor még így hívták a Magyar Tudományos Akadémiát) tiszteleti tagjává választotta. Szenvédélyesen gyűjtötte a könyveket, a kódexeket, az okleveleket, az érmekeket, a történeti tárgyi emlékeket, a régészeti leleteket és a műalkotásokat. Főként a gyűjteményében lévő anyag alapján tett közzé művelődés- és nyelvtörténeti adatközléseket, valamint paleográfiai, kodikológiai, oklevéltani és éremtani közleményeket. Nevéhez fűződik az egyik legkorábbi magyarországi régészeti lelet leírása: a benepusztai honfoglalás kori sír anyagának közlése. Gyűjtőszenvédélye jelentős anyagi erőt igényelt, ráadásul birtokai is válságba kerültek, így arra kényszerült, hogy megváljon gyűjteményeitől. Műtárgyait 1836-ban a Magyar Nemzeti Múzeum számára József nádor javaslatára az Országgyűlés vásárolta meg. A múzeum által megszerzett ún. első Jankovich-gyűjtemény 63 ezer kötetnyi könyvet, 1400 kódexet, 4000 oklevelet, 12 ív országgyűlési iratanyagot, továbbá számos festményt, érmét, ékszert, ötvösremeket és régi fegyvert foglalt magában. A műtárgyanyag egy része a Magyar Nemzeti Múzeumba, a könyvtári anyag az Országos Széchényi Könyvtár állományába került. A képgyűjtemény ma már zömmel a Szépművészeti Múzeumban található. Jankovich a műgyűjtést később sem hagyta abba, de anyagi helyzete tovább romlott, így egy csődeljárás küszöbén újabb gyűjteményét is vételre ajánlotta fel az országgyűlésnek, végül vagyonát zárgondnokság alá vették, Jankovich pedig súlyos betegen 1846 áprilisában meghalt. Az ún. második Jankovich-gyűjteményt örökösei elárvereztették, így csak töredékei kerültek a Magyar Nemzeti Múzeumba.²⁰

Jankovich első éremgyűjteményének összképe az anyagnak a Nemzeti Múzeumba kerülésekor készült leltár alapján rajzolódik ki. A mintegy 6000 darabos kollekción (978 arany-, 4987 ezüst- és 55 rézérem) gazdag volt ritkaságokban, érdekes darabokban, és hűen tükrözte gyűjtője érdeklődését. Az ókori anyag nem tűnik túl jelentősnek, mégis a 8 arany és 155 ezüst görög és barbár pénz között volt Nagy Sándor és Lüsizmakhosz aranya is. A római rész már gazdagabbnak mondható: 73 arany-, 1492 ezüst- és 52 rézéremből állt, benne császárkori aureusok és solidusok hosszú sorozata, illetve némelyik császártól

¹⁹ GÁRDONYI 1903., GÁRDONYI 1904., PALLOS 2002, 224–225.

²⁰ ENTZ 1937, 82–84. Jankovich működésének, gyűjtői tevékenységének az 1980-as években külön tanulmánykötetet szenteltek: JANKOVICH 1985. Lásd még: GYÖNGYÖSSY 2020, 38.

egész ezüstpénzsorozatok (például Severus Alexander). Szép anyag a főként solidusokból, illetve kisebb aranycímletekből álló bizánci részleg (91 darab) is. A leggazdagabb gyűjteményrész az 543 arany- és 2340 ezüstpénzből álló magyar csoport. Az aranyak között számos ritkább aranyforint-változat, valamint Batthyány Károly tíz- és ötdukátosai, valamint Esterházy Miklós tízdukátosa említésre érdemes. Érdekes módon az ezüstpénzek zöme Vencel denára, ez gyakorlatilag a Jankovich által megszerzett Gellért-hegyi lelet anyaga, vannak még szlavón báni denárok, bécsi pfennigek és cseh garasok is, de különös módon a középkori magyar ezüst aprópénzek gyakorlatilag hiányoznak, pedig a kortársak szerint Jankovich gyűjteménye az Árpád-házi pénzek vonatkozásában páratlan volt. Kiemelkedő jelentőségű viszont az erdélyi éremanyag 181 arany- és 139 ezüstérmével, benne Apafi Mihály száz dukát súlyú érme 1674-ből, Mária Terézia ötdukátos és négydukátos erdélyi veretei. A 60 ezüst aprópénz mellett említésre érdemesek az erdélyi tallérok is. A külföldi pénzek gyűjteményrésze sokszínű (106 arany-, 480 ezüst- és 2 rézveret), de esetükben is tetten érhető Jankovich érdeklődése, gondoljunk csak a magyar mintára vert külföldi dukátokra. Az emlékérmek (76 arany, 375 ezüst, 1 réz) között viszonylag sok ritka veret található, köztük II. Lajos 1525-ös kétdukátos, vastagveretű érme, I. József tíz dukát súlyú koronázási emlékérmé, Rudnay Sándor hercegprímás 12 és 5 dukát súlyú emlékérmé, különböző Szent György-érmek. Tematikus szempontból sok a Habsburgok történetével kapcsolatos eseményeknek és a török elleni háborúknak, illetve a koronázásoknak emléket állító érem, de kevés a régmúlt magyar történelmi személyiségeiről megemlékező alkotás, holott a korabeli kéziratok anyag szép számmal tud ilyenekről is. Amint láttuk, Jankovich anyagi helyzetének megrendülése arra kényszerítette a tudós gyűjtőt, hogy gyűjteményeitől megváljon. A fentebb említett adásvétel után a műtárgyanyag formális átvételére 1836 júniusában került sor, de az éremgyűjtemény esetében a tényleges átadás csak 1839-ben valósult meg, mivel az anyag egy részét zálogházból kellett kiváltani. Jankovich gyűjteményének értékesítése után sem hagyott fel a gyűjtéssel, ezután keletkezett második gyűjteményében is voltak ókori és Árpád-házi, valamint erdélyi érmek. Ennek árverezésére halála után, 1852-ben került sor.²¹

Dessewffy Miklós gróf (1854–1918) görög és barbár pénzeket gyűjtött, igazán naggyá gyűjteményét a kelta pénzekkel tette. Gyűjteni az 1870-es évek közepén, debreceni tanulmányai idején kezdett. Olaszországi utazásai során érdeklődése az ókori görög pénzek felé fordult, később gyakori pozsonyi tartózkodásai idején figyelme a környék barbár pénzeire terelődött, sok Pozsony megyei leletből vásárolt érmeket. Ezt a gyűjtői érdeklődést tovább erősítette benne Gohl Ödön, akit rendszeresen felkeresett a Nemzeti Múzeumban. Egyiptomi utazása során Nagy Sándor tetradrachmáiból sikerült egy sorozatra szert tennie. Gohl Ödön közreműködésével máig megkerülhetetlen publikációkat jelentetett meg anyagáról. Görög gyűjteménye 40 arany-, 1062 ezüst- és 377 rézpénzből állt, míg barbár anyaga 87 arany-, 797 ezüst- és 190 rézérmével büszkélkedhetett. Míg előbbiben izgalmas ritkaságok voltak (szicíliai és dél-itáliai sorozatok), addig utóbbi hű keresztmetszetét adta a hazai kelta pénzverésnek. Dessewffy gróf gyűjteménye felesége halála után, a gróf végakarátának megfelelően a Nemzeti Múzeumba került.²²

21 ENTZ 1937, 82–84., HUSZÁR 1985., PALLÓS 2002, 227–228., 233.

22 GOHL 1918., PALLÓS 2002, 243., 254.

Éremgyűjtő polgárok és egyháziak

A főurak példáját követték a köznemesek és a polgárok, sőt egyes egyháziak is rendelkeztek értékesebb éremgyűjteménnyel. Mellettük megjelentek a 19. század első felében az egyetem érem- és régiségtani professzorai, akik nemcsak az érmekeket, hanem a rájuk vonatkozó szakirodalmat is gyűjtötték, hagyatékuk így tudományos szempontból kétszeresen értékes lett.²³

A dunántúli származású debreceni gyógyszerész, **Kazay Sámuel** (1711–1797) kifejezetten szép és egyedi éremgyűjteménnyel (*Collectio Kazaiana, Numophilatium Kazaianum*) rendelkezett. Az első híradás műtárgyairól Domokos Lajos debreceni főbíró 1793-as leveléből származik, amelyben Széchényi Ferenc grófot arról tájékoztatja, hogy bár külön leltára nincsen, Kazay gyűjteménye tele van értékes darabokkal, csak aranyból van neki 70 példánya. Domokos beszámol egy 12 dukát súlyú Lívia-aranyéremről is, amelyet a kutatás egy későbbi jegyzékben említett, Pietas és Vesta alakjával ellátott hamis aranyéremmel azonosít. Mivel Kazay folyamatos tárgyalásokat folytatott gyűjteménye értékesítéséről neves gyűjtőkkel (Széchényi Ferenc gróf, Jankovich Miklós, Teleki Sámuel gróf), egyikük (véltetőleg Jankovich) számára készült egy külön, később a Magyar Nemzeti Múzeum kéziratárába került jegyzék, amely szerint ekkor görög és római részleg 58 arany-, 680 ezüst- és 591 bronzpénzből, míg a magyar 8 arany-, 264 ezüstpénzből állt. A teljes állomány a jegyzék szerint 1601 érme. Kazay valószínűleg később is gyűjteményezett még, mivel amikor a debreceni kollégium megvásárolta gyűjteményét, vagy 1000 darabbal több volt benne, legalábbis egy 1813-ban készült újabb jegyzék szerint. Weszerle József feljegyzései szerint az anyagban jócskán voltak ritkaságok: különösen a római aranyak közül nevesíti III. Gordianus, Probus, Carus, Diocletianus, Maximinus Daia és Aelia Eudocia érméit. A hosszas alkudozásokból végül a debreceni kollégium került ki győztesen, amelynek sikerült megszereznie Kazay gyűjteményeit, bár Jankovich többször is kísérletet tett arra, hogy „*vélt jogait érvényesítse*” (Zoltai Lajos). Kazay maga leltár készítéséről nem gondoskodott, de az érmék vétele kapcsán minden nyugtát, iratot megőrzött, később ez az iratanyag sajnálatosan elveszett, pedig az egyes darabok provenienciája szempontjából perdöntő bizonyítékokkal szolgálhatott volna. Mindenesetre joggal feltételezhető, hogy az anyag zöme a Dunántúlról származik.²⁴

Klimó György (1710–1777) pécsi püspök kiemelkedő jelentőségű könyvtárában éremgyűjtemény is volt, amelynek gondozása a könyvtárőr feladatai közé tartozott. Az éremanyagot 3000 darabra tehetjük (ebből nemesfém anyagú volt 1600 római és 600 magyar érme), mindezt részben a fennmaradt, de nem teljes, kézzel írt katalógusok is alátámasztják. Klimó dinamikusan igyekezett az 1754-ben létrejött kollektiót a későbbiekben is fejleszteni, így valószínűsíthetően sikerült megszereznie Dobai Székely Sámuel századoskapitány gyűjteményének egy részét, Rómából pedig Giordano kanonok két pápai érmet küldött számára stb. Az 1800-as évek elején a gyűjteményt kifosztották, ekkor az összes arany- és ezüstérem eltűnt. Klimó duplumgyűjteménye viszont a vele rokon Fáy család birtokába jutott.²⁵

23 ENTZ 1937, 73–74., Huszár Lajos még további, kevésbé jelentős gyűjtőket is megemlíti, akikre terjedelmi okokból nem térünk ki: HUSZÁR 1985, 84., 96. (11–14. jegyzet)

24 GRÜNN 1903., ZOLTAI 1915., HUSZÁR 1985, 96. (12. jegyzet), GÁBORJÁNI SZABÓ 2014, 86–88., 134–138., 225–227.

25 ENTZ 1937, 62–63., HUSZÁR 1985, 83., 86., 96. (13. jegyzet), RAYMAN 2003–2004.

Batthyány Ignác (1741–1798) erdélyi püspök 18 ezer kötetes könyvtárával alapította meg a Batthyáneumot, amelyhez ásvány- és régiséggyűjtemény (benne „kötelezően” éremanyaggal) is csatlakozott. Az előbb említett Dobai Székely-gyűjtemény másik részét Batthyány szerezte meg.²⁶

Weszerle József az egyetemen először az érem- és régiségtani, majd a történeti tanszéken tanított, a hazai éremtan kiemelkedő kutatója volt, korai halála viszont megakadályozta életműve kiteljesedését. Tudományos hagyatékának kiemelkedő része volt éremgyűjteménye, amelyből több helyre is kerültek a darabok: a Pannonhalmi Főapátság és a Pesti Királyi Magyar Tudományegyetem éremgyűjteményeibe, de legnagyobbbrészt a Magyar Nemzeti Múzeum Éremtárába. József nádor ugyanis 1841-ben vásárolta meg Weszerle numizmatikai hagyatékát: jegyzeteit, éremtani kéziratait, rézmetszetű képtábláit és tudományos alapossággal összeállított éremgyűjteményét (10.834 érem: ebből magyar 3933, ókori: 6901, emlékérem: 143 darab). Gyűjteményében több ritkaság is volt: például II. Ulászló 1506-os guldinere, II. Mátyás 1612-es tízdukátosa, Brassó város 1612-es aranya és Apafi Mihály négy dukát súlyú csillag alakú verete. Emlékéremgyűjteménye számos kiváló személyi éremmel külön is említésre érdemes.²⁷

Kiss Ferenc a pesti egyetem érem- és régiségtani professzora volt. 1843-ban eladta a Nemzeti Múzeumnak éremgyűjteményét, amely ekkor 9434 érméből állt, ennek nagyobb része (6618 darab) római pénz volt, értékét az adja, hogy Kiss igyekezett minden római császártól vereteket gyűjteni. Gyűjteményében volt egy igen unikális bizánci solidus (Artavaszdosz és Niképhorosz császárok verete), de érdekes átfogó görög gyűjteményrésze is. 37 muszlim pénze alapozta meg az Éremtár tárgybéli anyagát. Külön ki kell emelni az Árpád-házi pénzek gyűjteményrészét is.²⁸

Bitnicz Lajos (1790–1871) címzetes püspök és szombathelyi nagyprépost évtizedeken keresztül gyűjtött régiségeket Szombathely térségéből. Gyűjteményében mintegy 2000 római, körülbelül 500 magyar és 2000 külföldi (zömmel osztrák és német) pénz volt. Mivel tagja volt a Magyar Tudományos Akadémiának, gyűjteményét az Akadémiára hagyta, ám azt az akadémiai közgyűlés végül a Nemzeti Múzeumban helyezte el.²⁹

Ebenhöch Ferenc (1821–1889) győri kanonok nagyon szép tematikus gyűjteményt épített fel kegyérmekből. A 4648 darabból álló kollekciónak nagy számban voltak ritkaságok, illetve értékes darabok: Hans Reinhart Szentháromság-érme (1544), vagy a csehországi Joachimstalban készült biblikus érmek. A kanonok ezt a gyűjteményt a Nemzeti Múzeumnak adományozta. Ebenhöch halála után további 1672 darab (bárca, szükségpénz, kegyérem) került a Nemzeti Múzeumba.³⁰

Delhaes István (1843–1901) festőművész Pesten született ugyan, de élete nagyrészt Bécsben élte. A bécsi Numismatische Gesellschaft egyik alapítójaként (1870), éremkereskedő boltok gyakori látogatójaként, árverések rendszeres résztvevőjeként nemcsak ritkaságokat (például a kelta bój törzs aranypénzeit, vagy

26 ENTZ 1937, 34., HUSZÁR 1985, 86.

27 GOHL 1907., ENTZ 1937, 84., HUSZÁR 1985, 96. (12. jegyzet), PALLOS 2002, 228–229.

28 ENTZ 1937, 84., HUSZÁR 1985, 96. (12. jegyzet), PALLOS 2002, 229–230.

29 RÓMER 1868–1869, 306., HUSZÁR 1985, 96. (13. jegyzet), PALLOS 2002, 234. Az MTA-nak is volt éremgyűjteménye, de ez nem volt túl jelentős, ezért anyagát (3000 római és magyar pénzérmét, valamint pár száz emlékérmét) 1871-ben átadták a Nemzeti Múzeum Éremtárának: HUSZÁR 1985, 83., PALLOS 2002, 234.

30 PALLOS 2002, 237–238.

Apafi Mihály félhold alakú két dukát súlyú aranyveretét), hanem sokszor egész sorozatokat (például Salonina pénzeit) vásárolt meg: sokoldalú gyűjtő volt, érmeiken kívül egyéb régiségeket, képző- és iparművészeti alkotásokat is gyűjtött. 1893-ban írt végrendeletében minden gyűjteményét hazájára hagyta. A mintegy 20.000 éremből álló gyűjtemény közel 1000 ókori görög és barbár pénzt, 381 római köztársasági, több mint 4500 római császárkori, több mint 150 bizánci, 2722 magyar és 431 erdélyi pénzt tartalmazott, utóbbi két csoportban több ritkaság, piefort és többszörös tallérveretek, csegelyek stb. voltak. A külföldi közép- és újkori pénzek csoportjában több mint 1600 érme volt, a legtöbb természetesen osztrák veretű. Delhaes gyűjteményének igazi értékét azonban az általa megszerzett emlékérmek (több mint 4000 darab) adják: bár nagyon sok a magyar veretű példány, azért a nemzetközi merítés is bőségesnek mondható. Szintén nemzetközi jelentőségű a zsetonok és bárcák kollekciója (több mint 3800 darab). Delhaes Nemzeti Múzeum számára tett nagyvonalú adományának jelentősége vetekszik gróf Széchenyi Ferencével.³¹

Déri Frigyes (1852–1924) selyemgyáros a 19. századi, illetve századfordulós magyar polgári műgyűjtők talán legnagyobbika. Számára a gyűjtés nem pusztán a kincsképzést, sokkal inkább a műveltség fejlesztését szolgálta. Nemcsak kitűnő ízléssel rendelkezett, de a műtárgyak értékét képes volt pontosan felbecsülni, és tudta azt is, hogy mit engedhet meg magának, így soha nem verte magát felesleges adósságokba. Eredetileg stájerországi kastélyát rendezte be saját maga számára múzeumnak, ám felesége halála után Bécsbe költözött, és műtárgyai többségétől megvált. Később újra gyűjteni kezdett, immáron elsősorban a tárgyak tudományos értékére koncentrálna, gyűjteményeinek 35 tárgycsoportba sorolt katalógusát 1922-ben jelentette meg. Debrecen kulturális szerepére tekintettel döntött úgy, hogy gyűjteményeit a városnak adományozza, de a műtárgyak számára épült pompás múzeumpalota befejezését már nem érte meg.³²

Déri Frigyes numizmatikai gyűjteménye a saját maga által közzétett leírás szerint 3273 darabból állt (másutt Déri 3500 érmet említ). Ennek mintegy harmada arany. Déri a magyar és az erdélyi pénzverés legszebb emlékeit gyűjtötte, és különös érdeklődést mutatott a magyar (vonatkozású) emlékérmek iránt. Tudományos szempontból mindenképpen helyes az az állítás, hogy a gyűjtemény saját gyűjtőkörében a Nemzeti Múzeum és a bécsi Éremtár anyagával vetekszik, hiszen sok olyan változatot tartalmaz, amelyekkel egyik említett gyűjtemény sem rendelkezik. Ugyanakkor rögtön hozzá kell tenni, hogy Déri elsősorban az értékpénzek iránt érdeklődött, elhanyagolta az aprópénzek gyűjtését, gyűjteménye így korántsem reprezentálja a magyar és erdélyi pénzverést, sokkal inkább annak kiemelkedő darabjait vonultatja fel. A gyűjtemény kivonatos katalógusát legutóbb Kahler Frigyes tette közzé, míg az erdélyi anyag összeállítását Krankovics Ilona publikálta.³³

31 GOHL 1906b, PALLOS 2002, 243–244.

32 LAKNER 2014.

33 KAHLER 1980., KRANKOVICS 1995.

Gyűjteménygyarapítás a műtárgypiacról: vásárlás, csere, árverés, ajándék

A hazai köz- és magángyűjtemények gyarapítása egyaránt történhetett belföldről és külföldről is. A ma ismert gyűjteménygyarapítási módok kivétel nélkül viszonylag hamar megjelentek: tehát a vásárlás, a csere, az ajándék és az árverés megszokott formái voltak az egyes műtárgyak megszerzésének.

A gyűjteménygyarapítás leggyakoribb formája a **vásárlás** volt. A vásárlás igen gyakran műtárgykereskedőknél, vagy azok által valósult meg. Jankovich Miklós például több jelentős kereskedőtől vásárolt érmekeket: így Löwi Hermann pesti ezüstszer-kereskedőtől, Totesz Izsák óbudai nemesfémbevéltó ügynöktől, de más városokban is voltak megbízottai: Pozsonyban Stern Márk, Bécsben pedig Salát József vásárolt, illetve adott el számára. A leghatékonyabb, két évtizedes üzleti kapcsolat azonban a budai régiségkereskedőhöz (és ismert hamisítóhoz), Literáti Nemes Sámuelhez fűzte: minderről több kéziratos jegyzék is tanúskodik. Meg kell még említeni a neves bécsi régiségkereskedőket, Graeffert és Singert, akik régi pénzeket ajánlottak fel számára megvételre.³⁴ Jankovich gyűjteményi leltáraiban a különféle kereskedőktől, vagy vásárokon megszerzett műtárgyai kapcsán sokszor szerepel a vásárlás helye, a közvetítő vagy az eredeti tulajdonos neve is, így ezek a feljegyzések alapot adnak a proveniencia-kutatáshoz (példaként említhetjük az eszéki aranyművestől beszerzett zömmel római kori ötvöstárgyakat, amelyek bizonyára a környék földmunkái során kerültek napvilágra).³⁵

Hasonlóképpen, ha egy magángyűjteményt elérte a sorsa, és tulajdonosa arra kényszerült, hogy megváljon tőle, vagy megpróbált magyar közgyűjteménnyel megegyezni (azaz kollekcióját vételre kínálta fel), de a tulajdonosok sokszor inkább nemzetközileg ismert éremkereskedőkhöz fordultak. Az előbbire jó példa Jankovich Miklós első gyűjteményének esete. József nádor 1832-ben az országgyűlés előtt – szokásos múzeumelnöki jelentésében – jelentette be, hogy saját kockázatára szerződést kötött a Jankovich-gyűjtemény megvásárlásáról (a gyűjtemény nagyon jelentős numizmatikai anyagot tartalmazott). A nádor törekvéseit csak évek múltán koronázta siker: az országgyűlés vége felé törvénycikket alkottak, amellyel helybenhagyták a nevezett gyűjtemény megvásárlását (a nemzeti Múzeumról szóló 1836. évi XXXVII. törvénycikk).³⁶ Az ügy elhúzódása miatt egyébként Jankovich már azt fontolgatta, hogy nemzetközi vonatkozású anyagát részletekben, külföldi kereskedő bevonásával értékesíti, sőt 1832-es végrendeletében még örököseit is erre kötelezte.³⁷ A Festetics-gyűjtemény esetében viszont fel sem merült a hazai hasznosulás, értékesítés: a herceg külföldi (német és osztrák) kereskedőkkel – Cahn, Merzbacher, Egger, Hess – bonyolódott levelezésbe, és végül a gyűjteményt a bécsi Egger cégnek adta el, amely az anyag kézi értékesítését néhány nappal később meg is kezdte, valamint több listát küldött a Magyar Nemzeti Múzeumnak, amelyek a megvételre felajánlott magyar vonatkozású anyagot tartalmazták. A múzeum száz darabot vásárolt meg, az anyag fennmaradó értékesebb része Déri Frigyeshez és a bécsi Kunsthistorisches Museum éremtárába került. Az ügylet azonban

³⁴ HUSZÁR 1985, 87.

³⁵ NAGY 1985. közli a Jankovich-leltárak vásárlási hellyel jelzett anyagát: 152–153.

³⁶ BERLÁSZ 1985, 51–60., GYÖNGYÖSSY 2020, 38.

³⁷ BERLÁSZ 1985, 54.

érthetően felkeltette a korabeli politika érdeklődését is: Urmánczy Nándor országgyűlési képviselő jogosan rótta fel a hercegnek, hogy magyar vonatkozású anyagot juttatott külföldre.³⁸

A hagyatékok megvásárlása is gyakori beszerzési forrás volt. Például Klimó György és Batthyány Ignác így szerezte meg Dobai Székely Sámuel gyűjteményének egy-egy részét, míg özvegyével Jankovich eredménytelenül tárgyalt. Jankovich más esetekben kifejezetten sikeres volt, hiszen Koppi Károly piarista szerzetestől, vagy Semsey András kamarai elnök gyűjteményéből kiemelkedő darabokat sikerült megvásárolnia.³⁹

A beszerzés egyébként történhetett vásárokon is. A kisebb vásárokon rendszerint a környék régészeti leletanyagából lehetett vásárolni, a nagyobbakon (például a pesti és debreceni vásáron) viszont egy jóval nagyobb régió anyaga cserélhetett gazdát, itt a tényleges proveniencia kapcsán csak feltételezéseket fogalmazhatunk meg.⁴⁰

Gyűjtők között gyakorta előfordul, hogy az egyik gyűjtő a számára kevésbé érdekes, de a másik gyűjtő számára „izgalmas” darabot elcserélik. A **cseré** legalább olyan meghatározó gyarapodási forrás volt, mint az előbb említett vásárlás. Jankovich például 80 ókori aranypénzt cserélt el gróf Viczay Mihállyal magyar régiségekért.⁴¹

Az **árverés** koncentrált műtárgyanyag értékesítésére szolgáló, előre meghirdetett időpontban zajló kereskedelmi esemény. Időszakunkban ez is kedvelt formája volt az érmék adásvételének. Jankovich Miklós második gyűjteményének sorsa már korántsem alakult olyan szerencsésen, mint az elsőé, a tulajdonos ugyanis hiába próbálta felajánlani a gyűjteményét a Magyar Nemzeti Múzeumnak. Jankovich halála után viszont a múzeum nem járt sikerrel, amikor a korábbi szerződésre hivatkozva jogigényt jelentett be az elhunyt muzeális hagyatékára. Az ezt követő pereskedésből végül az örökösök kerültek ki győztesen, és 1852-ben a teljes anyagot elárvereztették, a Nemzeti Múzeum csak okleveleket, kódexet és kéziratokat, valamint néhány numizmatikai tételt tudott megvásárolni, a gyűjtemény nagy részének (beleértve az érmekeket) további sorsáról nincs adat, feltehetőleg a hazai és a külföldi műkereskedők révén a műtárgyanyag zömmel külföldre került.⁴²

Nyilvánvalóan a legkevésbé gyakorinak és tömegesnek tekinthető gyűjteménygyarapodási mód az **ajándék**, bár korszakunkból arra is találunk példát, hogy az egyik gyűjtő a gyűjtőtársnak ajándékkal kedveskedett: így kapott Klimó György püspök Rómából Giordano kanonoktól két pápai érmet.⁴³

38 BERTÓK – TÓTH 1997–1998.

39 HUSZÁR 1985, 86.

40 NAGY 1985, 152.

41 HUSZÁR 1985, 87.

42 BERLÁSZ 1985, 62–65.

43 RAYMAN 2003–2004, 96.

Kolostori gyűjtemény Pannonhalmán

A Pannonhalmi Bencés Főapátság éremgyűjteményét először 1775-ben említi írott forrás: Somogyi Dániel főapát megszerezte Kaprinay István jezsuita szerzetes 48 darabos magyar éremgyűjteményét. Az időközben 800 darabot számláló bencés éremgyűjteményt 1787-ben, királyi rendeletre Bécsbe szállították. A magyar bencések érmeit a császári gyűjteményben még sokáig elkülönítve őrizték. A rend visszaállítása után az ismét létrehozott éremgyűjtemény már elsősorban oktatási célokat szolgált. Novák Krizosztom főapát 1803-ban 3500 forintért megvásárolta Spaits István volt jezsuita szerzetes érmeit, 1816-ban pedig Scharlach Károly győri kanonok több mint 800, zömmel római érméből álló gyűjteménye került Pannonhalmára. 1832-ben Kozich István, a győri akadémia hivatalnoka adta el édesapja éremgyűjteményét 665 forintért a főapátságnak. 1833-ban szereztek meg a bencések a Mitterbacher-gyűjteményt: Mitterbacher (Mitterpacher) György császári és királyi főstrázsamester, a komáromi katonai kórház vezetője az 1831-es kolerajárvány áldozata lett, örököse Kunz Borbála 2500 forintért értékesítette gyűjteményeit, amelyeket részben még György édesapja, Mitterbacher Lajos, pesti egyetemi tanár kezdett el gyűjteni. 1835-ben pedig Weszerle József, pesti egyetemi tanár gyűjteményének egy része került Pannonhalmára 142 forintért. Ekkor sikerült a rendnek megszereznie a sági plébános gyűjteményét is 1800 forintért, amely a korabeli feljegyzések szerint 18 arany, 956 ezüst és 3400 egyéb anyagból készült érméből állt. A gyűjteményt a vonatkozó szakirodalommal és kéziratokkal együtt a könyvtár épületében, annak északnyugati sarkában (*'conclave'*) helyezték el, és a könyvtárosok őrizetére bízta. 1830–1843 között Szeder Fábián (1784–1859) gondozta az érmeiket, az általa összeállított katalógus ma is megvan: 55 oldalon írta le a magyar, és 91 oldalon a római pénzeket (utóbbiak darabszáma 1031 volt). 1843–1870 között Czinár Mór (1787–1875) volt a gyűjteményőr, aki újabb leltárkönyvet készített 1847-ben. Eszerint a 10.039 darabból 3135 volt a duplumpéldányok száma, a törzsanyag 123 arany, 5219 ezüst és 4697 egyéb anyagú érméből állt. Tíz évvel később már csaknem 13.000 éremről hallunk, amelyből 212 arany, 7124 ezüst és 5722 egyéb anyagú volt. Az éremgyűjtés fénykora Pannonhalmán a 19. század közepére tehető: a meginduló római kori ásatásoknak köszönhetően a bencés rend munkatársai, diákjai, de a rendtagok közül is sokan folytattak gyűjtőtevékenységet. Közülük kiemelkedik Vidák Özséb (1806–1855) soproni bencés, akinek halála után 2667 darabos éremgyűjteménye Pannonhalmára került. Czinár Mór feljegyzései szerint a hagyatéka 5 magyar királyi és erdélyi aranypénzből, 37 ezüstpénzből, városi pénzekből, 133 római köztársasági és 789 császárkori érméből, 352 kisebb értékű újkori pénzből, 94 emlékéremből, végezetül pedig 39 erdélyi fejedelmi, 948 magyar királyi pénzből és 158 emlékéremből állt. A század folyamán több bencés is gyűjtötte a régi pénzeket, különösen a győri gimnázium tanárai fejtettek ki jelentős gyűjtőtevékenységet. Czinár Mór után Kuncze Leó (1840–1886) vette át a gyűjtemény gondozását 1870–1878 között. Tevékenysége elsősorban a kegyérmek gyűjtésére, rendszerezésére terjedt ki. Forrásaink a 19. század végén egy nagyon jelentős gyarapodásról számolnak be: Herz József soproni kanonok 3500 darabos, jelentős római és bizánci vonatkozású gyűjteményét a bencés rendre hagyta, így az 1900-ban Pannonhalmára került.⁴⁴

44 SÓLYMOS 1993., GYÖNGYÖSSY 2012.

A 20. század elején készült országos felmérés már 21.733 éremről tud, ezek közül külön is kiemelték Kuncze Leo 9000 darabos vallásos tárgyú érmekből álló gyűjteményét.⁴⁵

Református kollégiumi gyűjtemények kialakulása a 19. század folyamán

A **nagyenyedi** (eredetileg gyulafehérvári) **kollégium**nak már a 17. században voltak gyűjteményei (bennük érmek is), de ezek a kollégium első elpusztításakor megsemmisültek. Az időközben Nagyenyedre telepített intézményt a Rákóczi-szabadságharc idején újabb csapások érték, értékei, gyűjteményei újólágy az enyészete lettek. 1796-ból már van adat egyes érmekről a kollégium gyűjteményéből, 1815-ben viszont a gyűjtemény több mint 1000 darabos volt: görög, római magyar és erdélyi pénzekből és emlékérmekből állt. Katalógusa 1822-ben készült el. A gyűjtemény gondnoka egy ideig Herepei Ádám professzor volt. Ez a kollekció 1849-ben ismét megsemmisült. Mikó Imre gróf 1863-ban – sok mással együtt – felerészben ókori pénzekből álló éremgyűjteményét is a kollégiumnak adományozta: 105 arany-, 1131 ezüst- és 569 rézém került a híres intézmény birtokába, a műtárgyanyagot Finály Henrik rendezte. Ezen zárt anyag mellett a kollégium törzsgyűjteményi anyaga 1914-ban 1816 éremből állt, és volt további 1200 még rendezés alatt álló darab is.⁴⁶

A **debreceni kollégium** éremgyűjteményének első darabjairól már a 18. századból vannak adatok, de igazán jelentőssé Kazay Sámuel gyógyszerész kiemelkedő jelentőségű anyagának megszerzésével vált. Az 1796-ban történt vásárlás ellen Jankovich Miklós tiltakozott, hiszen ő is szerette volna megszerezni, ennek ellenére a műtárgyak a kollégium birtokába jutottak. A Kazay-gyűjtemény leltárát 1813-ban Budai Ézsaiás készítette el, valószínűleg a korábbról ismeretes jegyzék alapján, ebben azonban ezer darabbal több érem szerepel (összesen 2452 darab). Ebből az elnagyolt összeírásból megismerhető a gyűjtemény belső alapstruktúrája, láthatóan Kazay dunántúli gyűjtésének megfelelően. 1838-ban Kalós Mózes könyvtáros újabb jegyzéket készített, hasonlóképpen 1846-ban is felmérték az állományt, amikor a Telegdi K. László jelentésével azt Lugosi József új könyvtáros gondozásába adták. Az anyag (nemcsak érmek, hanem gemmák, pecsénnyomók stb.) negyven fiókban voltak elhelyezve: kevés görög és római köztársasági, és nagyon sok császárkori pénzről számolnak be a források. A kollégium törzsgyűjteménye – a Kazay-gyűjtemény nélkül – 1840-ben 2000 darabos volt, benne több magyar és külföldi aranypénzzel. Részletes katalógus nem készült, Gohl Ödön szerint 1849-ben a gyűjtemény régi anyagát elvitték az orosz csapatok.⁴⁷

A **pápai kollégium** gyűjteménye Tóth Ferenc püspök kezdeményezésére jött létre 1814-ben, amikor a püspök saját gyűjteményét felajánlotta és azt az egykerületi közgyűlés elfogadta. Az első katalógus 1815-ben készült el, amelybe a tudós püspök nemcsak az érmék meghatározását, hanem azok provenienciáját, adományozójának nevét is bevezette. A folyamatosan gyarapodó anyag 1817-ben már 2 arany-, 129 ezüst-

⁴⁵ GOHL 1906a, 63.

⁴⁶ GOHL 1906a, 61., BODROGI 1914., HUSZÁR 1985, 95. (5. jegyzet)

⁴⁷ GOHL 1906a, 56., ZOLTAI 1915., HUSZÁR 1985, 95. (5. jegyzet), LAKNER 2014, 4–5.

és 168 rézpénzből állt. A tudós főpap után a gyűjteményt később már Stettner Zádor György jogtanár gondozta, később pedig görög–római részét Voetter Ottó kapitány rendezte, tőle egyébként a kollégium 17 aranyérmét vásárolt. Az újabb adományoknak – melyek közül különösen Zsoldos János veszprém megyei főorvos több mint 2000 érmet tartalmazó gyűjteménye említésre érdemes (1836) – köszönhetően a gyarapodás tetemes volt, bár az 1848-as harci cselekmények idején jelentős veszteségeket kellett elkönyvelni, a század második felében érkezett újabb ajándékok (például Sárközy József 3000 darabos gyűjteménye) és vásárlások következtében 1904-ben már közel 8000 darabos gyűjteményről tud a szakirodalom, amely elsősorban római és magyar érmékből állt.⁴⁸

Hungarika gyűjteményből univerzális közgyűjtemény: a Magyar Nemzeti Múzeum Éremtára

Széchenyi gróf 1802 márciusában érkezettnek látta az időt, hogy múzeumalapítási szándékához királyi jóváhagyást kérjen. Erre elsősorban azért volt szüksége, mert az intézmény alkalmazottainak fizetését a királyi ellenőrzés alatt álló Egyetemi Alapból kívánta fedeztetni. (Az Egyetemi Alapot – *fundus universitatis* – Mária Terézia 1780-ban hozta létre a királyi egyetem működésének pénzügyi fedezetéül; bár az alapot a Helytartótanács gondozta, csak a király rendelkezhetett vele.) Az alapító kéréseit hat pontba foglalva terjesztette a király elé. Első kérése annak engedélyezésére irányult, hogy gyűjteményeit felajánlhassa hazájának, Magyarországnak. Második kérésével arra kért engedélyt, hogy az így átadott gyűjteményt – saját költségén – tovább gyarapíthassa. Azt is kérelmezte, hogy a gyarapodásra tekintettel az eddig megjelent katalóguskötetek folytatásaként pótköteteket adhasson ki. Kérelmének negyedik pontja arra irányult, hogy az új intézmény kerüljön a főherceg-nádor joghatósága alá, illetve elhelyezése az Egyetemi Könyvtár épületében történjen, de úgy, hogy a két gyűjteményt nem szabad egyesíteni. Javasolta, hogy az egyetem esetleges költözése esetén az általa alapított nemzeti gyűjtemény maradjon ott, ahol az országos főhatóság, a Helytartótanács is van. Ötödik kérése érdemeinek megörökítésére, az új intézmény falán emléktábla elhelyezésére vonatkozott. Hatodik kérése szerint az intézmény alkalmazottjaira Széchenyi tehetne javaslatot, de az uralkodó nevezné ki őket. A Magyar Kancelláriára benyújtott felségfolyamodványt véleményezésre megkapta a Helytartótanács, amely rövid időn belül – apróbb módosításokkal – támogató véleményt alakított ki: a felajánlás elfogadását javasolta. A Kancellária ezt követően, néhány kiegészítéssel, hasonlóan támogatólag terjesztette a király elé a javaslatot. Június 23-án megszületett Ferenc király (1792–1835) legfelsőbb elhatározása: „Széchenyi gróf ajánlatát nemcsak kiváló tetszéssel fogadom, hanem egyúttal kegyelmesen megengedem...”. A király tehát átvette az ország számára a gyűjteményt, és egyúttal alapítói előjogokat engedélyezett Széchenyi Ferenc grófnak. A szükséges egyeztetések lefolytatása után az alapító aláírta, és jóváhagyásra benyújtotta az Alapítólevelet, amelyet a király oklevélben hagyott jóvá. Az előbbiek fényében érthető, hogy az intézmény nagyobb tekintélye érdekében, annak felügyeletét az Alapítólevél

48 BORSOS 1904., GOHL 1906a, 63. Gohl Ödön szerint a gyűjtemény 1906-ban „4000 dbnál több érmet”. HUSZÁR 1985, 95. (5. jegyzet)

egy Habsburgra, Magyarország nádorára, József főhercegre (1776–1847) bízta, aki feladatát valóban lelkiismeretesen látta el.⁴⁹

Széchenyi gróf éremgyűjteményét csak 1810-ben adta át, ám 1803-tól kezdve, ajándékoknak köszönhetően kezdett felépülni a múzeum numizmatikai gyűjteménye. Főurak, polgárok kisebb-nagyobb adományai, majd vásárlások révén a gyarapodás dinamikus volt, igaz, elsősorban ókori érmékből állt. A múzeum elnöke, József nádor viszont komoly hangsúlyt fektetett arra, hogy a múzeum gyűjteményei magyar anyaggal gyarapodjanak. Az újkori magyar jog a talált kincs tulajdonjogát harmadolni rendelte: egyharmada illette a találót, egyharmada az ingatlan tulajdonosát, egyharmada pedig a kincstárat (a középkori magyar jog szerint a talált kincs még teljes egészében a királyi kincstárat illette meg). A „harmadolásnak” azonban hiányzott a törvényi alapja: nem véletlen, hogy a 18. század végén emiatt az Udvari Kancellária és a Helytartótanács hosszas jogi vitát folytatott. A joggyakorlat alapján kiadott királyi rendeletek a talált kincseket rendre Bécsbe rendelték, ahol azok rendszerint a császári gyűjteményekbe kerültek. József nádor közbejárásának köszönhetően 1813-ban került sor először arra, hogy talált kincsből a Nemzeti Múzeum és a pesti egyetem már válogathatott, de továbbra is kaphattak műtárgyakat a bécsi császári gyűjtemények.⁵⁰

1814-ben jött létre – nyilvánvalóan osztrák mintára – a könyvtártól független Érem- és Régiségtár, amelynek vezetője Halitzky Antal (1788–1837) lett. Utóda 1846-tól Érdy János (1796–1871) volt. 1833-tól már nyomtatásban is közzétették az éves gyarapodást a Tudományos Gyűjtemény füzetekben, így a nagyközönség és nyomon követhette a szerzeményezés folyamatát. 1848 előtt három jelentősebb gyűjtemény is bekerült az éremtári anyagba: a Jankovich-, a Weszerle- és Kiss Ferenc-gyűjtemény. Jankovich Miklós első gyűjteményéről már volt szó, Weszerle József és Kiss Ferenc a pesti egyetem tanárai voltak, komoly numizmatikai munkássággal, mellesleg gyűjtői szenvedélyüknek is hódoltak. Jankovich Éremtárba került éremgyűjteménye több mint 6000 darabos volt, görög és barbár (8 arany- és 155 ezüstérme), római (73 arany-, 1492 ezüst- és 52 rézérme), magyar (543 arany- és 2340 ezüstérme), erdélyi (181 arany- és 139 ezüstérme), valamint külföldi (106 arany-, 480 ezüst- és 2 rézérme) pénzekből állt. Ezenkívül voltak emlékérmek (76 arany, 375 ezüst, 1 réz) is, amelyeknek különös értéket kölcsönzött magyar vonatkozásuk, függetlenül készítés helyüktől. József nádor 1841-ben vásárolta meg Weszerle József tudományos alaposzággal összeállított éremgyűjteményét (10.834 érme) és éremtani kéziratait. A Kiss Ferenctől 1843-ban megvásárolt gyűjtemény (9434 érme) kevésbé volt jelentős, értékét az Árpád-házi pénzek gyűjteményrésze adta.⁵¹

A neoabszolutizmus idején is folytatódott a gyarapodás, az adományok mellett vásárlásokra is sor került: 1852-ben Jankovich Miklós második gyűjteményéből 20 tételnyi numizmatikai anyagot, Kiss Ferenc hagyatékából pedig 21 zömmel ókori pénzérmét sikerült a múzeumnak megszereznie. A kiegyezés után az immár éves költségvetéssel rendelkező múzeum tervszerű gyűjteményezést kezdhetett. 1869-től Rómer Flóris volt az Érem- és Régiségtár vezetője, 1870-től munkatársa Hampel József, aki Rómer

49 FEJŐS 1964, 270., RAFFLER 2007, 279–287., GYÖNGYÖSSY 2020, 30–31.

50 HUSZÁR 1985, 82., RAFFLER 2007, 262., GYÖNGYÖSSY 2016, 22–24., GYÖNGYÖSSY 2020, 33–34.

51 HUSZÁR 1985, 82–83., PALLOS 2002, 225–230.

nagyvárad kanonoki kinevezése (1877) után már a tár vezetője lett. Az 1870-es években megváltozott a kincsleletekkel kapcsolatos jogszabályi környezet: két pénzügyminiszteri rendelet tudományos célból továbbra is biztosította a Magyar Nemzeti Múzeum és a budapesti tudományegyetem kiválasztási jogát, de a kincs értékének megbecsülésére a Fémjelző Hivatalt jelölte ki, amely gondoskodott a földtulajdonosnak és a találónak járó darabok kiszolgáltatásáról, a fennmaradó darabok árverezéséről, vagy beolvasztásáról: természetesen a kincstárnak járó egyharmadot le kellett vonni, és lehetőség szerint ebből kellett fedezni a két tudományos intézmény által gyakorolt kiválasztási jogot; amennyiben így is maradtak a kincstár számára darabok, úgy azokat nyilvános árverésre kellett bocsátani, ha így sem sikerült az összes darabot értékesíteni, akkor lehetett őket beolvasztani. Ennek következtében a magyar műtárgypiacon soha nem látott érembőség keletkezett, és ez nemcsak a magángyűjtők számára volt kedvező, de megalapozta a közgyűjtemények gyarapodását is. Az 1870-es években az Éremtár gyűjteményét újra rendezték. Emellett folyamatosan érkeztek a társadalom szinte minden rétegének képviselőitől a kisebb-nagyobb adományok. A 19. század második felében több nagyobb gyűjtemény is az Éremtárhoz került, így például Bitnicz Lajos szombathelyi nagyprépost (1871) és Ebenhöch Ferenc győri kanonok kollekcója (1882). 1882-től dolgozott az Éremtárban Réthy László, működésének legfontosabb eredménye – a Nemzeti Múzeum és más jelentős hazai és külföldi gyűjtemények anyagára alapozott – Corpus Nummorum Hungariae két kötete. 1895-től a sokoldalú és tudományosan termékeny numizmata, Gohl Ödön is az Éremtár alkalmazottja volt, nevéhez fűződik az új – kísérőkartonokra („cédulákra”) alapozott és mindmáig alkalmazott – nyilvántartási rendszer bevezetése. Az éremtár munkatársainak vidéki „szakfelügyeleti” útjai során felkeresett éremgyűjtemények legalapvetőbb adatait Gohl foglalta össze a tárgyban megjelent tanulmányában. A gyűjtemény törzsanyaga 1902-ben már 82.100 darabból állt, ha ehhez hozzászámítjuk a duplumokat és a feldolgozatlan leleteket, akkor elérte a 200.000 leltári egységet. Ezt követően további értékes magángyűjteményeket sikerült megszerezni: a Delhaes-gyűjteményt (1901), Sziklay Jenő Árpád-házi gyűjteményét (1906), miközben a múzeum rendszeresen részt vett külföldi árveréseken is, így is gyarapítva ritkaságokkal az éremtári gyűjteményt.⁵²

Az 1802-ben megalapított Magyar Nemzeti Múzeum Éremtára a magyar numizmatika zászlóshajója, legfontosabb szellemi műhelye. A Széchényi Ferenc gróf 18. századi magánkollekcójából kinőtt tár gyűjtőköre ma már egyetemes, az ott őrzött anyag minőségileg és mennyiségileg messze az egyik legkiemelkedőbb az egész Kárpát-medencében, de talán a tágabb térségben is. A 21. század elején már mintegy 350 ezer darabos éremtár felöleli a teljes egyetemes pénztörténetet, jelentős emlékérem-, jelvény- és kitüntetés-gyűjteménnyel rendelkezik. Ez a minden szempontból kiemelkedő anyag rendszeresen megmutatkozik hazai és nemzetközi *időszaki* kiállításokon. A Nemzeti Múzeumnak állandó numizmatikai kiállítása nincs, de a történeti kiállításban számos numizmatikai tárgy látható.⁵³ Az Éremtár, amely a múzeum egyik alapgyűjteménye, jó példa arra, hogy egy eredetileg provinciális gyűjtőkörű gyűjtemény évszázadok során univerzálissá, egyetemes gyűjtőkörűvé válhat. Mindez elvezet minket a gyűjteménytípológia kérdéséhez.

52 PALLÓS 2002, 231–249., GYÖNGYÖSSY 2016, 26–32.

53 PALLÓS 2002, 269–271.

Huszár Lajos Jankovich Miklós numizmatikai munkásságáról írt tanulmányában csak röviden érinti a tipológia kérdéskörét, amikor közgyűjteményeket és magángyűjteményeket nevesít, utóbbiak esetében három csoportot megkülönböztetve.⁵⁴ Huszár osztályozását érdemes talán újra szemügyre venni, és továbbgondolni.

A 18. század végi Magyarországon már két numizmatikai közgyűjtemény is működött: az 1753-ban alapított, tanulmányi célú egyetemi gyűjtemény és az 1775 óta létező pannonhalmi kolostori gyűjtemény, amely a főapátság könyvtárának „függelékeként” jött létre, ezek azonban a numizmatikai közgyűjtemények más-más altípusát testesítik meg. A harmadik – és talán legfontosabb altípus – a mindenki számára hozzáférhető múzeumi éremtár alapjait Széchényi Ferenc 1802-es alapításával rakta le. A 19. században újabb tanulmányi gyűjtemények teljesedtek ki a református kollégiumokban (és a pozsonyi evangélikus líceumban), a 20. század elejére pedig már számtalan középiskolai éremgyűjtemény gyarapodott.⁵⁵

A magángyűjtemények között Huszár három csoportot különböztet meg: elsőrangú éremtárak; számottevő, de másodrendű gyűjtemények; jelentéktelen gyűjtemények. Összeállításomban az elsőrangú éremtárakra koncentráltam, azokra, amelyek saját gyűjtőkörükben megkerülhetetlenek, mert ritkaságokkal rendelkeznek, típus- és/vagy változatgazdagságuk kiemelkedő, teljes körű és rendszeres gyűjtés eredményei. Ezen magángyűjtemények közül a legjelentősebb magyar gyűjtőkörrel rendelkező kollekciónak vitathatatlanul Déri Frigyes numizmatikai gyűjteménye.

Felhasznált irodalom

[ANDRÁSSY 1861](#) = Andrassy Manó: Kiadatlan magyar érmek és pecsétgyűrűk a saját gyűjteményéből. *Archaeologiai Közlemények* 2. (1861) p. 49–64.

[BASICS 2005](#) = Basics Beatrix: A betléri Andrassy-kastély. In: Basics Beatrix: Betlér és Krasznahorka. *Az Andrassyak világa. (Történelmi családok – történelmi várak, kastélyok)* Rubicon Könyvek, Budapest, 2005. p. 50–149.

[BERLÁSZ 1985](#) = Berlász Jenő: Jankovich Miklós pályaképe és könyvtári gyűjteményei. In: Jankovich Miklós, a gyűjtő és mecénás (1772–1846). *Tanulmányok.* Szerk. Belitska-Scholtz Hedvig. (Művészettörténeti füzetek / Cahiers d'histoire de l'art 17.) Akadémiai Kiadó, Budapest, 1985. p. 23–78.

[BERTÓK – TÓTH 1997–1998](#) = Bertók Krisztina – Tóth Csaba: Adatok a keszthelyi Festetics-éremgyűjtemény történetéhez. *Numizmatikai Közlöny* 96–97. (1997–1998) p. 129–148.

[BERTÓK – TÓTH 1997–1998](#) = Bertók Krisztina – Tóth Csaba: Az arisztokrácia éremgyűjtése. *Numizmatikai Közlöny* 98–99. (1999–2000) p. 15–19.

[BODROGI 1914](#) = Bodrogi János: A nagyenyedi Bethlen-kollégium éremgyűjteményének története. *Numizmatikai Közlöny* 13. (1914) p. 134–138.

[BORSOS 1904](#) = Borsos István: A pápai ev. ref. főiskola éremgyűjteménye. *Numizmatikai Közlöny* 3. (1904) p. 18–20.

⁵⁴ HUSZÁR 1985, 82–83.

⁵⁵ GOHL 1906. A pozsonyi evangélikus líceum gyűjteménye a dr. Schimkó Dániel hagyatékaként odakerült magángyűjteményből jött létre, katalógusa két kötetben 1895-ben jelent meg: HARMATH 1895.

- [CARONI 1814](#) = Caronus, F.: Musaei Hedervary in Hungaria Nummos antiquos Graecos et Latinos descripsit, anecdotes vel parum cognitos etiam cupreis tabulis incidi curavit C. Michael Viczay etc. I–II. Vindobonae, 1814.
- [ENGEL 1804](#) = Engel, J(ohann), Ch(ristian): Aufforderung eines deutschen Gelehrten zu einem histor. Verzeichniss der antiken und modernen Münzsammlungen in Ungarn und Siebenbürgen. Zeitschrift von und für Ungern 5. (1804) p. 78–84.
- [ENTZ 1937](#) = Entz Géza: A magyar műgyűjtés történetének vázlata 1850-ig. A szerző kiadása, Budapest, 1937.
- [ERNYEY 1926](#) = Ernyey József: Lazáry György kéziratossá éremtana a XVIII. századból. Numizmatikai Közlöny 25. (1926) p. 135–137.
- [FEJŐS 1964](#) = Fejős Imre: A Magyar Nemzeti Múzeum története. 1802–1847. Folia Archaeologica 16. (1964) p. 267–281.
- [FISCHER 2007](#) = Fischer, Lisa: Eden hinter dern Wäldern. Samuel von Brukenthal: Politiker, Sammler, Freimaurer in Hermannstadt/Sibiu. Böhlau Verlag, Wien–Köln–Weimar, 2007.
- [GÁBORJÁNI SZABÓ 2014](#) = Gáborjáni Szabó Botond: Kazay Sámuel és a Debreceni Kollégium. Egy könyvgyűjtő patikus élete és gyűjteményének sorsa – fejezet a historia litteraria magyarországi történetéből. Tiszántúli Református Egyházkerületi Gyűjtemények, Debrecen, 2014.
- [GÁRDONYI 1903](#) = Gárdonyi Albert: Széchényi Ferenc gróf éremgyűjteményének katalógusáról. Numizmatikai Közlöny 2. (1903) p. 87–90.
- [GÁRDONYI 1904](#) = Gárdonyi Albert: Széchényi gróf éremgyűjteményének megalapítása. (1791–1807). Első közlemény. Numizmatikai Közlöny 3. (1904) p. 39–42.
- [GOHL 1906a](#) = Gohl Ödön: A magyarországi múzeumok, köz- és tanintézetek éremgyűjteményei. Numizmatikai Közlöny 5. (1906) p. 51–68.
- [GOHL 1906b](#) = Gohl Ödön: Delhaes István emlékezete. Numizmatikai Közlöny 5. (1906) p. 117–122.
- [GOHL 1907](#) = Gohl Ödön: Weszerle József. Numizmatikai Közlöny 6. (1907) p. 37–46.
- [GOHL 1918](#) = Gohl Ödön: Emlékezés. Numizmatikai Közlöny 17. (1918) p. 93–98.
- [GRÜNN 1903](#) = Grün Albert: Kazay Sámuel éremgyűjteménye. Numizmatikai Közlöny 2. (1903) p. 5–8.
- [GYÖNGYÖSSY 2012](#) = Gyöngyössy Márton: Pannonhalmi Bencés Főapátság éremgyűjteménye. In: Illés Pál Attila – Juhász-Laczik Albin (szerk.), Örökség és küldetés. Bencések Magyarországon. 1-2. Budapest, 2012. (Művelődéstörténeti műhely. Rendtörténeti konferenciák. A Pázmány Péter Katolikus Egyetem Bölcsész- és társadalomtudományi Kar Történettudományi Intézet Új és Legújabbkori Történeti Tanszékének sorozata 7.) p. 941–946.
- [GYÖNGYÖSSY 2016](#) = Gyöngyössy Márton: A kincstalálástól az ásatásig. A régészeti feltárási jog története és hatályos szabályozása Magyarországon. Martin Opitz Kiadó, Budapest, 2016.
- [GYÖNGYÖSSY 2020](#) = Kálnoki-Gyöngyössy Márton: Nemzet és múzeum. A magyar múzeumügy a jogszabályalkotás tükrében (1777–2010). Magyar Művészeti Akadémia Művészetelméleti és Módszertani Kutatóintézete, Budapest, 2020.
- [GYÖNGYÖSSY – MÉSZÁROS – TÓTH 2010](#) = Gyöngyössy Márton – Mészáros Orsolya – Tóth Csaba: Az Intézet és az Éremgyűjtemény története / The History of the Institute and the Numismatic Collection. In: Az Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar Régészettudományi Intézetének Éremgyűjteménye. Numismatic Collection of the Eötvös Loránd University Faculty of Humanities Institute of Archaeological Sciences. Szerk. Gyöngyössy Márton – Mészáros Orsolya. ELTE Régészettudományi Intézet, Budapest, 2010. p. 9–29.
- [HARMATH 1895](#) = Harmath Károly: A pozsonyi ev. lyceum éremgyűjteményének katalógusa. Századok 29. (1895) p. 285–287.

ÉREMGYŰJTÉS A HABSBURGOK ÉGISZE ALATT: A JELENTŐSEBB MAGYAR MAGÁN- ÉS KÖZGYŰJTEMÉNYEK LÉTREJÖTTE ÉS HELYZETE A 20. SZÁZAD ELEJÉIG

- [HARSÁNYI 1912](#) = Harsányi Pál: Festetich Tasziló herceg éremgyűjteménye. Numizmatikai Közlöny 11. (1912) p. 126–128.
- [HARSÁNYI 1922](#) = Harsányi Pál: Egy híres éremgyűjtemény. Az Érem 1. (1922) p. 6.
- [HASSMANN – WINTER 2016](#) = Hassmann, Elisabeth – Winter, Heinz: Numophylacium Imperatoris. Das Wiener Münzkabinett im 18. Jahrhundert. (Schriften des Kunsthistorischen Museums Band 14.) Kunsthistorisches Museum – Verlag der Österreichischen Akademie der Wissenschaften, Wien, 2016.
- [HUSZÁR 1955](#) = Huszár Lajos: Az éremgyűjtő Ráday Gedeon. A Ráday Gyűjtemény Évkönyve 1. (1955) p. 46–54.
- [HUSZÁR 1985](#) = Huszár Lajos: Jankovich Miklós numizmatikai tevékenysége. In: Jankovich Miklós, a gyűjtő és mecénás (1772–1846). Tanulmányok. Szerk. Belitska-Scholtz Hedvig. (Művészettörténeti füzetek / Cahiers d’histoire de l’art 17.) Akadémiai Kiadó, Budapest, 1985. p. 82–98.
- [JANKOVICH 1985](#) = Jankovich Miklós, a gyűjtő és mecénás (1772–1846). Tanulmányok. Szerk. Belitska-Scholtz Hedvig. (Művészettörténeti füzetek / Cahiers d’histoire de l’art 17.) Akadémiai Kiadó, Budapest, 1985.
- [KAHLER 1980](#) = Kahler Frigyes: Déri Frigyes numizmatikai gyűjteménye a Déri Múzeumban. A Debreceni Déri Múzeum Évkönyve 1980. p. 519–549.
- [KRANKOVICS 1995](#) = Krankovics Ilona: Déri numizmatikai gyűjtemény. Erdély. Debrecen, 1995.
- [LAKNER 2014](#) = Lakner Lajos: Déri Frigyes és múzema. (A Déri Múzeum és gyűjteményei 1.) Déri Múzeum, Debrecen, 2014.
- [NAGY 1868](#) = Nagy Imre: A kis-martoni és a keszthelyi levéltárakról. Századok 2. (1868) p. 181–189.
- [NAGY 1985](#) = Nagy Emese: Jankovich Miklós régészeti és műemléki tevékenysége. In: Jankovich Miklós, a gyűjtő és mecénás (1772–1846). Tanulmányok. Szerk. Belitska-Scholtz Hedvig. (Művészettörténeti füzetek / Cahiers d’histoire de l’art 17.) Akadémiai Kiadó, Budapest, 1985. p. 122–153.
- [PALLOS 2002](#) = Pallos Lajos: Az Éremtár. In: A 200 éves Magyar Nemzeti Múzeum gyűjteményei. Szerk. Pintér János. Magyar Nemzeti Múzeum, Budapest, 2002. p. 223–275.
- [PAPHÁZI 2016](#) = Papházi János: A Habsburgok „Kunst- und Wunderkammere”. Múzeumcafé 52. (2016: 2. sz.) p. 172–187.
- [RAFFLER 2007](#) = Raffler, Marlies: Museum – Spiegel der Nation. Zugänge zur Historischen Museologie am Beispiel der Genese von Landes- und Nationalmuseen in der Habsburgermonarchie. Böhlau, Wien–Köln–Weimar, 2007.
- [RAYMAN 2003–2004](#) = Rayman János: Klimó György pécsi püspök éremgyűjteménye és numizmatikai tárgyú könyvei. Numizmatikai Közlöny 102–103. (2003–2004) 89–107.
- [RE](#) = Ratio Educationis. Az 1777-i és az 1806-i kiadás magyar nyelvű fordítása. Fordította, jegyzetekkel és mutatókkal ellátta Mészáros István. Akadémiai Kiadó, Budapest, 1981.
- [RÓMER 1868 – 1869](#) = Rómer Flóris: Három nap hazánk északnyugati határán. V. Szombathely. Archaeologiai Értesítő 1. (1868–1869) p. 301–306.
- [RUPP 1841](#) = Rupp Jakab: Magyarország ekkorig ismeretes pénzei, lerajzolva, történeti és pénztudományi kútfők után megmagyarázva. I. Árpádi korszak. Magyar Királyi Egyetem, Buda, 1841.
- [SÓLYMOS 1993](#) = Sólmos, Szilveszter: Pannonhalma. Die Münzsammlung der Erzabtei des Benediktinerordens. In: Die Fundmünzen der römischen Zeit in Ungarn. II. Komitat Győr-Moson-Sopron. Zusammengestellt von Miklós Bakos und Vera Lányi. Bonn – Budapest, 1993. p. 320–321.
- [TORBÁGYI 2000](#) = Torbágyi Melinda: A Dessewffy-éremgyűjtemény története. Az Érem 56. (2000: 1. sz.) p. 24–28.
- [ZOLTAI 1915](#) = Zoltai Lajos: A debreceni kollégium éremtárának keletkezése és a Kazay-féle gyűjtemény. Numizmatikai Közlöny 14. (1915) p. 137–143.

videntur in Curia... Anno pontificatus Salva
 Commis... M...
 Salva ad...
 in...
 Cap... Mag...
 V... admitt...
 P...
 h...
 P...
 m...
 d...
 Anno... 1550
 ...
 ...
 ...

Fráter György váradi püspök 1550-es levele
Kolozsvárra (Ltsz. I.1972.3-8.26.),

I. (SZAPOLYAI) JÁNOS ERDÉLYI VERETEI

A mohácsi vereség idején, az 1510 óta erdélyi vajdai hatalommal bíró Szapolyai János volt az a jelentős nagybirtokos, s az egyetlen katonai szereplő, akinek jelentős hadsereg állt rendelkezésére. Az ország rendjei 1526. november 10-én, Székesfehérváron I. János néven választották királlyá, s a Szent Koronával meg is koronázták.

Az V. Károly katonai támogatását élvező Habsburg Ferdinánd 1527-ben kiszorította az országból, amikor sógorához, Zsigmond lengyel királyhoz menekült, majd 1529-ben török támogatással jutott ismét területeihez és hatalmához. Az oszmán hatalom embere volt Ludovicus Gritti, akit pénzügyeinek irányítójává tett. János király idején jelentős karriert futott be Gritti munkatársa, Fráter György, aki előbb követ, s budai udvarbíró, majd váradi püspök, s 1534-től kincstartó, a pénzügyek szigorú irányítója, az erdélyi kamarák, a só- és nemesfémhányak ellenőrzője volt. Fráter Györgynek kincstartóként gondja volt Debrecenre is, amelyről a humanista Oláh Miklós írta: „...polgárainak gazdagsága, évenként hat vására, marhakereskedelme miatt és egyéb tekintetben is figyelemre méltó...”. A Szapolyaihoz hű mezővárost János király híveként kapta meg 1536-ban Török Bálint, aki a város kereskedőit a saját, dunántúli birtokaival folytatott kereskedelembe is bekapcsolta.

1529 után mindkét király felhasználta külső hatalom (Szapolyai az oszmánokra támaszkodhatott) katonai támogatását is. Fráter György tevékeny részt vállalt az 1538-ban megkötött váradi béke előmunkálataiban, amely szerint V. Károly, valamint I. Ferdinánd és Szapolyai János egymást kölcsönösen testvérükké fogadták, egymás uralmát elismerték, de azt is kimondták, hogy az országot együtt védelmézik, egy nádort választanak – vagyis a kettős uralmat elfogadják a közös ország fölött, de azt átmenetinek tekintik –, mivel Szapolyai halála esetén Ferdinánd jogot formálhatott a királyság egészére. A titkos egyezmény diplomáciai elismertséget biztosított Szapolyainak, aki 1539-ben elvette a lengyel király lányát, Izabellát, s házasságukból 1540. július 7-én megszületett a király törvényes utóda, János Zsigmond.

I. (Szapolyai) János azonban 1540. július 21-én, az erdélyi Szászsebesen váratlanul meghalt, s gyermeke gyámjaira hagyta elképzelésének megvalósítását: fia utódlásának biztosítását.

1.1. aranyforint (AU)

H: 866.; Pohl: N13.; Aranykönyv: 149/A/1527.

Nagyszében, 1527.
h–egyszarvú (Huet György).
Súly: 3,54 g; Átmérő: 21 mm.
DFNGY 670.

1.2. aranyforint (AU)

H: 867.; Pohl: N1.; Aranykönyv: 150/1/1527.

Körmöcbánya, 1527.
K–T (Tornallyai Jakab).
Súly: 3,53 g; Átmérő: 22 mm.
DFNGY 657.

Megjegyzés: Bár Szapolyai János ezen aranyforintja nem Erdély területén készült, mivel gyűjteményünkben ez az egyetlen, ezért nem hagytuk ki, továbbá ikonográfiai szempontból is illeszkedik a többi közé.

ø 21,5 mm

1.3. aranyforint (AU)

H: 867.; Pohl: N8-2.; Aranykönyv: 150/7/1533.

Kolozsvár, 1533.
bástya–D és F (Fráter György).
Súly: 3,57 g; Átmérő: 21,5 mm.
DFNGY 659.

ø 21,5 mm

1.4. aranyforint (AU)

H: 867.; Pohl: N8-2.; Aranykönyv: 150/7/1534.

Kolozsvár, 1534.
bástya–D és F (Fráter György).
Súly: 3,49 g; Átmérő: 21,5 mm.
DFNGY 660.

ø 21,5 mm

1.5. aranyforint (AU)

H: 867.; Pohl: N8-3.; Aranykönyv: 150/9/1535.

Kolozsvár, 1535.
bástya–N és S
(Nádasdy Tamás és Athinai Simon).
Súly: 3,52 g; Átmérő: 21,5 mm.
DFNGY 662.

ø 21,5 mm

1.6. aranyforint (AU)

H: 867.; Pohl: N8-4.; Aranykönyv: 150/10/1535.

Kolozsvár, 1535.
bástya–pajzsban korona (Schmalcz Frigyes).
Súly: 3,47 g; Átmérő: 21,5 mm.
DFNGY 661.

I. (SZAPOLYAI) JÁNOS ERDÉLYI VERETEI

1.7. aranyforint (AU)

H: 867.; Pohl: N8-5.; Aranykönyv: 150/11/1537.

Kolozsvár, 1537.

bástya és F-pajzsban egyszarvú
(Szapolyai-címer) és G (Fráter György).

Súly: 3,53 g; Átmérő: 21 mm.

DFNGY 672.

1.8. aranyforint (AU)

H: 868.; Pohl: N2-4.; Aranykönyv: 151/4/1529.

Nagybánya, 1529.

N-A (Patavinus András).

Súly: 3,46 g; Átmérő: 21 mm.

DFNGY 669.

1.9. aranyforint (AU)

H: 868.; Pohl: N6-3.; Aranykönyv: 151/6/1531.

Kolozsvár, 1531.

bástya-L és B (ismeretlen).

Súly: 3,57 g; Átmérő: 21,5 mm.

IV.1939.15.

Megjegyzés: Az érme nem a Déri-gyűjtemény darabja. Vö: Novák, 2020.

1.10. aranyforint (AU)

H: 868.; Pohl: N6-4.; Aranykönyv: 151/7/1532.

Kolozsvár, 1532.

bástya-L és F (Ferenc deák).

Súly: 3,48 g; Átmérő: 21 mm.

DFNGY 658.

ø 21 mm

1.11. aranyforint (AU)

H: 869.; Pohl: N7.; Aranykönyv: 152/2/1531.

Kolozsvár, 1532.
bástya–M és A (Ludovicus Gritti).
Súly: 3,44 g; Átmérő: 21 mm.
DFNGY 656.

ø 21,5 mm

1.12. aranyforint (AU)

H: 871.; Resch: 2.; Pohl: N9.;
Aranykönyv: 157/1/1538.

Kolozsvár, 1538.
bástya és F–egyszarvú (Szapolyai-címer)
és G (Fráter György).
Súly: 3,47 g; Átmérő: 21,5 mm.
DFNGY 663.

ø 21,5 mm

1.13. aranyforint (AU)

H: 871.; Resch: 15.; Pohl: N9.;
Aranykönyv: 157/1/1540.

Kolozsvár, 1540.
bástya és F–pajzsban egyszarvú
(Szapolyai-címer) és G (Fráter György).
Súly: 3,46 g; Átmérő: 21,5 mm.
DFNGY 667.

ø 22 mm

1.14. aranyforint (AU)

H: 871.; Resch: 15.; Pohl: N9.;
Aranykönyv: 157/1/1540.

Kolozsvár, 1540.
bástya és F–pajzsban egyszarvú
(Szapolyai-címer) és G (Fráter György).
Súly: 3,53 g; Átmérő: 22 mm.
DFNGY 2294.
[3D modell.](#)

I. (SZAPOLYAI) JÁNOS ERDÉLYI VERETEI

1.15. aranyforint (AU)

H: 871.; Resch: 15.; Pohl: N9.;
Aranykönyv: 157/1/1540.

Kolozsvár, 1540.
bástya és F–pajzsban egyszarvú
(Szapolyai-címer) és G (Fráter György).
Súly: 3,5 g; Átmérő: 22 mm.
IX.67.1.3.

*Megjegyzés: Az érme nem a Déri-gyűjtemény
darabja. Vö: Novák, 2020.*

1.16. aranyforint (AU)

H: 871.; Resch: 6.; Pohl: N12-1.;
Aranykönyv: 157/2/1539.

Kolozsvár, 1539.
bástya–pajzsban egyszarvú (Szapolyai-címer)
(ismeretlen kamaraispán).
Súly: 3,51 g; Átmérő: 23 mm.
DFNGY 674.

1.17. aranyforint (AU)

H: 871.; Resch: 4.; Pohl: N12-2.;
Aranykönyv: 157/3/1539.

Nagyszében, 1539.
bástya és P–pajzsban egyszarvú
(Szapolyai-címer) és P (Petrovits Péter).
Súly: 3,5 g; Átmérő: 22 mm.
DFNGY 666.

1.18. aranyforint (AU)

H: 871.; Resch: 15.; Pohl: N14.;
Aranykönyv: 157/4/1540.

Nagyszében, 1540.
H és F–pajzsban egyszarvú (Szapolyai-címer)
és G (Fráter György).
Súly: 3,5 g; Átmérő: 21,5 mm.
DFNGY 671.

ø 22 mm

1.19. aranyforint (AU)

H: 871., Resch: 27.; Pohl: N15-1.;
Aranykönyv: 158/A/1540.

Nagyszében, 1540.
H és F–két keresztezett kard fölött korona
(Nagyszében) és G (Fráter György).
Súly: 3,5 g; Átmérő: 22 mm.
DFNGY 665.

ø 22 mm

1.20. aranyforint (AU)

H: 871; Resch: 28.; Pohl: N15-1.;
Aranykönyv: 158/A/1540.

Nagyszében, 1540.
H és F–két keresztezett kard fölött korona
(Nagyszében) és G (Fráter György).
Súly: 3,52 g; Átmérő: 22 mm.
DFNGY 2293.

*Megjegyzés: 2022-ben a debreceni Atomki
Órökségtudományi Laboratóriumának mérése szerint:
97,4% arany mellett 1,98% ezüstöt és 0,32% rézet
tartalmaz az érem felülete.*

ø 22 mm

1.21. aranyforint (AU)

H: 873.; Resch: 11.; Pohl: N11-1.;
Aranykönyv: 155/1/1539.

Kolozsvár, 1539.
bástya és F–pajzsban egyszarvú
(Szapolyai-címer) és G (Fráter György).
Súly: 3,49 g; Átmérő: 22 mm.
DFNGY 664.

ø 22 mm

1.22. aranyforint (AU)

H: 873.; Resch: 24.; Pohl: N11-1.;
Aranykönyv: 155/1/1540.

Kolozsvár, 1540.
bástya és F–pajzsban egyszarvú
(Szapolyai-címer) és G (Fráter György).
Súly: 3,52 g; Átmérő: 22 mm.
DFNGY 673.

I. (SZAPOLYAI) JÁNOS ERDÉLYI VERETEI

1.23. aranyforint (AU)

H: 874.; Resch: 13A.; Pohl: N5.;
Aranykönyv: 156/1539.

Kolozsvár, 1539.
F–G (Fráter György).
Súly: 3,52 g; Átmérő: 22 mm.
DFNGY 675.

44. o.

1.24. aranyforint (AU)

H: –; Resch: –; Pohl: – (N5);
Aranykönyv: 156/1540.

Kolozsvár, 1540.
F–G (Fráter György).
Súly: 3,54 g; Átmérő: 22 mm.
DFNGY 668.

1.25. denár (AG)

H: 881.; Mzz: 265-6.

Nagyenyed, 1527.
E–T (Tornallyai Jakab).
Súly: 0,5 g; Átmérő: 16 mm.
DFNGY 677.

1.26. denár (AG)

H: 881.; Mzz: 265-12.

ismeretlen verdehely, 1527.
I–T (Tornallyai Jakab).
Súly: 0,34 g; Átmérő: 16 mm.
DFNGY 678.

ø 16 mm

1.27. denár (AG)

H: 881.; Mzz: 265-5.

Kolozsvár, 1527.
C-T (Tornallyai Jakab).
Súly: 0,25 g; Átmérő: 16 mm.
DFNGY 680.

ø 15 mm

1.28. denár (AG)

H: 881.; Mzz: 265-20.

ismeretlen verdehely, 1529.
R-A (ismeretlen kamaraispán).
Súly: 0,52 g; Átmérő: 15 mm.
DFNGY 684.

K: 1.23.
(43. o.)

IOANNES DEI G REX HUNGARIE |
PATRONA HUNGARIAE 1559

Iohannes Dei Gratia Rex Hungariae |
Patrona Hungariae, 1559

János, Isten kegyelméből Magyarország királya |
Magyarország védőasszonya 1559

I. (SZAPOLYAI) JÁNOS ERDÉLYI VERETEI

I. (Habsburg) Ferdinánd osztrák herceget és nejét,
II. (Jagelló) Ulászló magyar és cseh király leányát, Annát
ábrázoló ezüst emlékérem 1523-ból. (Ltsz. DFNGY 727.)

I. (HABSBURG) FERDINÁND ERDÉLYI VERETEI

A mohácsi csatavesztést követően 1526 ősztől a magyar rendek egy része az 1515. évi Habsburg–Jagello házassági szerződésre hivatkozva királlyá választotta az elhunyt II. Lajos testvérének, Annának férjét, Habsburg Ferdinándot. A király seregei bátyja, V. Károly császár támogatásával kiszorították ellenfelét, Szapolyai Jánost az országból, s 1527-ben Székesfehérváron a törvényes feltételek mellett királlyá koronázták.

1529-ben azonban az oszmán hadak Budát Szapolyainak foglalták el, s Bécset is fenyegették. A két törvényesen megválasztott király mindegyikét külső hatalom támogatta, de mindketten az ország egészét kívánták uralni. Az ország nemessége számára a két törvényes király személye folyamatos változtatási lehetőséget kínált: Török Bálint pl. Ferdinánd híveként akarta 1529-ben Diósgyőrt és Debrecent megszerezni, de csak Szapolyai híveként tudta az utóbbit zálogba venni, majd adományba kapni. A két király 1538-ban kötött megállapodást (váradi béke), ami egymás elismerését és az ország valós kettéosztását jelentette.

1541 után elindult a török terjeszkedés, ami ellen Ferdinánd egy belső végvári rendszer kiépítésével, s a török elleni küzdelem támogatásával, az Udvari Haditanács létrehozásával válaszolt. Ragaszkodott az erdélyi vajdaságnak a Magyar Királyság részeként való elismeréséhez, s jogcímét erősítette, hogy az országrész helytartója, Fráter György a várható katonai támogatásért cserébe két ízben is (gyalui és nyírbátori egyezmény) elismerte a magyar király főségét.

Ferdinánd 1551-ben Castaldo zsoldosait küldte Erdély támogatására, majd 1552-ben Báthory Andrást nevezte ki Erdély vajdájának. 1553-tól Dobó István és Kendy Ferenc vajdák tettek kísérletet a Habsburg-uralom elismertetésére. Hatalmuk azonban meggyengült, s az 1555. évi országgyűlésre már el sem mentek, ahol a rendek a következő üzenetet fogalmazták meg Ferdinánd királynak, aki végül visszaengedte Erdélyt Szapolyai örököseinek: *„Kedves volt minékünk keresztény fejedelem alá menni, a római császárral összeköttetésben lenni, de Isten nem akarta, hogy állandó legyen. ... Kettő közül tehat egyet kérünk: vagy akkora erővel segít meg minket felséged, ami Szulejmánnak ellenállhat, vagy eskünk alól feloldozni kegyeskedik.”*

2.1. aranyforint (AU)

H: 898.; Resch Nachtrag: 2D.

Nagyszeben, 1552.

H–két keresztezett kard fölött korona
(Nagyszeben címere).

Súly: 3,51 g; Átmérő: 20,5 mm.

DFNGY 724.

48. o.

2.2. aranyforint (AU)

H: 898.; Resch: 23.

Nagyszeben, 1555.

H–két keresztezett kard fölött korona
(Nagyszeben címere).

Súly: 3,5 g; Átmérő: 20,5 mm.

DFNGY 725.

2.3. tábori féltallér (AG)

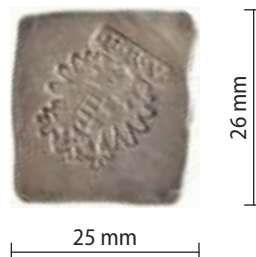
H: 910e.; Resch: 13.

Nagyszében, 1552.

két keresztezett kard.

Súly: 14,27 g; Átmérő: 25 × 26 mm.

DFNGY 2295.

K: 2.1.
(47. o.)

FERDINAND D G R UNGARI |
S LADISLAUS REX 1552

Ferdinand Dei Gratia Rex Hungariae |
Sanctus Ladislaus Rex, 1552

Ferdinánd, Isten kegyelméből Magyarország királya |
Szent László király, 1552

I. (HABSBURG) FERDINÁND ERDÉLYI VERETEI

Matthäus Merian (1593–1650) svájci–német rézmetsző látképe Nagyváradról, mely 1702-ben jelent meg. A várat 1557-ben foglalták el Izabella hadai, ettől kezdve az erdélyi fejedelmek fontos végvára volt. 1660-ban a törökök elfoglalták, tőlük a császáriak vítették vissza 1692-ben. (Ltsz. DF.238/23.)

JÁNOS ZSIGMOND ÉS IZABELLA VERETEI

I. Zsigmond lengyel király lánya, Jagelló Izabella az 1539 márciusában, Székesfehérváron tartott esküvő után lett a 30 évvel idősebb I. (Szapolyai) János magyar király felesége, de gyermeke megszületése után, 21 évesen özvegyen maradt. Szapolyai a gyámokra – Fráter Györgyre, Petrovics Péterre és Török Bálintra – bízta a feladatot, hogy a váradi egyezés ellenére fia utódlását biztosítsák, amit a magyar rendek támogatásával sikeresen el is értek, hiszen a csecsemő János Zsigmondot a Rákos mezején királlyá választották. Így kapta a II. János, Magyarország választott királya címet.

1541-ben, amikor Ferdinánd király hadvezére, Roggendorf Budát ostromolta, a fiatalasszony megadta volna magát neki, ám Fráter György a török segítségét kérte. Szulejmán szultán a vár megszerzése után a Tiszától keletre lévő területet, a keleti magyar királyságot adta a fiának és az özvegynek. 1541. október 18-án Debrecenben már országgyűlést tartottak, amelyen először ült össze minden, a majdani erdélyi államot alkotó rend: a vajdasági és a partiumi megyék küldöttei. A királyné Gyulafehérváron tartotta udvarát, a tényleges hatalom viszont Fráter György váradi püspök, kincstartó kezébe került, aki 1551-ben bekövetkezett meggyilkoltatásáig gyakorolta azt: 1549-ben az özvegy tudta nélkül kötötte meg Ferdinánddal a nyírbátori egyezményt, s 1551-ben rávette őt a Szent Korona átadására és az ország elhagyására.

Izabella királyné fiával együtt Lengyelországba utazott, ám 1556-ban az erdélyi rendek hívására, s a szultán jóváhagyásával visszatért. Ezzel egyértelművé vált, hogy János király utódai szultántól függő területként kapták vissza az országrészt.

A Krakkóban született Izabella volt anyja, Bona Sforza három lánya közül a legidősebb, akit kora egyik legműveltebb asszonyának tartottak. Származása miatt jól beszélt olaszul, itáliai rokonaival gyakran levelezett, s Gyulafehérváron fényűző reneszánsz udvart tartott. Kormányzásában jelentős mértékben saját irányítása alá vonta a pénzügyeket és a kormányzás többi ágát is.

Három évig, 1559. szeptember 15-én bekövetkezett haláláig fia nevében sikeresen irányította Erdélyt, szarkofágja a gyulafehérvári székesegyházban áll.

3.1. aranyforint (AU)

HE: 5A.; Resch: 4A.

Nagybánya, 1556.

N–P.

Súly: 3,55 g; Átmérő: 22 mm.

DFNGY 2296.

3.2. aranyforint (AU)

HE: 8.; Resch: 31.; Resch Nachtrag: 34A.

Nagybánya, 1557.

keresztbe tett bányászkalapács és ék.

Súly: 3,43 g; Átmérő: 23 mm.

DFNGY 2297.

53. o.

ø 22 mm

3.3. aranyforint (AU)

HE: 8.; Resch: 47.

Nagybánya, 1558.
keresztbe tett bányászkalapács és ék.
Súly: 3,53 g; Átmérő: 22 mm.
DFNGY 2298.

ø 22 mm

3.4. aranyforint (AU)

HE: 9.; Resch: 57/56A.; Resch Nachtrag: 56E.

Nagybánya, 1559.
keresztbe tett bányászkalapács és ék.
Súly: 3,44 g; Átmérő: 22 mm.
DFNGY 2299.

ø 22 mm

3.5. aranyforint (AU)

HE: 12.; Resch: 29.

Nagyszeben, 1557.
keresztbe tett kardok fölött korona
(Nagyszeben címere).
Súly: 3,51 g; Átmérő: 22 mm.
DFNGY 2300.

ø 22 mm

3.6. aranyforint (AU)

HE: 10.; Resch: 53.

Kolozsvár, 1558.
bástya (Kolozsvár címeréből).
Súly: 3,52 g; Átmérő: 22 mm.
DFNGY 2301.

JÁNOS ZSIGMOND ÉS IZABELLA VERETEI

3.7. aranyforint (AU)

HE: 10.; Resch: 54.

Kolozsvár, 1558.
bástya (Kolozsvár címeréből).
Súly: 3,53 g; Átmérő: 22 mm.
DFNGY 2302.

3.8. denár (AG)

HE: 25.; Resch: 46.

ismeretlen verdehely, 1557.
N–P.
Súly: 0,38 g; Átmérő: 15 mm.
DFNGY 2320.

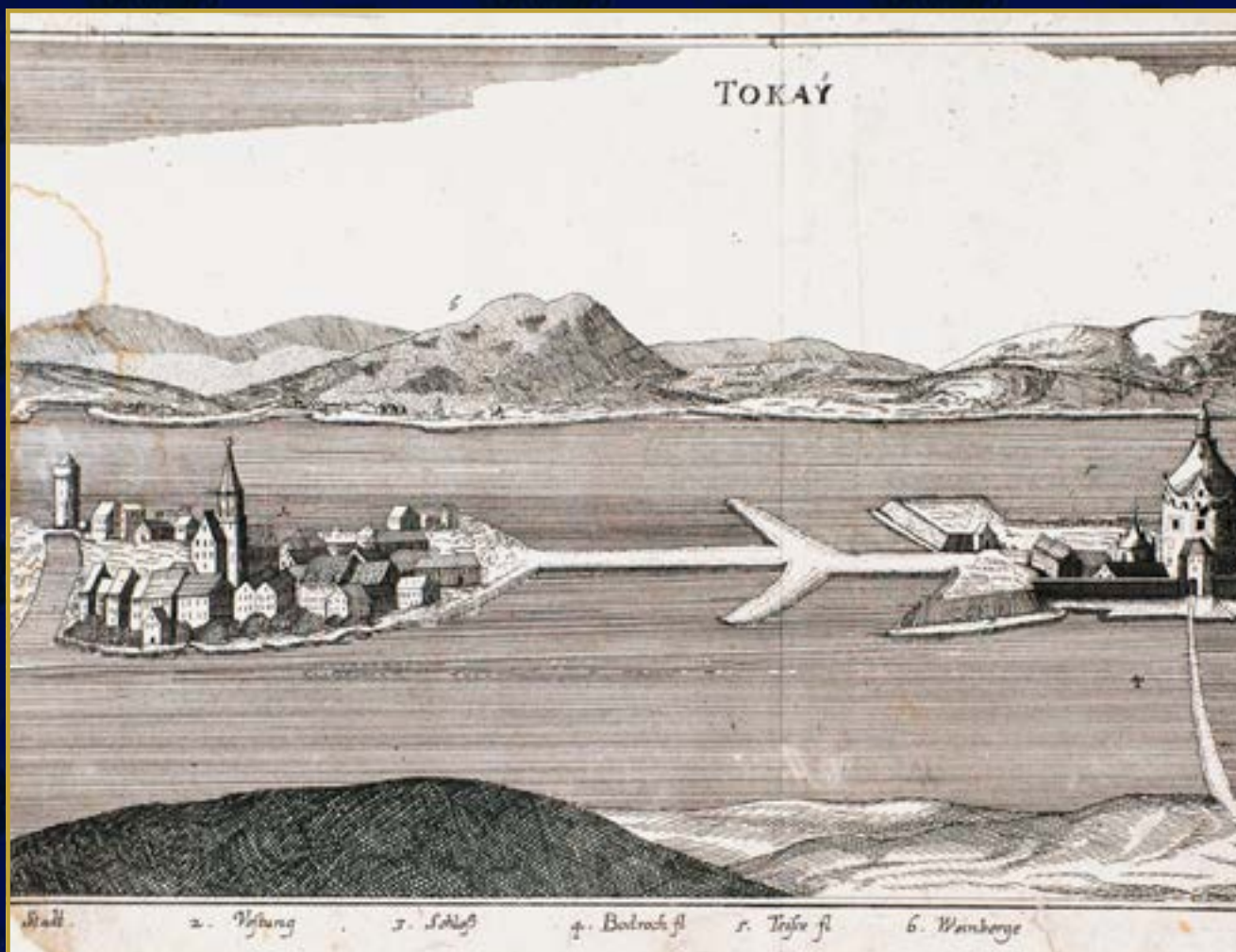

K: 3.2.
(51. o.)

IOHAN SIGISM R UNG S F V |
YSABE D G REG UNGA

Iohannes Sigismund Rex Ungariae Sic Fata Volunt |
Isabell Dei Gratia Regina Ungariae

János Zsigmond, a sors akaratából Magyarország királya |
Izabella Isten Kegyelméből Magyarország királynéja

Jacob Koppmayer rézmetszete Tokajról 1684-ből. A tiszai átkelőhely védelmét ellátó fontos stratégiai erőd volt, a 15. századtól a Szapolyaiak birtokaként. A mohácsi csata után Jánost itt jelölték királynak, később itt szenvedett döntő vereséget Ferdinándtól. Későbbi birtokosai János Zsigmond oldalára álltak, a fejedelm mindent megtett megvédése érdekében, de 1565-ben Miksa csapatai elfoglalták. (Ltsz. DF.238/17.)

János Zsigmond, azaz II. János magyar király 1559-ben, 19 éves korában került hatalomra. Uralma a fejedelemség formálódása szempontjából legváltozatosabb, meghatározó időszak, hiszen a kormányzati, felekezeti és társadalmi változások jelentős része, a területi határok és a két nagyhatalom elismerésének létrejötte is ennek a bő évtizednek a terméke.

A reformáció – amely éppen a fejedelemség formálódásának időszakában terjedt el – Erdély vallási képét teljesen átalakította és különleges helyet jelölt ki a fejedelmek számára. Az evangélikus (szászok), református (magyar birtokosok és a partiumi mezővárosok) és unitárius felekezetek elkülönülésének alapját a confessiók (hitvallások) adták, amelyeknek létrejötte éppen ebben az időben zajlott. A katolikus egyház birtokvagyonra áldozatul esett a politikai változásoknak: a váradi püspökség uradalmi Fráter György halála után, a gyulafehérvári püspökség Izabella királyné központjának kialakításakor lett a fejedelmi kincstár. A váradi és a gyulafehérvári káptalan azonban hiteleshelyként megmaradt, a fejedelmi hatalmat és a nemesurakat egyaránt szolgálva. A fiscus birtokvagyonra lehetőséget teremtett az udvartartás, s a védelmi költségek (pl. váradi vár átépítése) költségeinek fedezésére.

Mivel Ferdinánd csak az egykori vajdaság területét engedte vissza a töröknek, s az országos főkapitány, Balassa Menyhárt 1561-ben átállt a Habsburgok oldalára, vele együtt Szatmár, Tasnád, Nagybánya is odaveszett. Az 1562. évi székely lázadás leverése társadalmi helyzetüket változtatta, katonai felhasználásukat csökkentette. Báthory István váradi kapitány feladata volt felvenni a küzdelmet (három helység visszavétele), aki 1565-től Swendi Lázár felső-magyarországi főkapitány hadaival került szembe. A katonai helyzet nem Báthorynak kedvezett, ezért János Zsigmond tárgyalásokra kényszerült I. Miksával. A speyeri egyezményben II. János kénytelen volt lemondani magyar királyi címéről, uralmát azonban elismerték, fejedelmi címet viselhetett, s az Erdélyi Fejedelemség határait kijelölték. Fiútód nélküli halála esetén azonban országa visszaszállt volna a Habsburgokra.

Debrecen mezőváros kiváltságait János Zsigmond anyjához hasonlóan okleveleivel védelmébe vette, 1568-ban a nemesek feletti bíraskodást is lehetővé tette számára.

4.1. tízszeres aranyforint (tábori tallér aranyverete) (AU)

HE: 54A. arany verete.; Resch Nachtrag: 33A. arany változata.

Nagyszében, 1565.
jel nélkül.

Súly: 34,72 g; Átmérő: 43 × 45 mm.

DFNGY 2303.

[3D modell.](#)

4.2. aranyforint (AU)

HE: 37.; Resch: 10.

Nagybánya, 1561.

keresztbe tett bányászkalapács és ék.

Súly: 3,5 g; Átmérő: 22 mm.

DFNGY 2304.

59. o.

4.3. aranyforint (AU)

HE: 39.; Resch: 13var / 11var.

Kolozsvár, 1561.
bástya (Kolozsvár címeréből).
Súly: 3,52 g; Átmérő: 22 mm.
DFNGY 2306.

4.4. aranyforint (AU)

HE: 39.; Resch: 18.

Kolozsvár, 1562.
bástya (Kolozsvár címeréből).
Súly: 3,5 g; Átmérő: 21 mm.
DFNGY 2305.

4.5. aranyforint (AU)

HE: 40.; Resch: 30.

Kolozsvár, 1564.
bástya (Kolozsvár címeréből).
Súly: 3,54 g; Átmérő: 22 mm.
DFNGY 2307.

4.6. aranyforint (AU)

HE: 41.; Resch: 39.

Nagyszeben, 1565.
két keresztezett kard fölött korona
(Nagyszeben címere).
Súly: 3,49 g; Átmérő: 22 mm.
DFNGY 2308.

4.7. aranyforint (AU)

HE: 41.; Resch: 65.

Nagyszeben, 1567.
két keresztezett kard fölött korona
(Nagyszeben címere).
Súly: 3,48 g; Átmérő: 22 mm.
DFNGY 2310.

4.8. aranyforint (AU)

HE: 42.; Resch: 59.

Nagyszeben, 1566.
két keresztezett kard fölött korona
(Nagyszeben címere).
Súly: 3,53 g; Átmérő: 22 mm.
DFNGY 2309.

4.9. aranyforint (AU)

HE: 42.; Resch: 74.

Nagyszeben, 1569.
két keresztezett kard fölött korona
(Nagyszeben címere).
Súly: 3,49 g; Átmérő: 21,5 mm.
DFNGY 2311.

4.10. aranyforint (AU)

HE: 41.; Resch: 24.

Nagyszeben, 1570.
két keresztezett kard fölött korona
(Nagyszeben címere).
Súly: 3,52 g; Átmérő: 22 mm.
DFNGY 2312.

4.11. aranyforint (AU)

HE: 43.; Resch: 95.

Nagyszében, 1572.
két keresztezett kard fölött korona
(Nagyszében címere).
Súly: 3,57 g; Átmérő: 22 mm.
DFNGY 2313.

4.12. aranyveretű obulus (AU)

HE: 47.; Resch: –.

Nagyszében, 1562.
H–P (Petrus Haller).
Súly: 0,5 g; Átmérő: 12 mm.
DFNGY 2314.

4.13. tábori tallér (AG)

HE: 52.; Resch: 24.; Tündérvkert: 1.

Nagyszében, 1562.
j. n.
Súly: 27,69 g; Átmérő: 41,5 mm.
DFNGY 2315.

4.14. tábori tallér (AG)

HE: 53.; Resch: 28.

Nagyszében, 1562.
j. n.
Súly: 26,16 g; Átmérő: 41,5 mm.
DFNGY 2316.

JÁNOS ZSIGMOND VERETEI

4.15. tábori tallér (AG)

HE: 53.; Resch: 27var.

Nagyszében, 1562.

j. n.

Súly: 28,64 g; Átmérő: 40 mm.

DFNGY 2317.

4.16. tábori tallér (AG)

HE: 54.; Resch: 50.; Tündérvért: 4.

Nagyszében, 1565.

j. n.

Súly: 28,72 g; Átmérő: 41 mm.

DFNGY 2318.

4.17. tábori tallér (AG)

HE: 54.; Resch: 46.

Nagyszében, 1565.

j. n.

Súly: 28,21 g; Átmérő: 41 mm.

DFNGY 2319.

K: 4.2.
(55. o.)

IO SECUN D G ELEC R UN 1560 |
PATRONA UNGARIE

Iohannes Secundus Dei Gratia Electus Rex Hungariae 1560 |
Patrona Hungariae

János, második ezen a néven, Isten kegyelméből Magyarország választott királya 1560 |
Magyarország védőasszonya

12 Circumscripto fidelis Nobis dilecti. Saluum 12
fanonum. Mijnyesoj Sapa Janos 12 mij Gyalog gaduagynok
Zurkfyon, walamij ~~for~~ on talat, tanjyrot, 12 was foga,
12 kat melkuel Jurokul Erdunk. Janyjok melk,
Soj 12 mij lundronk lattwan, nygyarost Zingys
Zag on taloz, Zag on tanjyrot, 12 gwozon 124 Congh
was fagatatach, kyke fogjatkozsmelkuel kuleron
Ewold ide, az mij nedwardjrank Zjbroaggy Jumb
kuzgros, Zam Janyz. Meo Sirob f. r. 12. d. 12
12 den Gyalos 11. die Novemtr. Anno dny 1575

Istvan Bathory
dr. Somlyo Gya

Somlyai Báthory István családja 1531-ben szerezte meg Somlyót. Báthory István Várdai Pál esztergomi érsek, majd I. Ferdinánd bécsi udvarában volt apród, azután János Zsigmond szolgálatába állt.

Az 1560-as évek harcaiból kivette a részét, majd Erdély nevében folytatott tárgyalásokat Bécsben, de I. Miksa a török támadás hírére letartóztatta, s csak 1567-ben engedte haza. A váradi kapitány Báthoryt 1571. május 25-én, Gyulafehérváron választották a rendek Erdély fejedelmévé, s a török követ is ilyen döntést hozott a szultántól „... Erdélyországot az én hatalmamból néked megadtam”.

Nagyvárad erősítési munkáit hatalomra kerülése után is folytatta, az Aranyos bástya megépítése egyértelműen az ő nevéhez köthető – egykor a fejedelem aranyos címerével –, mára már csak az 1572 évszám hirdeti az eseményt. 1581-ben már három: a Királyfia, az Aranyos és a Csonka bástya védte a várat.

1575. július 10-én, a kerelőszentpáli csatában seregei legyőzték az ellene lázadó Bekes Gáspárt, akit később szolgálatába fogadott. A székely katonáknak megüzente: „*akik a szabadságukat akarják elnyerni, nem a fejedelem hatalmának kisebbitésével, hanem a hazának tett kiváló szolgálattal kell kiérdemelniük*”, s lehetővé tette a testőrdarabontok és a puskás, veres darabontok közé kerülésüket.

1575. december 14-én a lengyel rendek királyukká választották, amit III. Murád szultán is elfogadott, s a Habsburgok ellen fegyveres segítséget is ajánlott. Lengyel királyként hadakozott IV. Iván orosz cárral (1579–1581), s visszaszerezte Lengyelországnak Livóniát és Litvánia egy részét.

Báthory a krakkói udvarban működő erdélyi kancellárián keresztül hozta meg Erdélyre vonatkozó döntéseit. Ugyanakkor a protestáns debreceni tanácsnak egy 1583-ban, Gyulafehérváron kelt oklevélben erősítette meg a jogát, hogy a fellebbviteli ügyeket „*a mi színünk elé ...*” tehesse át.

A katolikus egyház támogatója volt, aki Lengyelországban és Rómában erdélyi nemesi ifjakat részesített katolikus nevelésben, elősegítette a jezsuiták iskolaalapítását Erdélyben, megteremtette a kolozsvári egyetem működésének alapjait. Unokaöccsét, Báthory Andrást – aki utóbb Erdély fejedelme lett – 1584-ben a pápával bíborossá tétette, s rábízta az erdélyi katolikusok támogatását.

5.1. aranyforint (AU)

HE: 65.; Resch: 2.

Nagyszeben, 1572.
két kereszttezett kard fölött korona
(Nagyszeben címere).
Súly: 3,46 g; Átmérő: 22 mm.
DFNGY 2321.

5.2. aranyforint (AU)

HE: 65.; Resch: 4.

Nagyszeben, 1573.
két kereszttezett kard fölött korona
(Nagyszeben címere).
Súly: 3,52 g; Átmérő: 22,5 mm.
DFNGY 2322.

ø 22 mm

5.3. aranyforint (AU)

HE: 65.; Resch: 10.

Nagyszében, 1574.
két keresztezett kard fölött korona
(Nagyszében címere).
Súly: 3,49 g; Átmérő: 22 mm.
DFNGY 2323.

ø 22 mm

5.4. aranyforint (AU)

HE: 65.; Resch: 14.

Nagyszében, 1575.
két keresztezett kard fölött korona
(Nagyszében címere).
Súly: 3,55 g; Átmérő: 22 mm.
DFNGY 2324.

Megjegyzés: A Resch Adolf által leírt darabtól részben eltér a bárd állása és a hátlap körirata.

ø 22 mm

5.5. aranyforint (AU)

HE: 65.; Resch: 16.

Nagyszében, 1575.
két keresztezett kard fölött korona
(Nagyszében címere).
Súly: 3,47 g; Átmérő: 22 mm.
DFNGY 2325.

ø 22 mm

5.6. aranyforint (AU)

HE: -; Weszerle D/II/9.; Kopicki: 10506.

Nagybánya, 1586.
N-B.
Súly: 3,44 g; Átmérő: 22 mm.
DFNGY 2326.

5.7. tallér (AG)

HE: -; Weszerle D/II/10.; Tündérkert: 9.;
Kopicki: 10504.

Nagybánya, 1585.

N–B.

Súly: 27,76 g; Átmérő: 41 mm.

DFNGY 2327.

*Megjegyzés: Nagybányán vert, de nem erdélyi,
hanem lengyel királyi pénz*

ø 41 mm

5.8. aranyforint (AU)

HE: -; Weszerle D/II/10. eltérő dátummal;
Kopicki: 10505.

Nagybánya, 1586.

N–B.

Súly: 27,93 g; Átmérő: 42 mm.

DFNGY 2328.

[3D modell.](#)

*Megjegyzés: Nagybányán vert, de nem erdélyi,
hanem lengyel királyi pénz*

ø 42 mm

K: 5.8.

STEPHAN D G REX POLON MAG DUX L |
RUS PRUS MAS SAM LIVO PRIN TRAN

Stephanus Dei Gratia Rex Poloniae Magnus Dux Litvaniae |
Russiae, Prussiae, Masoviae, Samogitiae, Livoniae, Princes Transilvaniae

István, Isten kegyelméből Lengyelország királya, Litvánia, |
Oroszország, Poroszország, Mazóvia, Szamogitia, Livónia nagyfejedelme és Erdély fejedelme.

16. századi magyar lovassági tárcsapajzs. Déri Frigyes leírása szerint a Brukenthal Múzeumból, illetve Brukenthal vejének, báró Rosenthal hagyatékából származik. (Ltsz. DF.2/116.)

Báthory Kristóf – Báthory István erdélyi vajda (1529–1534) és Thelegdi Katalin fiaként 1530-ban született – Szapolyai János, majd Izabella és János Zsigmond udvarában diplomáciai feladatok teljesítésével kezdte pályafutását. Már 1546–1547-ben V. Károly császár udvarában járt, ahol apródként szolgált, peregrinációja során több európai országban megfordult, majd 1557-ben a francia udvarban volt Izabella királynő követe.

1571-ben lett Várad kapitánya, amely tisztségét 1576-ig viselte. Ugyancsak 1571-ben vette feleségül Bocskai Erzsébetet, s itt, Váradon született meg 1572-ben a fia, Zsigmond is.

Báthory István lengyel királlyá választása után Erdély fejedelmének címezte magát, bátyjának pedig vajdai címet szerzett a töröktől. Kristóf Erdély belső ügyeiben nagyfokú önállóságot élvezett, de a fontosabb kérdésekben Báthory István intézkedett. Izabella és János Zsigmond intézkedéseit megőrizve erősítette Debrecen vámmentességi kiváltságát, s 1580. március 15-én megtiltotta egy Kalmár Mihály nevű kereskedő saját árujának megvámolását.

Báthory Kristóf a krakkói udvar erdélyi kancelláriájával a Forgách Ferenc, majd Kovacsóczy Farkas kancellárok irányításával működő saját kancelláriáján keresztül tartotta a kapcsolatot.

A lengyel király és fejedelem Báthory családja boldogulását segítette elő, amikor Báthory Kristóf fiának, Zsigmondnak neveltetéséről gondoskodott, lányát, Krisztinát 1583-ban a tekintélyes Jan Zamojsky lengyel kancellárhoz adta feleségül. Egyértelműen a dinasztiaépítést szolgálta kiskorú utódja, Zsigmond gyulafehérvári udvartartásának szabályozása is: ahol a kamarás, ajtónálló és több komornyik mellett apródok hada is szolgált urát. A fiatal Zsigmondot jezsuiták nevelték, a katonai ismereteket pedig nagybátyjától, Bocskai Istvántól sajátíthatta el.

Báthory Kristóf fiát, Zsigmondot 1581. május elsején, a kolozsvári országgyűlésen az erdélyi rendekkel utódjává választotta, maga május 27-én, Gyulafehérváron életét vesztette.

6.1. tízszeres aranyforint (AU)

HE: 67.; Resch: 2.

j. n. 1577.

Súly: 35,05 g; Átmérő: 41 mm.

DFNGY 2329.

68. o.

ø 41 mm

6.2. nyolcszoros aranyforint (AU)

HE: 70.; Resch: –.

j. n. 1577.

Súly: 27,88 g; Átmérő: 41,5 mm.

DFNGY 2330.

ø 41,5 mm

ø 41,5 mm

6.3. ötszörös aranyforint (AU)

HE: 72.; Resch: 3.

j. n. 1577.

Súly: 17,67 g; Átmérő: 41,5 mm.

DFNGY 2331.

ø 22 mm

6.4. aranyforint (AU)

HE: 78.; Resch Nachtrag: 8B.

Nagyszében, 1577.

C-B, két keresztezett kard fölött korona (Nagyszében címere).

Súly: 3,50 g; Átmérő: 22 mm.

DFNGY 2332.

ø 22 mm

6.5. aranyforint (AU)

HE: 80.; Resch: 9.

Nagyszében, 1577.

két keresztezett kard fölött korona (Nagyszében címere).

Súly: 3,46 g; Átmérő: 22 mm.

DFNGY 2333.

ø 22 mm

6.6. aranyforint (AU)

HE: 80.; Resch: 11.

Nagyszében, 1578.

két keresztezett kard fölött korona (Nagyszében címere).

Súly: 3,55 g; Átmérő: 22 mm.

DFNGY 2334.

BÁTHORY KRISTÓF VERETEI

6.7. aranyforint (AU)

HE: 80.; Resch: 14.

Nagyszében, 1579.
két keresztezett kard fölött korona
(Nagyszében címere).
Súly: 3,54 g; Átmérő: 22 mm.
DFNGY 2335.

6.8. aranyforint (AU)

HE: 80A.; Resch: 20.

Nagyszében, 1580.
két keresztezett kard fölött korona
(Nagyszében címere).
Súly: 3,56 g; Átmérő: 22 mm.
DFNGY 2336.

6.9. tábori tallér (AG)

HE: 87.; Resch: 27.

Nagyszében, 1580.
j. n.
Súly: 28,68 g; Átmérő: 41 mm.
DFNGY 2337.

6.10. tábori tallér (AG)

HE: 87.; Resch: 27var.; Tündérkert: 11.

Nagyszében, 1580.
j. n.
Súly: 28,30 g; Átmérő: 41 mm.
DFNGY 2338.

6.11. tábori tallér (AG)

HE: 86.; Resch: 26.; Tündérkert: 12.

Nagyszeben, 1580.

j. n.

Súly: 28,09 g; Átmérő: 41 mm.

DFNGY 2339.

K: 6.1.
(65. o.)

CHR BATH DE SOM VAIVODA TRANSILVA ET SIC COMES & |
ANNO DOMINI MILESIMO QUINGENTESIMO SEPTUAG SEPTIMO | VIRTUS UNITA VALET

Christophorus Bathori de Somlyo Vaivoda Transilvaniae et Siculorum Comes Etcetera |
Anno Domini Milesimo Quingentesimo Septuagesimo Septimo | Virtus unita Valet

Somlyai Báthory Krisóf, Erdély vajdája és a székelyek ispánja stb. |
Az Úr ezeröttszázhetvenhetedik évében | Az egység erő

BÁTHORY KRISTÓF VERETEI

A kismarjai református templom feltárásakor talált feltehetően női aranygyűrű. A lelet a Bocskai család felbolygatott, késő gótikus kriptájából került elő, a Régészeti Tár műtárgya. A két kőtáblaszerű kialakításon latin betűs, majuszkulák olvashatók. Felirat: L/EG/EM/MI - C/HI/D(P)O/NE. Lehetséges feloldása szerint „*Legem pone mihi*”, mely a Zsoltárok 119:35 szerint: *Vezess parancsolataid útján, (mert abban gyönyörködöm).*

Bocskai Erzsébet Bocskai György és Sulyok Krisztina gyermeke volt. Apja 1545-ben megkötött házasságával a Sulyok–Dobó–Balassa rokonsághoz kapcsolta politizálását. 1553-ban Ferdinánd király Dobó Istvánt nevezte ki Erdély egyik vajdájának, akivel a tordai országgyűlés előtt Balassa János és Bocskai György is megjelent. 1554-ben is Dobó István mellett tartózkodott, majd Bethlen várának kapitánya lett. 1556-ban Dobóval és családjával, kiskorú gyermekeivel együtt Szamosújvár várát védte, de féléves ostrom után november végén szabad elvonulás fejében megadta magát. Mivel a kolozsvári ellenőrzésnél fegyvereket találtak náluk, a két katonai vezetőt – Dobót és Bocskait – kilenc hónapos fogságra visszavitték Szamosújvárba. 1567-ben Habsburg támogatóból Miksa idején lett János Zsigmond párthíve és tanácsosa, s a Kolozs vármegyei Egeres várának birtokosa. Zempléni birtokait viszont Miksa elkoboztatta.

Bocskai Györgynek tizenöt gyermeke született, de a felnőtt kort hét lánya és öt fia érte meg. Felesége – ahogyan később ezt maga Bocskai István felidézte – a rokoni összetartásra intette családját „... az atyafiúi szeretet köztetek megmaradjon, úgy leszön Istennek áldása rajtatok...”.

Bocskai György és felesége katolikus volt, s két fiukat – Jeremiást és Simont – egyaránt papi pályára szánták. Az 1560-as években azonban már a debreceni reformátusok püspökének, Méliusz Péternek támogatója volt, s a váradi zsinaton János Zsigmond tanácsosaként szerepelt.

Báthory Kristóf első feleségének, a lengyel Danicska Katalinnak – aki Izabella királyné udvarhölgye volt – halála után vette feleségül Bocskai György leányát, Erzsébetet, hogy általa a családot a katolikus Báthoryakhoz kapcsolja. Báthory Kristóf már akkor komoly tekintélyű politikusnak számított, hiszen János Zsigmond 1566-ban rá és két társára bízta Erdély kormányzását.

Bocskai Erzsébet volt Báthory Zsigmond édesanyja, aki azonban fiát református hitben csak kisgyermek korában nevelhette. Az erdélyi rendek a fejedelmi hatalmat ténylegesen gyakorló férje erdélyi vajdai címének elnyerésekor (1577) adtak ki tiszteletére – mint CONSORS*ILL(ustrissimi)*PRINC(ipis)*TRANSSYLVANIAE – a nevével jelzett, s a Bocskai-címerből vett oroszlános díszítésű tízszeres aranyforintot, hátlapján VICTRIX CASTA FIDES, azaz „A tiszta hűség győzedelmes” jelmonddal.

7.1. tízszeres aranyforint (AU)

HE: 94.; Resch: 1.

j. n. 1577.

Súly: 34,93 g; Átmérő: 41,5 mm.

DFNGY 2340.

K: 7.1.

ELIZAB BOCIKAI CONSORS ILL PRINC TRANSYLVANIE |
ANNO DOMINI MIL QUING SEPTUAGE SEPTIMO | VICTRIX CASTRA FIDES

Elisabeth Bocskai Consors Illustrissimi Principis Transilvaniae |
Anno Domini Milesimo Quingentesimo Septuagesimo Septimo | Victrix castra fides

Bocskai Erzsébet, Erdély legfényesebb fejedelmének uralkodótársa |
Az Úr ezeröttszázhetvenhetedik évében | A tiszta hűség győzedelmes

Báthory Zsigmond fejedelem 1593-as oklevelén
lévő pecsét. (Ltsz. I.1972.3-8.25.)

Báthory Zsigmondot ugyan már 1581-ben fejedelemmé választották, kiskorúsága miatt azonban helyette előbb egy 11 tagú testület, 1583-tól a hármastanács (Kendy Sándor–Kovacsóczy Farkas–Sombory Sándor), majd 1585-től Gichy János kormányzó irányított. Az erdélyi – zömében protestáns – rendek az akkor még csak 16 éves ifjút az 1588. évi megyesi országgyűlésen nagykorúsították, de ennek előfeltétele a Báthory István által behívott, s Kristóf vajda által támogatott, megerősített (1579) jezsuita rend elűzése volt.

Az ifjú fejedelem kezdetben még hallgatott a fejedelmi tanács által kijelölt három tanácsadóra: Báthory Boldizsár országos főkapitányra, Fogaras urára, Kovacsóczy Farkas kancellárra és egykori nevelőjére, Gálffi Jánosra. 1594 augusztusában azonban a kolozsvári országgyűlésre érkezők közül 15 főurat elfogadott, s leszámolt a Báthory rokonsággal és annak támogatóival is. Báthory Boldizsárt és Kovacsóczy Farkast Szamosújvárbán ölette meg. Rokonainak birtokvagyonát elkoboztatta.

1595-ben külpolitikai irányváltást hajtott végre, amikor szövetségre lépett Habsburg Rudolf császárral az Oszmán Birodalom ellen. A császár elismerte a fejedelemség szuverenitását, s Zsigmondnak német birodalmi hercegi címet adományozott, valamint hozzájárult házasságához Károly osztrák herceg lányával, Mária Krisztiánával. Zsigmond a havasalföldi és moldvai vajdákat is bevonta a törökellenes szövetségbe, és seregeivel 1595-ben Lippánál, Tîrgovişténél, Gyurgyevónál győzelmeket aratott. Az 1596. évi egri, majd a mezőkeresztesei vereség után azonban már nem volt képes Erdély irányítására. Feleségétől elvált, s háromszor mondott le a fejedelmi hatalomról (1597, 1599, 1601), míg 1602-ben végleg távozott a fejedelemségből.

A fejedelem pártfogásába vette Debrecent, több oklevélben biztosítva számára az odaköltözött jobbágyok befogadását, 1592-ben pl. Bocskai váradi kapitányt utasítva védelmükre.

A Habsburgok több alkalommal is megpróbálták Báthory Zsigmondot trónkövetelőként felhasználni. Ígérték neki a rangjához méltó jövedelmet és székhelyet, de csak 1608-ban kapta meg a csehországi Český Krumlov uradalmát, ami 750 ezer tallér értéket jelentett. Hányatott életének 1613-ban szélütés vetett végett. Sárkányfogas címerrel díszített márvány síremléke a prágai vár Szent Vitus-székesegyházában áll.

8.1. tízszeres aranyforint (AU)

HE: 100.; Resch: 47.

j. n. 1590.

Súly: 38,38 g; Átmérő: 39 mm.

DFNGY 2341.

83. o.

ø 39 mm

8.2. aranyforint (AU)

HE: 105.; Resch: 12.

Nagyszeben, 1584.

két keresztezett kard fölött korona
(Nagyszeben címere).

Súly: 3,49 g; Átmérő: 23 mm.

DFNGY 2343.

ø 23 mm

ø 22,5 mm

8.3. aranyforint (AU)

HE: 105.; Resch: 14.

Nagyszében, 1585.
két keresztezett kard fölött korona
(Nagyszében címere).
Súly: 3,50 g; Átmérő: 22,5 mm.
DFNGY 2344.

ø 22 mm

8.4. aranyforint (AU)

HE: 105.; Resch: 17.

Nagyszében, 1586.
két keresztezett kard fölött korona
(Nagyszében címere).
Súly: 3,42 g; Átmérő: 22 mm.
DFNGY 2345.

ø 21,5 mm

8.5. aranyforint (AU)

HE: 105.; Resch: 25.

Nagyszében, 1587.
két keresztezett kard fölött korona
(Nagyszében címere).
Súly: 3,36 g; Átmérő: 21,5 mm.
DFNGY 2346.

ø 22 mm

8.6. aranyforint (AU)

HE: 105.; Resch: 27.

Nagyszében, 1588.
két keresztezett kard fölött korona
(Nagyszében címere).
Súly: 3,52 g; Átmérő: 22 mm.
DFNGY 2347.

8.7. aranyforint (AU)

HE: 105.; Resch: –

Nagyszeben, 1590.
két keresztezett kard fölött korona
(Nagyszeben címere).
Súly: 3,45 g; Átmérő: 23 mm.
DFNGY 2348.

8.8. aranyforint (AU)

HE: 105.; Resch: 71var.

Nagyszeben, 1591.
két keresztezett kard fölött korona
(Nagyszeben címere).
Súly: 3,56 g; Átmérő: 22 mm.
DFNGY 2349.

8.9. aranyforint (AU)

HE: 105.; Resch: 94.

Nagyszeben, 1592.
két keresztezett kard fölött korona
(Nagyszeben címere).
Súly: 3,5 g; Átmérő: 22 mm.
DFNGY 2350.

8.10. aranyforint (AU)

HE: 105.; Resch: 119.

Nagyszeben, 1593.
két keresztezett kard fölött korona
(Nagyszeben címere).
Súly: 3,46 g; Átmérő: 22,5 mm.
DFNGY 2351.

ø 22,5 mm

8.11. aranyforint (AU)

HE: 105.; Resch: 155.

Nagyszében, 1594.
két keresztezett kard fölött korona
(Nagyszében címere).
Súly: 3,51 g; Átmérő: 22,5 mm.
DFNGY 2352.

ø 22 mm

8.12. aranyforint (AU)

HE: 105A.; Resch: 3.

Nagyszében, 1582.
két keresztezett kard fölött korona
(Nagyszében címere).
Súly: 3,51 g; Átmérő: 22 mm.
DFNGY 2342.

ø 22 mm

8.13. aranyforint (AU)

HE: 106.; Resch: 73.

Kolozsvár, 1591.
bástya (Kolozsvár címeréből).
Súly: 3,49 g; Átmérő: 22 mm.
DFNGY 2361.

ø 22,5 mm

8.14. aranyforint (AU)

HE: 106.; Resch: 171Avar.

Kolozsvár, 1594.
bástya (Kolozsvár címeréből).
Súly: 3,46 g; Átmérő: 22,5 mm.
DFNGY 2362.

8.15. aranyforint (AU)

HE: 106.; Resch: 166.

Kolozsvár, 1594.
bástya (Kolozsvár címeréből).
Súly: 3,47 g; Átmérő: 23 mm.
DFNGY 2353.

8.16. aranyforint (AU)

HE: 108.; Resch: 74.

Nagybánya, 1591.
Báthory-címer.
Súly: 3,52 g; Átmérő: 22 mm.
DFNGY 2354.

8.17. aranyforint (AU)

HE: 109A.; Resch: 95.

Nagybánya, 1592.
Báthory-címer.
Súly: 3,49 g; Átmérő: 22,5 mm.
DFNGY 2355.

8.18. aranyforint (AU)

HE: 110.; Resch: 130.

Nagybánya, 1593.
Báthory-címer.
Súly: 3,46 g; Átmérő: 22 mm.
DFNGY 2356.

ø 22,5 mm

8.19. aranyforint (AU)

HE: 111A.; Resch: 185.

Nagybánya, 1595.
N-B, sárkány.
Súly: 3,48 g; Átmérő: 22,5 mm.
DFNGY 2357.

ø 23 mm

8.20. aranyforint (AU)

HE: 112.; Resch: 207.

Nagybánya, 1596.
N-B, Báthory-címer.
Súly: 3,51 g; Átmérő: 23 mm.
DFNGY 2358.

ø 23 mm

8.21. aranyforint (AU)

HE: 112.; Resch: 217.

Nagybánya, 1597.
N-B, Báthory-címer.
Súly: 3,44 g; Átmérő: 23 mm.
DFNGY 2359.

ø 21 mm

8.22. aranyforint (AU)

HE: 113.; Resch: 250.

Nagybánya, 1598.
N-B, Báthory-címer, arany kos.
Súly: 3,21 g; Átmérő: 21 mm.
DFNGY 2360.

8.23. másfélszeres négyzetletű tallér csegely (AG)

HE: 118A.; Resch: 220.

Nagybánya, 1597.

N–B.

Súly: 36,84 g; Átmérő: 41,5 × 40,5 mm.

DFNGY 2376.

8.24. tallér (AG)

HE: 124.; Resch: 41.; Tündérkert: 14.

Nagybánya, 1589.

j. n.

Súly: 29,1 g; Átmérő: 41 mm.

DFNGY 2363.

8.25. tallér (AG)

HE: 125.; Resch: 52.

Nagybánya, 1590.

j. n.

Súly: 28,4 g; Átmérő: 40,5 mm.

DFNGY 2364.

8.26. tallér (AG)

HE: 125.; Resch: 54.; Tündérkert: 16.

Nagybánya, 1590.

j. n.

Súly: 28,76 g; Átmérő: 40,5 mm.

DFNGY 2365.

8.27. tallér (AG)

HE: 126.; Resch: 89.; Tündérkert: 34.

Nagybánya, 1591.

j. n.

Súly: 28,29 g; Átmérő: 40,5 mm.

DFNGY 2366.

8.28. tallér (AG)

HE: 125.; Resch: 101.; Tündérkert: 36.

Nagybánya, 1592.

j. n.

Súly: 30,02 g; Átmérő: 41 mm.

DFNGY 2367.

8.29. tallér (AG)

HE: 129.; Resch: 106.; Tündérkert: 40.

Nagybánya, 1592.

j. n.

Súly: 28,47 g; Átmérő: 41 mm.

DFNGY 2368.

8.30. tallér (AG)

HE: 129.; Resch: 133.; Tündérkert: 56.

Nagybánya, 1593.

j. n.

Súly: 27,69 g; Átmérő: 41 mm.

DFNGY 2369.

Megjegyzés: 2022-ben a debreceni Atomki Örökségtudományi Laboratóriumának mérése szerint: 97,6% ezüst mellett 1,48% rezes, 0,41% ólmos, és 0,23% aranyat tartalmaz az érem felülete.

8.31. tallér (AG)

HE: 132.; Resch: 142.; Tündérkert: 65.

Nagybánya, 1593.

j. n.

Súly: 27,06 g; Átmérő: 40 mm.

DFNGY 2370.

ø 40 mm

8.32. tallér (AG)

HE: 138.; Resch: 181.; Tündérkert: 79.

Nagybánya, 1594.

j. n.

Súly: 28,55 g; Átmérő: 40 mm.

DFNGY 2371.

ø 40 mm

8.33. tallér (AG)

HE: 134.; Resch: 193.; Tündérkert: 86.

Nagybánya, 1595.

j. n.

Súly: 28,53 g; Átmérő: 41 mm.

DFNGY 2372.

ø 41 mm

8.34. tallér (AG)

HE: 135.; Resch: 197.; Tündérkert: 90.

Nagybánya, 1595.

j. n.

Súly: 28,46 g; Átmérő: 41 mm.

DFNGY 2374.

ø 41 mm

ø 41 mm

8.35. tallér (AG)

HE: 137.; Resch: 202.

Nagybánya, 1595.

j. n.

Súly: 29,15 g; Átmérő: 41 mm.

DFNGY 2373.

ø 40,5 mm

8.36. tallér (AG)

HE: 140.; Resch: 211.; Tündérvkert: 100.

Nagybánya, 1596.

j. n.

Súly: 28,39 g; Átmérő: 40,5 mm.

DFNGY 2375.

ø 40 mm

8.37. tallér (AG)

HE: 141.; Resch: 35.

Nagybánya, 1589.

N-B.

Súly: 28,03 g; Átmérő: 40 mm.

DFNGY 2377.

ø 41,5 mm

8.38. tallér (AG)

HE: 144.; Resch: 228.

Nagybánya, 1597.

N-B.

Súly: 28,2 g; Átmérő: 41,5 mm.

DFNGY 2378.

8.39. háromgarasos (dutka) (AG)

HE: 153.; Resch: 252.

ismeretlen verdehely, 1598.

Báthory-címer.

Súly: 2,34 g; Átmérő: 21 mm.

DFNGY 2380.

K: 8.1.
(73. o.)

BATHORI SIGISMUNDUS |
PRINCEPS TRANSYLVANIAE

Bathori Sigismundus |
Princeps Transsylvanie

Báthory Zsigmond |
Erdély fejedelme

Pénzes kehely, melynek fedelébe Habsburg Rudolf király körmöci veretű, 1587-es féltallérját (H 1043.) építették be, oldalába pedig Báthory Zsigmond 1594-es aranyforintja (HE 105), illetve Báthory István, Báthory Zsigmond és Bocskai István háromgarasait. (Ltsz. III.92.5.1.)

I. (HABSBURG) RUDOLF ERDÉLYI VERETEI

A későbbi I. Rudolf magyar király (1572) és II. Rudolf német-római császár (1576) Miksa fiaként 1552-ben született. A bécsi, majd a spanyol udvarban nevelkedett, s megválasztása után 1583-tól Prágába tette át székhelyét. Prágai udvarát az elzárkózó királyi udvar példájának tekintik, mivel családtagjaival hűvös viszonyt ápolt, nem házasodott meg, tanácsadóit önkényesen válogatta, s a magyar előkelők vagy városok csak nagy nehézségek árán tudtak kapcsolatba lépni udvarának tagjaival.

Az eredetileg nyolc évre kötött drinápolyi béke (1568) végül negyedszázadon keresztül lett az Oszmán és a Habsburg Birodalom közötti békesség megalapozója. Az 1590-ben megújított béke ellenére 1593 februárjában a nagyvezír ultimátumot küldött, miszerint II. Rudolf elfelejtette fizetni a drinápolyi békében megígért éves „tisztas ajándékot”, de az ajándék fizetésének elkezdésével a háborút még el lehetett volna kerülni. Ehelyett azonban elindult a korszak 15 évig tartó „hosszú háborúja”, amely során sikerült a török vazallus Erdélyt is rávenni a Habsburgokkal való szövetségre. Báthory Zsigmond kezdeti sikerei után többször felmerült a fejedelemség átadása, amely végül Mihály havasalföldi vajda hatalomátvételéhez, Báthory András és Székely Mózes rövid életű fejedelemségéhez, majd 1602–1604 között Giorgio Basta vezetésével Habsburg-uralom létrejöttéhez vezetett. 1604-től azonban Bocskai István rendi felkelése során nemcsak visszavette a fejedelemséget, hanem a hajdúkkal végrehajtott katonai sikerei nyomán a Magyar Királyság területét is veszélyeztette.

A felkelők ellenállásához hozzájárultak Rudolf vallásügyi rendelkezései, amelynek értelmében felerősödtek a protestánsok elleni fellépések, a templomfoglalások (pl. kassai Szent Erzsébet-székesegyház), s az 1604. évi pozsonyi országgyűlésen a rendek által megtárgyalt törvényjavaslatokhoz odaillesztett 22. vallásügyi törvénycikk a katolikus vallás védelméről.

Rudolf sikertelen kül- és társadalompolitikája, a birodalom hatalmi megosztása ellenére bőkezű mecénás, a tudomány és művészetek támogatója volt, aki Prágában igazi műértőként jelentős műkincsek sikeres gyűjtője lehetett.

9.1. aranyforint (AU)

H: 1008.; Resch: 1.

Kolozsvár, 1598.

S–L és bástya (Kolozsvár címeréből).

Súly: 3,45 g; Átmérő: 23,5 mm.

DFNGY 2382.

9.2. aranyforint (AU)

H: 1010.; Resch: 12.

Kolozsvár, 1605.

C–B és bástya (Kolozsvár címere).

Súly: 3,43 g; Átmérő: 21,5 mm.

DFNGY 2384.

Somlyai Báthory András magyar bíboros, hét hónapig volt Erdély fejedelme. Nevében vert egykorú pénz nem ismeretes. Ez a darab Karl Wilhelm Becker, a világ egyik leghíresebb pénzhamisítója által készített Báthory András nevére vert fiktív veret. Becker a németországi Speyerben született 1771-ben, Offenbachban élt és tevékenykedett, 1830-ban halt meg. Ernő Kázmér Isenburg-Büdingen hercege tanácsosnak nevezte ki, ami védelmet nyújtott számára a hamisítási gyanúsításoktól. Becker egy személyben volt a régi pénzek kiváló szakembere és ragyogó képességű vésnök, tökéletes utánzatokat tudott készíteni. A képen a Déri Múzeum aranygyűjteményében őrzött – vagyis nem a Déri-gyűjtemény része – érme dukát súlyban (3,34 g) készült, átmérője 25 mm kb. Ismeretlen provenienciára, N-B verdejegy, 1599-es dátum. (HE: 64. o.). George Francis Hill, aki számba vette Becker hamisítványait, a 338. számon vette nyilvántartásba. 2022-ben a debreceni Atomki Örökségtudományi Laboratóriumának mérése szerint: 98,6% arany mellett 0,88% réz és 0,34% ezüstöt tartalmaz az érme felülete. (Ltsz. GYAR.2023.1.)

Karl Wilhelm Becker által készített Báthory
András nevére vert fiktív veret.

Az erdélyi szászok a 12. század közepén érkeztek hospesként – külföldi telepesként – az országba, s a királyi birtokra egy tömbben telepítették le őket. Legismertebb kiváltságuk a II. András által adott *Andreanum* volt.

A 14. században a dél-erdélyi területet, a szászok földjét is érintette a levantei kereskedelem szárazföldi útja, amely révén a keleti termékek Havasalföld felől a szász kereskedők közvetítésével érték el Váradot, Debrecent, s onnan Kassát és Budát. Tevékenységük a várossá válást erősítette fel, legjelentősebb településeik: Brassó és Szeben szabad királyi városi privilégiumot szereztek.

Az erdélyi arany- (Offenbánya, Abrudbánya, Körösbánya, Zalatna) és ezüstbányászat (Radna) a 14. századtól kellő nyersanyagot szolgáltatott a pénzverő kamaráknak. A brassói pénzverésről tudósít az a megállapodás, amelyet Luxemburg Zsigmond 1429-ben kötött a Német Lovagrenddel, hogy határvédelmi feladataik teljesítéséhez a nagyszombeni és brassói pénzverés hasznából szerzhessenek bevételeket. Ez a királyi pénzverést jelentette, ahogyan I. Ulászló és Hunyadi János, majd Mátyás idején bizonyosan vertek a városban denárokat. Mátyás 1463-ban a törökellenes hadjárat céljaira arany- és ezüstpénzek verését is elrendelte.

Az Erdélyi Fejedelemségben a gazdag kereskedővárosok rangjukat megőrizték, köszönhetően a török kereskedők áru közvetítésének is, amely ténynek Brassóban a város Fekete temploma sajátos emléket állított. A gótikus templombelsőn ugyanis azon török kereskedők ajándékai díszítik, akik a városonál hozták be a fejedelemségbe a híres török gyapjúszőnyegeket, amelyeket az oszlopokra és falakra függesztettek ki. A 16. századra a város lett az erdélyi reformáció egyik fellekvára, ebben a templomban tevékenykedett Johannes Honterus lelkész, aki itt fogalmazta meg hitelveit, amit a szász papság zsinata 1542-ben elfogadott, s mellette működött az evangélikus városi iskola és a nyomda is.

A jelentős, a magyar királyok idején szabad királyi városi rangot szerzett városokat a fejedelmek egyszerűen *civitas*, vagy *civitas nostra* kifejezésekkel említették. Ezek sorába tartozott Brassó is. A fejedelmi korszakban először 1601-ben vertek pénzt a városban.

10.1. négyzetű tallér csegely (AG)

HE: 157.; Resch: 1–2.

Brassó, 1601.

háromágú korona fa gyökerén (Brassó címere).

Súly: 27,68 g; Átmérő: 40 × 40,5 mm.

DFNGY 2381.

K: 10.1.

SIGIS TR ANS ET SAC ROM IMP PRIN |
 DEO VINDICI PATRIAE MONETA CIVITATIS CORONENSIS
 Sigismund Transilvaniae et Sacrum Romaniae Imperator Princeps |
 Deo Vindici Patriae, Moneta Civitatis Coronensis
 Zsigmond, Erdély és a Szent Római Birodalom fejedelme |
 Istennek, a haza oltalmazójának, Brassó város pénze

Nagyszében város 1613-ban vert hódolati érme Bethlen Gábor fejedelem tiszteletére. Előlapi felirat: VERA / SALVS CHRIS TVS TUA SCE / PTRIA SALVTE / CORONET / 1613 (Az igaz megváltó, a Krisztus koronázza üdvvel jogarod). Hátlapi körirat: ET FERAT AUSPICIS PROSPERA VELA TUIS (és ő hordozza hatalmaddal dagadó, dicső zászlódat). Középen Szeben város címere a pajzsra emelt két keresztbe tett kard fölött korona, kétoldalt a CI–BI verdejegy. Az aranyveret súlya 6,13 g, átmérője 24,3 mm, az ezüsté 13,49 g és 29,5 mm . Resch: Tafel 66. Nr. 56., 60. (Ltsz. DFNGY 2418. és 2488.)

Nagyszében város 1613-ban vert hódolati érme Bethlen Gábor fejedelem tiszteletére.

Nagyszében a legjelentősebb erdélyi szász városként már Luxemburg Zsigmond idején (1427) az erdélyi pénzverőkamara központja lett a korábbi székhely, Offenbánya, vagyis Aranyosbánya helyett. A pénzverést előbb a város maga bérelte, amire utal, hogy verdejegyként a két keresztezett kard, Nagyszében címerképe szerepelt, 1430–1431-ben azonban már kamaraispán, bizonyosan Redwitz Miklós (Nicolaus Redewitz ... comes monetarum cibiniensis) – verdejegye „R” – vette át.

Az Erdélyi Fejedelemség létrejötte után a korábbi királyi városoknak is részt kellett vállalniuk a török számára fizetett adókból, s a fejedelmi udvar ellátásához is hozzá kellett járulniuk. A szász városok mindig közvetlenebb kapcsolatokat áptak a magyar királynak megválasztott Habsburgokkal, s Báthory Gábor és Bethlen Gábor idején szembenállásuk a fejedelmi hatalommal egyértelművé vált. Báthory csellel a várost is elfoglalta, az elpusztult Gyulafehérvár helyett székhelyévé tette, s engedélyezte a beköltözést a településre. Bethlen ott-tartózkodása ellen is tiltakoztak, sőt 1613–1614 telén a „segesvári unióban” a szászok privilégiumaikat már a német-római császároktól eredeztették, nyíltan szembeszegülve a fejedelemmel. Bethlen kiköltözött Szebenből, s a békekéség jeleként kétévi adómentességet is megszavaztatott számukra a megyesi országgyűlésen, azonban az aranypénzbeváltást Kolozsvárra helyeztette át, s továbbra is részt kellett vállalniuk a fejedelmi udvartartás ellátásából is. A portai követségek költségei mellett a szultáni udvarba szánt ötvös ajándéktárgyak készítésében is feladatot kaptak a városok ötvöscéhei. 1625-ben a rendek megszavazták Nagyszébenbe a fejedelem katonáinak beengedési kötelezettségét, s a főurak házvásárlását is engedélyezték, a város tiltakozása miatt azonban Bethlen nem tartotta magát a végrehajtáshoz.

Szeben szerepe a 17. század végétől, a Lipót császárral megkötött Diploma, s a Gubernium létrejötte után erősödött meg, amikor a Habsburg Birodalomhoz tartozó Erdély főkormányzékének központja lett.

11.1. aranyforint (AU)

HE: 164.; Resch: 5.

Nagyszében, 1605.

A hátlapi mezőt kitöltő Nagyszében címer: két keresztezett kard fölött korona.

A kardoktól balra H (Hermannstadt), jobbra AHR fölött korona (Huet Albert), alul egyszarvú.

Súly: 3,44 g; Átmérő: 21,5 mm.

DFNGY 2383.

11.2. tallér (AG)

HE: 167.; Resch: 8.

Nagyszében, 1605.

A hátlapi mezőt kitöltő Nagyszében címer: két keresztezett kard fölött korona.

A kardoktól balra H (Hermannstadt), jobbra AHR fölött korona (Huet Albert), alul egyszarvú.

Súly: 28,06 g; Átmérő: 42,5 mm.

DFNGY 2385.

Székely Mózes Báthory András és Mihály havasalföldi vajda fővezére volt. 1603-ban a császárellel párt élére állt, betört Erdélybe és május 8-án felvette a fejedelmi címet. A brassói melletti csatában esett el július 17-én. A képen látható Székely Mózes erdélyi fejedelem nevére vert tízszeres aranyforintja (HE: 169. sz. Kolozsvár, 1603) alapján készült féltallér súlyú ezüstveret is Becker hamisítványa. George Francis Hill a 341. számon vette listába. Súlya 14,77 g, átmérője 40 mm. Felül egykori fülezet nyoma látható. Becker valódi érmék alapján maga véste ki az értékes, ritka pénzek verőtüpeit. Alapanyagul kisebb értékű, régi, kopott darabokat vásárolt meg, és olvasztott fel, ezzel biztosítva akár az antik érmék korhű anyagösszetételét. 2022-ben a debreceni Atomki Örökségtudományi Laboratóriumának mérése szerint: 93,4% ezüst mellett 4,13% réz, 1,39% aranyat, 0,56% ónt és 0,29% ólmot tartalmaz az érem felülete. [Megtekinthető 3D-ben is](#) (Ltsz. DFNGY 2388.).

Székely Mózes erdélyi fejedelem nevére vert féltallér súlyú Becker-féle ezüst hamisítvány.

Bocskai István 1557. január elsején, Kolozsváron született, a Mátyás király szülőházához közeli Eppel-házban, amely helyén ma a Sapientia Egyetem központi hivatala áll. Az épületet a Hajdú-Bihar Megyei Önkormányzat Bocskai Emlékbizottsága jelölte meg emléktáblával.

Bocskai István Báthory Zsigmond fejedelem nagybátyjaként komoly szerepet kapott a fejedelmi utód katonai nevelésében, majd meghatározta annak külpolitikai irányváltását, s lett a törökellenes háború legfőbb szorgalmazója. A századforduló után azonban erdélyi karrierjét a rendek az 1600. októberi–novemberi lécfalvi országgyűlés után megakasztották, megfosztva őt erdélyi birtokaitól. A bihari birtokok, feleségének, Hagymási Margitnak birtokaival együtt biztosították számára a hatalomba való visszatérés lehetőségét, amihez az erdélyi Habsburg katonai tevékenység, Giorgio Basta katonai uralma ellen a török hatalom is ígért segítséget. Amikor 1604-ben a kassai főkapitány seregekkel vonult bihari várai ellen, a bihari birtokos a hajdúk segítségét kérte. Debrecen város kölcsönei biztosították számára, hogy ne csak ígérje a zsoldot hajdúkatonáinak, hanem ki is fizesse azt, ami gyors sikereket tett lehetővé.

A hajdúkapitányok Kassáig tették lehetővé az előrenyomulást, ahol november közepén az evangélikusoknak visszaadott Szent Erzsébet-székesegyházban Bocskai részországgyűlést tartott. A fegyveres harc a protestáns nemesség csatlakozásával alakult rendi felkeléssé, amelyben 1605–1606 során Bocskai jelentős katonai győzelmeket aratott, kb. 30 ezer főre növekedett hajdúserege Bécsset is fenyegette. 1605 februárjában az erdélyi rendek Nyárádszeredán választották fejedelmükké, a magyar rendek pedig 1605. április 20-án, Szerencsen Magyarország fejedelmévé. Az Oszmán Birodalom támogatását jelezte a szultán koronaküldése, katonai és anyagi segítsége. Erdélyben a megyesi országgyűlésen iktatták be a fejedelmi hatalomba. A két évben vert pénzei is erdélyi pénzverő helyeken (Nagyszében, Nagybánya, Kolozsvár) készültek. Bocskai a Habsburg-udvarral a magyar rendek érdekében Bécsben kötött megállapodást, s segítette a törökkel megkötött zsitvatoroki béke létrejöttét is.

12.1. tízszeres aranyforint (AU)

HE: 171.; Resch: 3.

j. n. 1605.

Súly: 34,94 g; Átmérő: 41 mm.

Sz.1910.187.

[3D modell.](#)

Megjegyzés: Füllel ellátott, nyakékként, talizmánként használt darab, egy kuruc katona sírjában lelték.

12.2. tízszeres aranyforint (AU)

HE: 171.; Resch: 3.

j. n. 1605.

Súly: 34,83 g; Átmérő: 42 mm.

DFNGY 2390.

95. o.

12.3. hatgaras veretű négyseres aranyforint (AU)

HE: 182.; Resch: 31.

Nagyszében, 1606.
két keresztezett kard (Nagyszében címere).
Súly: 13,87 g; Átmérő: 29 mm.
DFNGY 2391.

Megjegyzés: hatgarasos aranyverete.

ø 29 mm

12.4. aranyforint (AU)

HE: 185.; Resch: 43.

j. n. 1606.
S-L (Sanctis Ladislaus).
Súly: 3,47 g; Átmérő: 21,5 mm.
DFNGY 2395.

ø 21,5 mm

12.5. aranyforint (AU)

HE: 186.; Resch: 4.

Nagybánya, 1605.
N-B.
Súly: 3,42 g; Átmérő: 22,5 mm.
DFNGY 2394.

ø 22,5 mm

12.6. aranyforint (AU)

HE: 188.; Resch: 36.

Kolozsvár, 1606.
C-V / bástya (Kolozsvár címeréből).
Súly: 3,5 g; Átmérő: 22,5 mm.
DFNGY 2392.

Megjegyzés: Az előlapi „R” betűnél fűrt lyuk.

ø 22,5 mm

12.7. aranyforint (AU)

HE: 188.; Resch: 34var.

Kolozsvár, 1606.

C-V / bástya (Kolozsvár címeréből).

Súly: 3,23 g; Átmérő: 21,5 mm.

DFNGY 2393.

12.8. tallér (AG)

HE: 195.; Resch: 12.; Tündérkert: 107.

j. n. 1605.

Súly: 27,61 g; Átmérő: 42 mm.

DFNGY 2400.

12.9. tallér (AG)

HE: 196.; Resch: 9.

j. n. 1605.

Súly: 29,52 g; Átmérő: 43 mm.

DFNGY 2397.

12.10. tallér (AG)

HE: 198.; Resch: 55.

j. n. 1606.

Súly: 29,15 g; Átmérő: 41,5 mm.

DFNGY 2399.

12.11. tallér (AG)

HE: 200.; Resch: 50.

Nagyszeben, 1606.
H-S (Nagyszeben).
Súly: 29,22 g; Átmérő: 41 mm.
DFNGY 2398.

12.12. tallér (AG)

HE: 203.; Resch: 15.

Nagybánya, 1605.
N-B.
Súly: 28,38 g; Átmérő: 42,5 mm.
DFNGY 2401.

12.13. tallér súlyú vastagveretű féltallér (AG)

HE: 205.; Resch: 60.

j. n. 1606.
Súly: 28,63 g; Átmérő: 34 mm.
DFNGY 2396.

12.14. háromgarasos (dutka) (AG)

HE: 214.; Resch: 25var.

j. n. 1605.
Súly: 2,41 g; Átmérő: 20 mm.
DFNGY 2402.

12.15. háromgarasos (dutka) (AG)

HE: 214.; Resch: 105.

j. n. 1607.

Súly: 2,13 g; Átmérő: 20 mm.

DFNGY 2404.

12.16. háromgarasos (dutka) (AG)

HE: 216.; Resch: előlap 130., hátlap 133.

j. n. 1608.

Súly: 2,27 g; Átmérő: 20,5 mm.

DFNGY 2405.

K: 12.1–2.
(91. o.)

STE BOCHKAY D G HUNGA TRAN Q PRIN ET SICU COMES |
DULCE EST PRO PATRIA MORI 1605 | PRO DEO ET PATRIA

Stephanus Bocskay Dei Gratia Hungariae Transilvaniaeque Princeps et Siculorum Comes |
Dulce est pro Patria mori, 1605 | Pro Deo et Patria

Bocskai István, Isten kegyelméből Magyarország és Erdély fejedelme, a székelyek ispánja |
Édes a Hazáért meghalni, 1605 | Istenért és hazáért

Rákóczi Zsigmond fejedelem pecsétje egy
1607-es pátensérről. (Ltsz. I.1972.3-8.128.)

RÁKÓCZI ZSIGMOND VERETEI

Felsővadászi Rákóczi Zsigmond a törökellenes háborúban szerzett érdemei és a marha- és borkereskedelembé való bekapcsolódása útján emelkedett a korszak legjelentősebb főnemeseinek sorába. A tizenötéves háborúban szerzett katonai erényei okán bárói rangemelést kapott, majd 1597-ben országbíró lett.

Felsővadászt még II. Lajostól kapta a család, Szerencset Rákóczi Zsigmond szerezte, s 1603-ra birtokai központjává tette. 1588-tól a munkácsi uradalom is zálogbirtoka volt, s 1601-ben Zboró központtal a Sáros vármegyei makovikai uradalmat is megszerezte. A Hegyalján is több új szerzeményű szőlőbirtoka volt: Tállya, Mád, Tarcal mezővárosok. 1588-ban több száz hordó borra kapott kiviteli engedélyt Lengyelországba.

Rákóczi Zsigmondot a református egyház meghatározó támogatói között tartják számon. Szorgalmazta az elhunyt Bornemissza Péter nyomdájának Vizsolyba telepítését és Károli Gárpár bibliafordítását is.

1604-ben az ő neve is felmerült a felségsértési perekkel megtámadható jelentős birtokosok között. Rákóczi már 1604 őszén felajánlotta szolgálatait a közvetítésre a Bocskai és Basta közötti esetleges megegyezésben, ami végül nem jött létre. 1605 tavaszán csatlakozott Bocskaihoz, akihez idősebb fiát, Györgyöt is elküldte, majd Szerencset ajánlotta országgyűlési helyszíneként.

Az 1605. szeptemberi, megyesi országgyűlésen Erdély kormányzója lett, s Gyulafehérváron, majd Brassóban lakott. Az erdélyi rendek meg voltak vele elégedve, Petki János székely generálissal és Haller Gábor kincstartóval is jó viszonyt alakított ki, s az 1606. évi kolozsvári országgyűlésen támogatta Erdély önállóságának ügyét. Bocskai fejedelem 1606. december 29-i halála után az erdélyi rendek nem a testamentumban kijelölt utódot, Homonnai Drugeth Bálintot támogatták, hanem szabad fejedelmválasztási jogukra hivatkozva 1607. február 8-án tartott országgyűlésükön Rákóczi Zsigmondot választották fejedelemmé, akit a török is támogatott. Homonnai, a kijelölt utód Huszt és Kővár várát magának tartotta meg, s a Bocskai-koronát is, a rendek azonban nem engedték be seregeit Bocskai testének kíséretében Erdélybe. Az erdélyi rendek térnyerését támogató Rákóczit végül Nagy András második hajdúfelkelése, a Báthory Gáborral 1608 februárjában, Debrecenben megkötött egyezség készítette lemondásra.

13.1. tízszeres aranyforint (AU)

HE: 218.; Resch: 1.

j. n. 1607.

Súly: 34,86 g; Átmérő: 40,5 mm.

DFNGY 2406.

13.2. aranyforint (AU)

HE: 219.; Resch: 2.

Kolozsvár, 1607.

C–V és bástya (Kolozsvár címeréből).

Súly: 3,39 g; Átmérő: 22,5 mm.

DFNGY 2407.

12 gerezdes, körte alakú tollas buzogány a 16. századból.
Származási hely: Magyarország. (Ltsz. DF.142/4.)

Somlyai Báthory Gábor rokona, ecsedi Báthory István országbíró udvarában nevelkedett, s az ő küldöttként vett részt Bocskai mellett a kassai fejedelmi udvar életében. Nagybátyja halála után a Báthoryak két ágának birtokvagyonát az ő kezében egyesült, ezért a bécsi udvar is számolt szerepvállalásával. A Haditanács úgy vélte, hogy az Erdélyt vajdai szerepkörben átvevő Báthory a katolikusok felkarolásával biztosíthatná a Habsburgok jogigényét a területen.

A hajdúk 1608 februárjában kötöttek vele egyezséget, ami a megválasztásához nyújtott katonai támogatásért cserébe a reformátusok segítségét, a hajdúvezérek pozícióba juttatását és a hajdúkatonák letelepítését helyezte kilátásba. Az ún. kis hajdúvárosok Bihar vármegyében valóban létrejöttek, Nagy András megkapta személyes adományként Nagybajomot és uradalmát, így a hajdúkatonák kiköltöztek Debrecenből adománybirtokaikra. Nagy András utódai azonban tulajdonosai maradtak debreceni házuknak, mivel azt csak későbbben adták el. A hajdúkapitány azonban nem lett Erdély második embere, sőt politikai ingadozásai miatt kegyvesztetté vált. A református egyház, különösen Kolozsváron komoly támogatást kapott a fejedelemtől.

Báthory nehezen tudott eleget tenni a sokféle elvárásnak egy olyan országban, ahol a fejedelmi székhelyet feldúlták, s az adózásból, kereskedeleméből a fejedelemnek viszonylag kevés bevétele származott. Bár fejedelemségének első éveiben még érezhette Bethlen Gábor támogatását, s sikerült kedvezően egyensúlyoznia a török és a Habsburg oldal között, 1610-től több problémája adódott. Az erdélyi katolikus elit a széki merényletkísérlet után a Magyar Királyságba menekült, ugyanakkor a száz városok háttérbe szorítása mozgásteret biztosított a fejedelem számára. Báthory ugyanis cselrel elfoglalta Nagyszebent, s gyakorlatilag ott rendezte be fejedelmi központját, ami jelentős ellenállást váltott ki.

Amikor azonban közeledett a Habsburg-udvarhoz, s végleg feladta a viszonylagos török függés politikáját, Bethlen Gábor híveivel török földre menekült, s onnan próbálta a fejedelmet támadni, s a saját visszatérését előkészíteni.

14.1. tízszeres aranyforint (AU)

HE: 227.; Resch: 106A.

Nagyszében, 1611.

CIBIN.

Súly: 34,81 g; Átmérő: 39 mm.

DFNGY 2408.

ø 39 mm

14.2. hatszoros aranyforint (AU)

HE: 233.; Resch: 185.

Nagybánya, 1613.

N-B.

Súly: 20,44 g; Átmérő: 22,5 mm.

DFNGY 2409.

109. o.

ø 22,5 mm

ø 25,5 mm

14.3. ötszörös aranyforint (AU)

HE: 234.; Resch Nachtrag: 89A.

Nagybánya, 1610.

N-B.

Súly: 17,51 g; Átmérő: 25,5 mm.

DFNGY 2410.

Megjegyzés: Öttenáros garas aranyverete.

ø 22 mm

14.4. aranyforint (AU)

HE: 239.; Resch: 69.

Kolozsvár, 1610.

C-V és bástya (Kolozsvár címeréből).

Súly: 3,48 g; Átmérő: 22 mm.

DFNGY 2411.

ø 21,5 mm

14.5. aranyforint (AU)

HE: 239.; Resch: 109.

Kolozsvár, 1611.

C-V és bástya (Kolozsvár címeréből).

Súly: 3,29 g; Átmérő: 21,5 mm.

DFNGY 2412.

ø 21,5 mm

14.6. aranyforint (AU)

HE: 239.; Resch: -.

Kolozsvár, 1612.

C-V és bástya (Kolozsvár címeréből).

Súly: 3,4 g; Átmérő: 21,5 mm.

DFNGY 2414.

14.7. aranyforint (AU)

HE: 239A.; Resch: 156.

Kolozsvár, 1612.

C–V és bástya (Kolozsvár címeréből).

Súly: 3,48 g; Átmérő: 22 mm.

DFNGY 2415.

14.8. aranyforint (AU)

HE: 240.; Resch: 112.

Kolozsvár, 1611.

C–V és bástya (Kolozsvár címeréből).

Súly: 3,52 g; Átmérő: 22,5 mm.

DFNGY 2413.

14.9. aranyforint (AU)

HE: 240.; Resch: 155.

Kolozsvár, 1612.

C–V és bástya (Kolozsvár címeréből).

Súly: 3,48 g; Átmérő: 22 mm.

DFNGY 2416.

14.10. aranyforint (AU)

HE: 241.; Resch: 186.

Kolozsvár, 1613.

C–V és bástya (Kolozsvár címeréből).

Súly: 3,5 g; Átmérő: 25,5 mm.

DFNGY 2417.

ø 21 mm

14.11. aranyforint (AU)

HE: 243.; Resch Nachtrag: 16A.

Nagybánya, 1609.

N-B.

Súly: 3,48 g; Átmérő: 21 mm.

DFNGY 2421.

ø 21 mm

14.12. aranyforint (AU)

HE: 244.; Resch: 159.

Nagybánya, 1612.

N-B.

Súly: 3,49 g; Átmérő: 21 mm.

DFNGY 2422.

ø 20,5 mm

14.13. aranyforint (AU)

HE: 244.; Resch: 193.

Nagybánya, 1613.

N-B.

Súly: 3,5 g; Átmérő: 20,5 mm.

DFNGY 2423.

ø 21,5 mm

14.14. aranyforint (AU)

HE: 245.; Resch: 196.

Nagyszében, 1613.

CIBINI.

Súly: 3,4 g; Átmérő: 21,5 mm.

DFNGY 2419.

14.15. aranyforint (AU)

HE: 246.; Resch: 197.

Nagyszében, 1613.

C-l.

Súly: 3,49 g; Átmérő: 21 mm.

DFNGY 2420.

14.16. negyed aranyforint (AU)

HE: 251.; Resch: 73.

j. n. 1610.

Súly: 0,85 g; Átmérő: 14 mm.

DFNGY 2424.

14.17. tallér (AG)

HE: 255.; Resch: 3.

Nagybánya, 1608.

j. n.

Súly: 27,85 g; Átmérő: 41 mm.

DFNGY 2425.

14.18. tallér (AG)

HE: 255.; Resch: 33.

Nagybánya, 1609.

j. n.

Súly: 27,65 g; Átmérő: 41 mm.

DFNGY 2426.

ø 41 mm

14.19. tallér (AG)

HE: 256.; Resch: 23.

j. n., 1609.

Súly: 28,2 g; Átmérő: 41 mm.

DFNGY 2427.

41 mm

40 mm

14.20. tallér (AG)

HE: 257.; Resch: 31.

Nagybánya, 1609.

N-B.

Súly: 27,75 g; Átmérő: 41 × 40 mm.

DFNGY 2434.

ø 43 mm

14.21. tallér (AG)

HE: 259.; Resch: 115.; Tündérkert: 115.

Nagyszében, 1611.

CIBIN.

Súly: 28,21 g; Átmérő: 43 mm.

DFNGY 2428.

ø 42,5 mm

14.22. tallér (AG)

HE: 260.; Resch Nachtrag: 115A.

Nagyszében, 1611.

CIBIN.

Súly: 28,48 g; Átmérő: 42,5 mm.

DFNGY 2429.

14.23. tábori tallér (AG)

HE: 261.; Resch: 123. Tündérkert: 117.

Nagyszében, 1611.

CIBIN.

Súly: 28,16 g; Átmérő: 44 mm.

DFNGY 2430.

ø 44 mm

14.24. tallér (AG)

HE: 263.; Resch: 163.; Tündérkert: 118.

Nagyszében, 1612.

CIBIN.

Súly: 28,27 g; Átmérő: 40 mm.

DFNGY 2432.

ø 40 mm

14.25. tallér (AG)

HE: 265.; Resch: 201.

Nagyszében, 1613.

CI-BIN.

Súly: 27,95 g; Átmérő: 40,5 mm.

DFNGY 2433.

ø 40,5 mm

14.26. tábori tallér (AG)

HE: 267.; Resch: 121.

Nagyszében, 1611.

G-B, CI-BIN, P-T.

Súly: 27,99 g; Átmérő: 44 mm.

DFNGY 2431.

ø 44 mm

14.27. háromgarasos (dutka, AG)

HE: 276.; Resch: 6.

j. n., 1608.
Súly: 2,01 g; Átmérő: 21 mm.
DFNGY 2435.

14.28. háromgarasos (dotka, AG)

HE: 276.; Resch: 46.

j. n., 1609.
Súly: 2,31 g; Átmérő: 20 mm.
DFNGY 2437.

14.29. háromgarasos (dotka, AG)

HE: 276.; Resch: 54.

j. n., 1609.
Súly: 2,15 g; Átmérő: 20 mm.
DFNGY 2436.

14.30. háromgarasos (dotka, AG)

HE: 276.; Resch: 77.

j. n., 1610.
Súly: 2,35 g; Átmérő: 20 mm.
DFNGY 2439.

14.31. háromgarasos (dutka, AG)

HE: 279.; Resch: 60.

bárd/balta, 1609.
Súly: 2,75 g; Átmérő: 22 mm.
DFNGY 2438.

14.32. háromgarasos (dutka, AG)

HE: 282.; Resch: 205.

Gyulafehérvár, 1613.
AL-IV.
Súly: 2,28 g; Átmérő: 21 mm.
DFNGY 2441.

14.33. háromgarasos (dutka, AG)

HE: 283.; Resch: 136.

Nagyszében, 1611.
CI-BI.
Súly: 1,92 g; Átmérő: 21 mm.
DFNGY 2440.

14.34. ötdenáros garas (AG)

HE: 285.; Resch: 89.

Nagybánya, 1610.
N-B.
Súly: 2,32 g; Átmérő: 25 mm.
DFNGY 2444.

14.35. garas (AG)

HE: 290.; Resch: 96.

Nagybánya, 1610.
N-B.
Súly: 1,02 g; Átmérő: 21,5 mm.
DFNGY 2445.

14.36. garas (AG)

HE: 290.; Resch: 139.

Nagybánya, 1611.
N-B.
Súly: 1,31 g; Átmérő: 20 mm.
DFNGY 2446.

14.37. garas (AG)

HE: 290.; Resch: 166.

Nagybánya, 1612.
N-B.
Súly: 1,63 g; Átmérő: 20,5 mm.
DFNGY 2447.

14.38. garas (AG)

HE: 290.; Resch: 209.

Nagybánya, 1613.
N-B.
Súly: 1,59 g; Átmérő: 21 mm.
DFNGY 2448.

14.39. denár (AG)

HE: 291.; Resch Nachtrag: 152A.

Nagyszeben, 1611.

C-I.

Súly: 0,53 g; Átmérő: 15,5 mm.

DFNGY 2442.

ø 15,5 mm

14.40. denár (AG)

HE: 292.; Resch: 179.

Nagyszeben, 1612.

C-I.

Súly: 0,47 g; Átmérő: 15 mm.

DFNGY 2443.

ø 15 mm

GABREL D G PRIN TRAN PAR REG HUN D ET SI COMES |
PRO PATRIA ARIS ET FOCIS 1611

Gabriel Dei Gratia Princeps Transilvaniae Partium Regni Hungariae Dominus et Siculorum Comes |
Pro Patria, Aris et Focis, 1611

Gábor, Isten kegyelméből Erdély fejedelme, Magyarország Réseinek ura és a székelyek ispánja |
Hazáért, vallásért, otthonért

K: 14.1.
(99. o.)

Michael Weiss brassói főbíró halálának emlékére vert érme. A hatalmas bíró alakjának letűnésével a Weiss család történelmi szereplése is véget ért. Az emlékérem előlapjának körirata MICHAEL ALBINVS A[mplissimus] P[raetor] B[rassoviae] 1612. Hátlapján: PRAESTITIT QUAE DEBUIT PATRIAE / AD UTRUNQUE IMPERII PRO PATRIA LEGAT. (Michael Weiss, Brassó híres városbírója, akit mindkét császárhoz küldtek a hazával kapcsolatos ügyekben, megtette, amivel tartozott a hazának.) Súly 27,24 g, átmérője 39 mm. Resch Tafel 65. Nr. 54. (Ltsz. DFNGY 2449.)

Michael Weiss brassói főbíró halálának emlékére vert érme.

Báthory Gábor fejedelem 1610. december 11-én szerezte meg Szebent, fejedelmi várossá nyilvánította, s december 17-én már országgyűlést hívott oda. A dél-erdélyi szász városok köztudottan a Habsburg-udvar támogatóinak számítottak, amelyek igyekeztek megőrizni privilégiumaikat. A fejedelem Szebenbe költözése ezt a törekvést fenyegette. Az országgyűlésen Michael Weiss szenátor is jelen volt, ahol sikertelenül próbálták Brassó állítólagos hűtlenségével kapcsolatban vallomásra bírni.

Weiss nem akarta, hogy Brassó Szeben sorsára jusson, ezért a város megadta Báthorynak a Radu Șerban havasalföldi vajda elleni hadjáratra kért élelmet és lőport. Ugyanakkor futáron keresztül értesítette a vajdát, hogy Báthory haddal készül ellene, így annak sikerült Lengyelországba menekülnie. Báthory a hajdúkkal feldúlatta Havasalföldet, majd visszatérve Brassóban mulatott, s ágyúit a városnak ajándékozta.

1611-ben a fejedelem Nagy Andrásra bízta, hogy a szebenihez hasonló csellel vegye be Brassót, de terve sikertelennek bizonyult. Ekkor a brassóiak török támogatásban bízva nyíltan Báthory ellen fordultak. 1611 karácsonyán a bíróválasztáson Michael Weisst választották főbírónak. Báthory a székelyek segítségével fegyveres támadást indított, majd 1612 júniusáig megadási haladékat adott a városnak, amely azt visszautasította. A fejedelem támadása során, 1612. október 14-én, a földvári csata után menekülés közben halt meg a nagyhatalmú főbíró, aki azt írta Báthorynak „*Én a városé voltam, s vagyok*”.

A brassóiak az ellenállás idején szükségpénzként vertek kevés aranypénzt és tallért, de inkább garast, a zsoldfizetés érdekében. A városi pénz verése, amelyet az erdélyi garasok mintájára folytattak, Michael Weiss halála után is tartott, s az erdélyi rendek csak 1615-ben nyilatkoztak úgy róla, hogy sok köztük a hamis veret. A gyulafehérvári országgyűlésen ugyanakkor nem tartották rossz értékű pénznek a brassói garasokat, amelyek nem alábbvalók „a mostan járó fejér garasoknál”, ezért az adóba még elfogadták azokat.

15.1. aranyforint (AU)

HE: 294.; Resch: 2.

Brassó, 1612.

C-B.

Súly: 3,34 g; Átmérő: 24 mm.

GYAR.2023.2.

Megjegyzés: Az érme nem a Déri-gyűjtemény darabja.

15.2. aranyforint (AU)

HE: 294.; Resch: 2.

Brassó, 1612.

C-B.

Súly: 3,43 g; Átmérő: 23 mm.

DFNGY 2450.

15.3. tallér (AG)

HE: 298.; Resch: 3.

Brassó, 1612.

C-B.

Súly: 28,7 g; Átmérő: 41 mm.

DFNGY 2451.

ø 41 mm

15.4. féltallér (AG)

HE: 299.; Resch: 4.

Brassó, 1612.

C-B.

Súly: 17,28 g; Átmérő: 22 mm.

DFNGY 2452.

ø 22 mm

15.5. garas (AG)

HE: 301.; Resch: 10.

Brassó, 1612.

j. n.

Súly: 1,14 g; Átmérő: 22 mm.

DFNGY 2453.

Megjegyzés: Az előlapi „IV” között fúrt lyuk.

ø 22 mm

K: 15.3.

NOS IN NOM DOM CONFIDIMUS 1612 |
ILLE IN EQUIS ET CURRI BUS

Nos In Nomine Domini Confidimus, 1612 |
Ille in equis et curribus

Istenünk nevét hívjuk segítségül, 1612 |
Némelyek a harci szekerekben, és lovakban bíznak

Bethlen Gábor pecsétje 1629-es pátenséről.
(Ltsz. I.1972.3-8.35.)

Iktári Bethlen Gábor a 17. századi Erdély legsikeresebb és legtehetségesebb politikusa volt. Szüleit hamar elveszítette, már 13 évesen Báthory Zsigmond udvarába került, részt vett a századvég hosszú törökellenes háborújában is. Báthory András, majd Székely Mózes híveként azonban törökpárti politikussá lett. Bocskainak ő járta ki a szultáni adhname-t, amiért Vajdahunyad várát nyerte adományba. Báthory Gábort ecsedi udvarbíróként, majd a fejedelmi tanács tagjaként 1612-ig támogatta. 1613-ban a hódoltsági török vezetők megnyerése után a szultán neki adta a fejedelmi hatalmat, s a kolozsvári országgyűlésen az erdélyi rendek is – Szkander pasa szerdár és a török hadak erdélyi jelenlétében – „féltekben” szabadon megválasztották.

A határozott és előrelátó fejedelem nemcsak a török csapatok távozását érte el, hanem a gazdag Szeben hűségét, katonai különalkuval a székelyek, s adományokkal a hajdúk támogatását is. Nagy gondot fordított központja, Gyulafehérvár építésére, erősítésére, a fejedelmi udvar fényének megteremtésére. A fejedelmi monopóliumok és a kereskedelem hasznának igénybevételével, a kincstár bevételeinek növelésével, a pénzügyek rendbetételével megteremtette politikájának anyagi alapjait.

1619-ben a cseh rendek felkérésére sikeresen kapcsolódott be a harmincéves háborúba, amihez a török beleegyezését és a Magyar Királyság rendjei egy részének támogatását is elnyerte. A Habsburgokkal kötött nikolsburgi békében Kassa központtal hét felső-magyarországi vármegyével bővítette a fejedelemség területét, amit még két újabb békében is megerősített, s beírta nevét az európai protestáns fejedelmek sorába. 1620-ban a magyar rendek a beszercebányai országgyűlésen királlyá választották, de a Szent Koronával nem koronáztatta meg magát, címerében, s pénzein azonban új címét megjelenítette.

Bethlen nagy gondot fordított Várad erősítésére, s hasonlóan kiemelt szerepet adott a toborzásban és ellátásban jelentős szerepet vállaló Debrecen városának is, amelyet ő tett fejedelmi városává. A 65 éve leégett Szent András templomot 1626 augusztusában „a felséges ... Erdélyi Fejedelem javaslatából és parantsolatjából”, a város és a fejedelem támogatásából kezdték építeni, s 1628. november 28-án adták át, Rákóczi György, Alvinczy Péter kassai prédikátor és Bethlen Gábor jelenlétében.

16.1. tízszeres aranyforint (AU)

HE: 302.; Resch: 12.

Kolozsvár, 1616.

j. n.

Súly: 34,8 g; Átmérő: 42,5 mm.

DFNGY 2456.

ø 42,5 mm

16.2. tízszeres aranyforint (AU)

HE: 305.; Resch: 61.

Körmöcbánya, 1621.

K–B.

Súly: 34,79 g; Átmérő: 43,8 mm.

DFNGY 2458.

Megjegyzés: Bethlen körmöci vereteit Huszár Lajos is közli katalógusában, ezért mi is beemeltük kötetünkbe. Lásd még: 16.5.; 16.17–19.; 16.34–37.; 16.73.

ø 43,8 mm

16.3. tízszeres aranyforint (AU)

HE: 306.; Resch: 156.

Nagybánya, 1622.
N–B.
Súly: 34,59 g; Átmérő: 43,1 mm.
DFNGY 2463.

16.4. tízszeres aranyforint (AU)

HE: 309.; Resch: 443.

Nagybánya, 1628.
N–B.
Súly: 34,44 g; Átmérő: 43,6 mm.
DFNGY 2464.

16.5. kilencszeres aranyforint (AU)

HE: –.; Resch: –.

Körmöcbánya, 1622.
K–B.
Súly: 31,22 g; Átmérő: 44,3 mm.
DFNGY 2459.
[3D modell.](#)

Megjegyzés: Huszár Lajos tízszeres aranyforintként hivatkozik rá (HE: 305.) de súlya alapján egyértelműen könnyebb veret. Vö. Resch: 61.

2022-ben a debreceni Atomki Örökségtudományi Laboratóriumában sikeresen mérték meg összetételt, miszerint 980‰ arany mellett 162‰ ezüstöt, 1,3‰ vasat tartalmaz. Megtekinthető 3D-ben is.

16.6. aranyforint (AU)

HE: 325.; Resch: 41.

Gyulafehérvár, 1620.
j. n.
Súly: 3,47 g; Átmérő: 22,4 mm.
DFNGY 2457.

16.7. aranyforint (AU)

HE: 327; Resch: 7B.

Kolozsvár, 1614.
bástya (Kolozsvár címeréből).
Súly: 3,48 g; Átmérő: 21,7 mm.
DFNGY 2477.

16.8. aranyforint (AU)

HE: 327; Resch: 9.

Kolozsvár, 1615.
bástya (Kolozsvár címeréből).
Súly: 3,47 g; Átmérő: 22,5 mm.
DFNGY 2478.

16.9. aranyforint (AU)

HE: 327; Resch: 15.

Kolozsvár, 1616.
bástya (Kolozsvár címeréből).
Súly: 3,46 g; Átmérő: 21,9 mm.
DFNGY 2479.

16.10. aranyforint (AU)

HE: 327; Resch: 23.

Kolozsvár, 1618.
bástya (Kolozsvár címeréből).
Súly: 3,5 g; Átmérő: 22,65 mm.
DFNGY 2480.

ø 21,2 mm

16.11. aranyforint (AU)

HE: 329; Resch: 5.

Kolozsvár, 1614.
bástya (Kolozsvár címeréből).
Súly: 3,49 g; Átmérő: 21,2 mm.
DFNGY 2476.

ø 22,3 mm

16.12. aranyforint (AU)

HE: 330A; Resch: 26.

Gyulafehérvár, 1619.
A-I.
Súly: 3,45 g; Átmérő: 22,3 mm.
DFNGY 2481.

ø 22,6 mm

16.13. aranyforint (AU)

HE: 330A; Resch: 39.

Gyulafehérvár, 1620.
A-I.
Súly: 3,44 g; Átmérő: 22,6 mm.
DFNGY 2483.

ø 22,75 mm

16.14. aranyforint (AU)

HE: 331; Resch: 40.

Gyulafehérvár, 1620.
A-I.
Súly: 3,46 g; Átmérő: 22,75 mm.
DFNGY 2482.

16.15. aranyforint (AU)

HE: 333; Resch: 162.

Gyulafehérvár, 1622.

A-I.

Súly: 3,39 g; Átmérő: 23,6 mm.

DFNGY 2484.

16.16. aranyforint (AU)

HE: 334; Resch: 521.

Gyulafehérvár, é. n.

A-I.

Súly: 3,42 g; Átmérő: 21,6 mm.

DFNGY 2485.

16.17. aranyforint (AU)

HE: 335.; Resch: 45.

Körmöcbánya, 1620.

K-B.

Súly: 3,38 g; Átmérő: 22,7 mm.

DFNGY 2460.

16.18. aranyforint (AU)

HE: 335.; Resch: 67.

Körmöcbánya, 1621.

K-B.

Súly: 3,47 g; Átmérő: 22,8 mm.

DFNGY 2461.

16.19. aranyforint (AU)

HE: 335.; Resch: 157var.

Körmöcbánya, 1622.

K-B.

Súly: 3,44 g; Átmérő: 22,5 mm.

DFNGY 2462.

ø 22,5 mm

16.20. aranyforint (AU)

HE: 337.; Resch: 75.

Nagybánya, 1621.

N-B.

Súly: 3,49 g; Átmérő: 21,35 mm.

DFNGY 2465.

ø 21,35 mm

16.21. aranyforint (AU)

HE: 337.; Resch: 75/76.

Nagybánya, 1621.

N-B.

Súly: 3,43 g; Átmérő: 22 mm.

DFNGY 2466.

ø 22 mm

16.22. aranyforint (AU)

HE: 337.; Resch: 159.

Nagybánya, 1622.

N-B.

Súly: 3,51 g; Átmérő: 22 mm.

DFNGY 2467.

ø 22 mm

16.23. aranyforint (AU)

HE: 338.; Resch: 197.

Nagybánya, 1623.

N–B.

Súly: 3,47 g; Átmérő: 22,4 mm.

DFNGY 2468.

16.24. aranyforint (AU)

HE: 338.; Resch: 259.

Nagybánya, 1624.

N–B.

Súly: 3,46 g; Átmérő: 22,15 mm.

DFNGY 2469.

Megjegyzés: az előlap jobb alsó széle kitört.

16.25. aranyforint (AU)

HE: 338.; Resch: 285.

Nagybánya, 1625.

N–B.

Súly: 3,45 g; Átmérő: 21,7 mm.

DFNGY 2470.

16.26. aranyforint (AU)

HE: 338A.; Resch: 321var.

Nagybánya, 1626.

N–B.

Súly: 3,45 g; Átmérő: 22,1 mm.

DFNGY 2471.

16.27. aranyforint (AU)

HE: 338A.; Resch: 381.

Nagybánya, 1627.
N-B.
Súly: 3,45 g; Átmérő: 22,8 mm.
DFNGY 2472.

ø 22,8 mm

16.28. aranyforint (AU)

HE: 339; Resch: 447.

Nagybánya, 1628.
N-B.
Súly: 3,46 g; Átmérő: 22 mm.
DFNGY 2473.

ø 22 mm

16.29. aranyforint (AU)

HE: 339; Resch: 498.

Nagybánya, 1629.
N-B.
Súly: 3,42 g; Átmérő: 21,8 mm.
DFNGY 2474.

ø 21,8 mm

16.30. negyed aranyforint (AU)

HE: 344; Resch: –.

Nagybánya, 1621.
N-B.
Súly: 0,86 g; Átmérő: 13,35 mm.
DFNGY 2475.

ø 13,35 mm

16.31. két és félszeres négyzet alakú tallércsegely (AG)

HE: 352; Resch: 453.

Kassa, 1628.

C–C.

Súly: 72,07 g; Átmérő: 46,5 × 46,5 mm.

DFNGY 2520.

16.32. kétszeres négyzet alakú tallércsegely (AG)

HE: 357; Resch: 386var.

Kassa, 1627.

köriratban, pajzsban két lilium, M–C.

Súly: 56,87 g; Átmérő: 45 × 44,5 mm.

DFNGY 2521.

16.33. tallér (AG)

HE: 371; Resch: 29.; Tündérgert: 120.

Nagyszében/Kassa (?), 1619.

C–M.

Súly: 19,19 g; Átmérő: 42 mm.

DFNGY 2533.

Megjegyzés: Annak ellenére, hogy Huszár emlékpénznek, emlékeretnek tartja, és az ismert darabok súlya nagyon ingadozó, nem hagytuk ki a katalógusból.

ø 44,5 mm

16.34. tallér (AG)

HE: 374; Resch: 87.

Körmöcbánya, 1621.

K-B.

Súly: 28,38 g; Átmérő: 44,5 mm.

DFNGY 2493.

ø 45 mm

16.35. tallér (AG)

HE: 374; Resch: 98var.

Körmöcbánya, 1621.

K-B.

Súly: 28,43 g; Átmérő: 45 mm.

DFNGY 2490.

ø 44,5 mm

16.36. tallér (AG)

HE: 374; Resch: 109.

Körmöcbánya, 1621.

K-B.

Súly: 28,48 g; Átmérő: 44,5 mm.

DFNGY 2492.

ø 44,5 mm

16.37. tallér (AG)

HE: 374; Resch: 164var.; Tündérvkert: 127.

Körmöcbánya, 1622.

K-B.

Súly: 28,69 g; Átmérő: 44,5 mm.

DFNGY 2491.

16.38. tallér (AG)

HE: 375; Resch: 115/116.

Nagybánya, 1621.

N-B.

Súly: 28,11 g; Átmérő: 43 mm.

DFNGY 2498.

Megjegyzés: A „B” verdejegy elcsúszott verést mutat.

ø 43 mm

16.39. tallér (AG)

HE: 375; Resch: 116.

Nagybánya, 1621.

N-B.

Súly: 28,16 g; Átmérő: 43 mm.

DFNGY 2497.

ø 43 mm

16.40. tallér (AG)

HE: 377; Resch: 123.; Tündé kert: 129.

Nagybánya, 1621.

N-B.

Súly: 28,34 g; Átmérő: 44 mm.

DFNGY 2499.

ø 44 mm

16.41. tallér (AG)

HE: 378; Resch: 175.

Nagybánya, 1622.

N-B.

Súly: 28,29 g; Átmérő: 43,5 mm.

DFNGY 2500.

ø 43,5 mm

ø 43,5 mm

16.42. tallér (AG)

HE: 379; Resch: 170.; Tündérkert: 132.

Nagybánya, 1622.

N-B.

Súly: 28,29 g; Átmérő: 43,5 mm.

DFNGY 2501.

ø 44 mm

16.43. tallér (AG)

HE: 381; Resch: 394.

Nagybánya, 1627.

N-B.

Súly: 28,19 g; Átmérő: 44 mm.

DFNGY 2502.

ø 43 mm

16.44. tallér (AG)

HE: 384; Resch: 465.; Tündérkert: 137

Nagybánya, 1628.

N-B.

Súly: 28,02 g; Átmérő: 43 mm.

DFNGY 2503.

ø 44,5 mm

16.45. tallér (AG)

HE: 384; Resch: 512.; Tündérkert: 140.

Nagybánya, 1629.

N-B.

Súly: 27,81 g; Átmérő: 44,5 mm.

DFNGY 2504.

16.46. tallér (AG)

HE: 386; Resch: 516.

Kassa, 1629.

C–C.

Súly: 29,06 g; Átmérő: 43 mm.

DFNGY 2525.

16.47. tallér (AG)

HE: 387; Resch: 403.

Kassa, 1627.

köriratban, pajzsban két liliom, M–C.

Súly: 28,51 g; Átmérő: 45 mm.

DFNGY 2524.

16.48. négyszög alakú tallér súlyú féltallércsegély (AG)

HE: 395; Resch: 415.

Kassa, 1627.

M–C.

Súly: 28,63 g; Átmérő: 35 × 35 mm.

DFNGY 2522.

16.49. négyszög alakú tallér súlyú féltallércsegély (AG)

HE: 396; Resch: 484.

Kassa, 1628.

C–C.

Súly: 28,46 g; Átmérő: 36,5 × 36,5 mm.

DFNGY 2523.

ø 36 mm

16.50. féltallér (AG)

HE: 407; Resch: 416.

Kassa, 1627.

M–C.

Súly: 13,91 g; Átmérő: 36 mm.

DFNGY 2534.

ø 35,5 mm

16.51. féltallér (AG)

HE: 408; Resch: 486.

Kassa, 1627.

C–C.

Súly: 14,16 g; Átmérő: 35,5 mm.

DFNGY 2526.

ø 29,5 mm

16.52. 24 krajcár (AG)

HE: 410; Resch: 222.

Szilézia, 1623.

B–Z (Balthasar Zwirner).

Súly: 3,69 g; Átmérő: 29,5 mm.

DFNGY 2528.

ø 20,5 mm

16.53. háromgarasos (dutka) (AG)

HE: 413; Resch: 230.

Nagybánya, 1623.

N–B.

Súly: 1,64 g; Átmérő: 20,5 mm.

DFNGY 2529.

Megjegyzés: az áll alatt fúrt lyuk.

16.54. ötdenáros garas (AG)

HE: 422; Resch: 188var.

Nagybánya, 1622.

N–B.

Súly: 1,45 g; Átmérő: 23,5 mm.

DFNGY 2505.

16.55. ötdenáros garas (AG)

HE: 424; Resch: 243/239.

Nagybánya, 1623.

N–B.

Súly: 1,41 g; Átmérő: 22,5 mm.

DFNGY 2507.

16.56. ötdenáros garas (AG)

HE: 424; Resch: 240var.

Nagybánya, 1623.

N–B.

Súly: 1,43 g; Átmérő: 22,5 mm.

DFNGY 2508.

16.57. ötdenáros garas (AG)

HE: 424; Resch: 240var.

Nagybánya, 1623.

N–B.

Súly: 1,03 g; Átmérő: 22 mm.

GYAR.2023.3.

Megjegyzés: Az érme nem a Déri-gyűjtemény darabja.

ø 23,5 mm

16.58. ötdenáros garas (AG)

HE: 427; Resch: 190.

Nagybánya, 1622.

N-B.

Súly: 1,38 g; Átmérő: 23,5 mm.

DFNGY 2506.

ø 25,5 mm

16.59. ötdenáros garas (AG)

HE: 429; Resch: 292.

Nagybánya, 1625.

N-B.

Súly: 2,87 g; Átmérő: 25,5 mm.

DFNGY 2509.

ø 25,5 mm

16.60. ötdenáros garas (AG)

HE: 429; Resch: 292.

Nagybánya, 1625.

N-B.

Súly: 2,02 g; Átmérő: 25,5 mm.

DFNGY 2510.

ø 25 mm

16.61. ötdenáros garas (AG)

HE: 429; Resch: 292.

Nagybánya, 1625.

N-B.

Súly: 2,02 g; Átmérő: 25 mm.

GYAR.2023.5.

Megjegyzés: Az érme nem a Déri-gyűjtemény darabja.

16.62. ötdenáros garas (AG)

HE: 430; Resch: 354.

Nagybánya, 1626.

N-B.

Súly: 2,37 g; Átmérő: 25 mm.

DFNGY 2511.

16.63. ötdenáros garas (AG)

HE: 430; Resch: 434.

Nagybánya, 1627.

N-B.

Súly: 2,49 g; Átmérő: 25 mm.

DFNGY 2512.

16.64. ötdenáros garas (AG)

HE: 430; Resch: 424.

Nagybánya, 1627.

N-B.

Súly: 2,39 g; Átmérő: 24,5 mm.

DFNGY 2513.

16.65. ötdenáros garas (AG)

HE: 430; Resch: 488B.

Nagybánya, 1628.

N-B.

Súly: 2,32 g; Átmérő: 24,5 mm.

DFNGY 2514.

ø 24,5 mm

16.66. ötdenáros garas (AG)

HE: 430; Resch: 517.

Nagybánya, 1629.

N-B.

Súly: 2,32 g; Átmérő: 24,5 mm.

DFNGY 2515.

ø 21,5 mm

16.67. ötdenáros garas (?) (billon)

HE: 432; Resch: 235.

Kassa, 1623.

köriratban, pajzsban két liliom, M-C.

Súly: 1,33 g; Átmérő: 21,5 mm.

DFNGY 2536.

ø 24,5 mm

16.68. ötdenáros garas (AG)

HE: 435; Resch: 334.

Kassa, 1626.

C-C.

Súly: 2,2 g; Átmérő: 24,5 mm.

DFNGY 2527.

ø 24,5 mm

16.69. ötdenáros garas (AG)

HE: 435; Resch: 334.

Kassa, 1626.

C-C.

Súly: 2,05 g; Átmérő: 24,5 mm.

GYAR.2023.4.

Megjegyzés: Az érme nem a Déri-gyűjtemény darabja.

16.70. háromdenáros garas (AG)

HE: 438; Resch: 21var.

Kolozsvár (?), 1617.

j. n.

Súly: 1,27 g; Átmérő: 21 mm.

DFNGY 2537.

16.71. háromdenáros garas (AG)

HE: 442; Resch: 304var.

Nagybánya, 1625.

N-B.

Súly: 1,21 g; Átmérő: 21 mm.

DFNGY 2516.

16.72. háromdenáros garas (AG)

HE: 445; Resch: 367.

Kassa, 1626.

köriratban, pajzsban két liliom, C-C.

Súly: 1,33 g; Átmérő: 21 mm.

DFNGY 2530.

16.73. denár (AG)

HE: 451; Resch: 152.

Gyulafehérvár, 1621.

A-I.

Súly: 0,31 g; Átmérő: 13,5 mm.

DFNGY 2539.

Megjegyzés: Az érme nem a Déri-gyűjtemény darabja.

ø 13,5 mm

16.74. denár (AG)

HE: 451; Resch: 152.

Gyulafehérvár, 1621.

A-I.

Súly: 0,31 g; Átmérő: 13,5 mm.

GYAR.2023.6.

ø 14 mm

16.75. denár (AG)

HE: 452; Resch: 253.

Szilézia, 1623.

B-Z (Balthasar Zwirner).

Súly: 0,33 g; Átmérő: 14 mm.

DFNGY 2532.

ø 13,5 mm

16.76. denár (AG)

HE: 453A; Resch: 256/254.

Nagybánya, 1623.

N-B.

Súly: 0,43 g; Átmérő: 13,5 mm.

DFNGY 2517.

ø 13,5 mm

16.77. denár (AG)

HE: 455; Resch: 146.

Körmöcbánya, 1621.

K-B.

Súly: 0,63 g; Átmérő: 13,5 mm.

DFNGY 2494.

16.78. denár (AG)

HE: 461; Resch: 316.

Nagybánya, 1625.

N–B.

Súly: 0,44 g; Átmérő: 14,5 mm.

DFNGY 2519.

ø 14,5 mm

16.79. denár (AG)

HE: 464; Resch: 373.

Kassa, 1626.

C–C.

Súly: 0,37 g; Átmérő: 14,5 mm.

DFNGY 2531.

ø 14,5 mm

16.80. denár (AG)

HE: 465; Resch: –.

Kassa, 1627.

M–C.

Súly: 0,52 g; Átmérő: 14,5 mm.

DFNGY 2538.

ø 14,5 mm

K: 16.2.
(115. o.)

GABRIEL D G EL HUNGARIAE DAL CR SCL REX |
TRANS PRINCEPS ET SICULORU COM 1621

Gabriel Dei Gratia Electus Hungariae Dalmatiae Croatiae Sclavoniae Rex |
Transilvaniae Princeps et Siculorum Comes 1621

Gábor, Isten kegyelméből Magyarország, Dalmácia, Horvátország, Szlavónia választott királya |
Erdély fejedelme és a székelyek ispánja, 1621

Brandenburgi Katalin pecsétje 1630-as pátenséről.
(Ltsz. I.1972.3-8.38.)

BRANDENBURGI KATALIN VERETEI

Bethlen Gábor második felesége Brandenburgi György Vilmos választófejedelem húga, Brandenburgi Katalin lett, akit 1625-ben Rákóczi György kért meg számára. A fejedelem 1626. március 2-án, felvidéki központjában, Kassán tartotta lakodalmát, ami után 1626-ban Erdély is része lett a protestánsok westminsteri szövetségének. A 24 éves hercegasszonnyal kötött házasság tehát Bethlen európai szövetségi kapcsolatait erősítette. A cívisvárosból származó későbbi nagyváradi rektor, majd lelkész, Debreceni Simonides Gáspár a fejedelem híveként írt egybekelésük alkalmából üdvözlő verset számukra.

Minden valószínűség szerint Bethlen előre ígéretet tett felesége utódlására, hogy a házasság létrejöheszen, ám ezzel a lépéssel komoly konfliktust teremtett a Bethlen családon és Erdélyen belül is. Alig három hónappal az esküvő után, 1626. május 24-én Katalint az erdélyi rendek fejedelemasszonnyá választották, aki Bethlen végrendelete szerint a fejedelem halála (1629) után vehette át hatalmát, a fejedelem öccsének, Bethlen Istvánnak kormányzói segítsége mellett.

Brandenburgi Katalin kormányzatának tíz hónapja alatt a rendek által meghatározott választási feltételeknek megfelelően irányított, s négy alkalommal tartott országgyűlést. Tanácsadói szűk körébe tartozott a fiatal Csáky István báró, Liszty Ferenc szamosújvári és Szunyogh Gáspár kővári kapitány. Rokonaitól nem kapott jelentősebb támogatást, s különösen Bethlen István a saját, török támogatására alapozódó karrierjét építette.

1630 nyarára viszonyuk a kormányzóval megromlott, olyannyira, hogy a fejedelemasszony inkább férjének kedves felvidéki híve, Rákóczi György javára mondott le a hatalomról, s adta át neki a fejedelemséget, aki azonban Munkács várát és uradalmát is megszerezte tőle.

Brandenburgi Katalin tokaji uradalmába vonult vissza, s csak 1639-ben kötött újabb házasságot Ferenc Károly szász–lauenburgi herceggel. Erdélybe és Magyarországra nem tért vissza többé.

17.1. aranyforint (AU)

HE: 468.; Resch: 2.

Kolozsvár, 1630.

C–V.

Súly: 3,45 g; Átmérő: 22,5 mm.

DFNGY 2540.

17.2. aranyforint (AU)

HE: 469.; Resch: 1.

Kolozsvár, 1630.

j. n.

Súly: 3,46 g; Átmérő: 22 mm.

DFNGY 2541.

138. o.

ø 22,5 mm

17.3. aranyforint (AU)

HE: 469.; Resch: 1.

Kolozsvár, 1630.

j. n.

Súly: 3,3 g; Átmérő: 22,5 mm.

GYAR.2023.7.

Megjegyzés: Az érme nem a Déri-gyűjtemény darabja.

ø 22,5 mm

17.4. aranyforint (AU)

HE: 469.; Resch: 1.

Kolozsvár, 1630.

j. n.

Súly: 3,16 g; Átmérő: 22,5 mm.

GYAR.2023.8.

Megjegyzés: Az érme nem a Déri-gyűjtemény darabja.

K: 17.2–4.
(137. o.)

CATH D G N M B S R I ET TRAN PRINC |
PAR R H D SIC CO I B I C M D 1630

Cathrina Dei Gratia Nata Marchionissa Brandenburgica Sacri Romani Imperii et Transilvaniae Principissa |
Patrium Regni Hungariae Domina Sicularum Comitissa in Borussia Iuliaci Cliviae Montium Ducissa 1630

Katalin, Isten kegyelméből született brandenburgi őrgrófnő, a szent római birodalom hercegnője és Erdély
fejedelemasszonya | Magyarország részeinek úrnője, a székelyek ispánasszonya, Poroszországban Jülich,
Kleve, Berg hercegnője 1630

BRANDENBURGI KATALIN VERETEI

18. századi, ezüsttel és korallokkal díszített albán jatagán.
A pengén Korán-idézetek olvashatók. A hüvely domborművekkel
és filigrán rozettákkal díszített. (Ltsz. DF.158/4.)

Bethlen István 1616-tól Máramaros, 1622-től Hunyad vármegye főispáni méltóságát is viselte, s már az első Habsburg-ellenes hadjárat idején ő kormányozta Bethlen Gábor helyett Erdélyt. A fejedelem támogatta öccse gyermekeit: István Geleji Katona István tanítványaként Heidelbergben járt egyetemre, Péter pedig Rómába és Velencébe utazott. Mindketten előnyös házasságot kötöttek, szélesítve ezzel a család kapcsolatait: István Széchy Máriát, Péter Illésházy Gáspár Kata nevű lányát vette feleségül. Bethlen István Katalin nevű lánya Zólyomi Dávid felesége lett. Ifj. Bethlen Istvánt nevezte ki a fejedelem a fontos végvár, Várad főkapitányának.

Bethlen Gábor 1620. március 15-én, Kassán adott ki öccse számára utasítást, hogy az április 5-én tartott gyulafehérvári országgyűléstől kezdve helytartói feladatait Péchy Simon kancellár és teljhatalmú biztos közreműködésével végrehajtsa. A helytartónak az udvarban tartózkodó három tanácsúrral egyetértésben kellett kormányoznia, az ország jövedelmeire ügyelnie, a határookra vigyáznia, kémei révén híreket szereznie, azokat személyes küldönce révén a fejedelem tudomására hoznia. A Partiumban (Bihar megyét kivéve) felügyelte a végvárat is. A besztercebányai országgyűlést követően Bethlen Gábor, mint Magyarország királya, kormányzóvá nevezte ki öccsét, aki az 1620. szeptemberi részországgyűlésen gubernátorként elnökölt és szentesítette a törvényeket egészen a fejedelem 1622. évi hazatéréséig.

Bethlen István nem támogatta bátyjának tervét második feleségének fejedelemmé választására. Mivel Brandenburgi Katalin mellett ő lett a gubernátor, minden lehetősége megvolt egy ellene indított akcióra, különösen, hogy a fejedelemasszony nem tudott erdélyi politikussá válni. 1630. szeptember 28-án, Kolozsvárott választották a rendek fejedelemmé. Azonnal utasítást adott egy kolozsvári ötvösnek, Helfer Ferencnek az új fejedelmi pecsét és a saját képére vert pénz elkészítésére. Ifj. Bethlen István váradi kapitány és Zólyomi Dávid azonban Rákóczi Györgyöt támogatta, akit december elsején az erdélyi rendek fejedelmükké választottak, s aki december 24-én a töröknek is letette hűségküjét.

18.1. aranyforint (AU)

HE: 472.; Resch: 1.

Kolozsvár, 1630.

C-V.

Súly: 3,46 g; Átmérő: 22 mm.

DFNGY 2543.

K: 18.1.

STEPHA BET D G PRIN TRA |
PAR REG HUN DOM ET SIC COM 1630

Stephanus Bethlen Dei Gratia Princeps Transilvaniae |
Partium Regni Hungariae Dominus et Siculorum Comes 1630

Bethlen István, Isten kegyelméből Erdély fejedelme |
a Magyarországi Részek ura és a székelyek ispánja 1630

I. Rákóczi György pecsétje 1638-as pátenséről.
(Ltsz. I.1972.3-8.18.)

Rákóczi György a felvidék egyik legjelentősebb birtokosaként kérte meg Lorántffy Zsuzsanna kezét, aki a sárospataki uradalmat hozta a házasságba. Rákóczi református nagybirtokosként támogatta Bethlen Gábor küzdelmeit, s vállalkozott 1630-ban a fejedelemség megmentésére.

Bethlen István 1636-ban Ecsed várából a hódoltsági törökök részvételével támadást készített elő a fejedelem ellen. A temesvári pasa és a török hadak azonban vereséget szenvedtek Nagyszalontánál, így Rákóczi decemberben megkötötte a békét a törökkel, ezzel lezárult annak lehetősége, hogy az Oszmán Birodalom megkérdőjelezze Rákóczi hatalmát, egyúttal annak esélye is, hogy Bethlen István visszaszerezhesse az erdélyi fejedelmi méltóságot.

Rákóczi erdélyi fejedelemsége a béke tizennyolc évét jelentette az ország fejlődésében. Folytatta Bethlen gazdaság- és kereskedelempolitikáját, bár saját erdélyi birtokvagyonát is jelentősen gyarapította, hiszen 32 uradalmából 12 a fejedelemségben volt. Tovább építette és gyarapította a gyulafehérvári palotát, létrehozta a gyulafehérvári fejedelmi iskolát, ahol fiai: György és Zsigmond is tanulhattak, s szoros és jó viszonyt ápolt a felvidéki nemességgel. Magyarországi birtokai, s fia, Zsigmond tevékenysége révén fontos részt vállalt a királyságbeli rendek közötti politizálásban.

Jelentősen támogatta a református egyházat és iskoláit, a debreceni templom latin feliratú harangot kapott tőle: „Nem azé, aki akarja, nem azé, aki fut utána, hanem a könyörülő Istené”.

Idősebb fiát, Györgyöt 1640-ben Várad főkapitányává tette, 1642-ben pedig az erdélyi országgyűlésen dinasztiaépítési szándékkal fejedelemmé választotta.

1644–1645-ben bekapcsolódott a harmincéves háborúba, ám amikor a töröktől üzenetet kapott, hogy engedélye a Habsburgok elleni hadakozásban csak a hét vármegye visszaszerzésére szorítkozik, a háborút a linzi békével zárta. Ebben a Bethlen által birtokolt területek közül Szabolcs és Szatmár vármegyét fiai örökségeként kapta meg, s jelentős személyes adományban – Tokaj, Tarcál, Ecsed, Nagybánya, Felsőbánya és a regéci uradalom – részesült. Rákóczi elérte, hogy Erdély bekerüljön a harmincéves háborút lezáró 1648-as vesztfáliai békébe is.

19.1. tízszeres aranyforint (AU)

HE: 474.; Resch: 3.

Kolozsvár, 1631.

C–V.

Súly: 34,94 g; Átmérő: 41,5 mm.

DFNGY 2544.

147. o.

19.2. kétszeres aranyforint (AU)

HE: 486.; Resch: 7A.

Kolozsvár, 1632.

bástya (Kolozsvár címeréből).

Súly: 6,96 g; Átmérő: 27,9 mm.

DFNGY 2545.

19.3. aranyforint (AU)

HE: 489.; Resch: 5.

Kolozsvár, 1631.
bástya (Kolozsvár címeréből).
Súly: 3,47 g; Átmérő: 20,8 mm.
DFNGY 2547.

*Megjegyzés: 2022-ben a debreceni Atomki
Örökségtudományi Laboratóriumában sikeresen
mérték meg összetételét, miszerint 991‰ arany
mellett 58‰ ezüstöt tartalmaz.*

19.4. aranyforint (AU)

HE: 490.; Resch: 7.

Kolozsvár, 1631.
bástya (Kolozsvár címeréből).
Súly: 3,45 g; Átmérő: 22,1 mm.
DFNGY 2546.

19.5. aranyforint (AU)

HE: 490.; Resch: 16.

Kolozsvár, 1636.
bástya (Kolozsvár címeréből).
Súly: 3,34 g; Átmérő: 22,9 mm.
DFNGY 2548.

19.6. aranyforint (AU)

HE: 491.; Resch: 29.

Kolozsvár, 1639.
C-V.
Súly: 3,45 g; Átmérő: 23,1 mm.
DFNGY 2549.

I. RÁKÓCZI GYÖRGY VERETEI

19.7. aranyforint (AU)

HE: 492.; Resch: 34.

Nagybánya, 1645.

N-B.

Súly: 3,44 g; Átmérő: 21,7 mm.

DFNGY 2550.

19.8. aranyforint (AU)

HE: 493.; Resch: 48.

Nagybánya, 1646.

N-B.

Súly: 3,45 g; Átmérő: 21,8 mm.

DFNGY 2551.

19.9. aranyforint (AU)

HE: 494.; Resch Nachtrag: 57Bvar.

Nagybánya, 1647.

N-B.

Súly: 3,48 g; Átmérő: 21,7 mm.

DFNGY 2552.

19.10. aranyforint (AU)

HE: 496.; Resch: 67.

Nagybánya, 1648.

N-B.

Súly: 3,49 g; Átmérő: 21,75 mm.

DFNGY 2553.

19.11. aranyforint (AU)

HE: 496B.; Resch: 68.

Nagybánya, 1648.

N-B.

Súly: 3,44 g; Átmérő: 22 mm.

DFNGY 2554.

19.12. aranyforint (AU)

HE: 487.; Resch: 45.

Gyulafehérvár, 1646.

A-I.

Súly: 3,47 g; Átmérő: 21 mm.

DFNGY 2555.

19.13. tallér (AG)

HE: 505.; Resch: 38.

Nagybánya, 1645.

N-B.

Súly: 28,73 g; Átmérő: 42,5 mm.

DFNGY 2557.

19.14. tallér (AG)

HE: 508A.; Resch: 73.

Nagybánya, 1648.

N-B.

Súly: 27,74 g; Átmérő: 42,5 mm.

DFNGY 2556.

I. RÁKÓCZI GYÖRGY VERETEI

19.15. féltallér (AG)

HE: 509.; Resch: 64.

Nagybánya, 1647.

N–B.

Súly: 14,32 g; Átmérő: 35,5 mm.

DFNGY 2558.

ø 35,5 mm

19.16. poltúra (AG)

HE: 521.; Resch: 27Fvar.

ismeretlen verdehely, 1638.

hátlapi köriratban pajzsban felfelé mutató nyílvevő.

Súly: 0,92 g; Átmérő: 20,5 mm.

DFNGY 2559.

ø 20,5 mm

K: 19.1.
(143. o.)

GEORG RAKOC D G PR TR PAR RE HVN DO ET SIC COM | SOLI DEO GLORIA ANNO DOM 1631 |
NON EST CURRENTIS NEQUE VOLENTIS SED MISERANTIS DEI

Georgius Rakoci Dei Gratia Princeps Transilvaniae Partium Regni Hungariae Dominus et Siculorum Comes | Soli
Deo Gloria Anno Domini 1631 | Non est currentis, neque volentis, sed miserantis Dei

Rákóczi György, Isten kegyelméből Erdély fejedelme, Magyarország Réseinek ura és a székelyek ispánja |
Egyedül Istené a dicsőség 1631 | (A kegyelem) nem azé aki akarja, sem azé aki fut utána,
hanem a könyörülő Istené

Millesimo. Sexcentesimo.

II. Rákóczi György pecsétje 1658-as pátenséről.
(Ltsz. I.1972.3-8.20.)

II. RÁKÓCZI GYÖRGY VERETEI

I. Rákóczi György még életében erdélyi fejedelemmé választotta elsőszülött fiát, II. Rákóczi Györgyöt. A szultán is hozzájárult a szokatlan kérése teljesítéséhez, kikötve, hogy a hatalom átvételére csak apja halála után kerülhet sor.

II. Rákóczi György leendő feleségét, Báthory Zsófiát az utódlásra tekintettel választotta ki a család, aki a hatalmas birtokkal rendelkező Báthoryak utolsó sarja volt. Miután a házassági tervet a Porta és Zsófia lengyel kötődése miatt a lengyel udvar is támogatta, 1643. február 3–6 között Gyulafehérváron került sor a fiatal pár esküvőjére. A fiatalasszonynak azonban még azon év áprilisában át kellett térnie katolikus hitéről reformátusra, bár az erdélyi kortársak szerint ezt csak színleg tette meg. A házaspár fia, Ferenc azonban már gyermekként elérte azt, amit az apja ifjúként: 1652. március 9-én az erdélyi országgyűlés fejedelemmé választotta, igaz ennél többet nem ért el, a fejedelmi hatalom birtokába sohasem jutott.

A fejedelem kormányzásának legjelentősebb eredménye az erdélyi joggyakorlat dokumentumainak összegyűjtése, az Approbatae Constitutiones megszületése volt. 1653-tól a havasalföldi és moldvai vajdák elismerték a fejedelem hűbéri igényét, ami megalapozta nagy tervét a lengyel trón megszerzésére. 1657 januárjában a svédek megkeresésére, s a kozákok támogatása mellett indította el hadjáratát, amihez nem kapott török beleegyezést, s amelynek kudarca miatt komoly retorziókra számíthatott.

A fejedelem serege nélkül, megalázó békefeltételek teljesítésének kötelezettsége mellett tért haza, katonáinak jó részét tatár rabságra ítélve. Mivel Köprülü Mehmed nagyvezír ellentámadást indított, hatalmát 1657 végén rövid időre Rhédey Ferencnek engedte át, s Váradról és Debrecenből szervezte az ellenállást. 1660. május 22-én a szászfenesi csatában azonban Szejdi Ahmed budai pasától végső vereséget szenvedett, s ezután Váradon halt meg, míg a pasa dúlásaival tette tönkre a hajdútelepüléseket, a közeli városokat, birtokokat, égette fel és vette be Váradot, Erdély legfontosabb nyugati végváráját is.

20.1. tízszeres aranyforint (AU)

HE: 526.; Resch: 112.

Gyulafehérvár, 1657.

A–I.

Súly: 34,74 g; Átmérő: 43,4 mm.

DFNGY 2573.

156. o.

ø 43,4 mm

20.2. tízszeres aranyforint (AU)

HE: 530C.; Resch: 54.

Nagybánya, 1652.

N–B.

Súly: 34,87 g; Átmérő: 44 mm.

DFNGY 2562.

ø 44 mm

ø 44,2 mm

20.3. tízszeres aranyforint (AU)

HE: 530C.; Resch: 74.

Nagybánya, 1654.

N–B.

Súly: 34,81 g; Átmérő: 44,2 mm.

DFNGY 2563.

ø 43,85 mm

20.4. tízszeres aranyforint (AU)

HE: 530D.; Resch: 138.

Nagybánya, 1659.

N–B.

Súly: 34,8 g; Átmérő: 43,85 mm.

DFNGY 2564.

29,7 mm

26 mm

20.5. kétszeres, hatszögű aranyforint csegegy (AU)

HE: 533.; Resch: 116.

Gyulafehérvár, 1657.

A–I.

Súly: 6,92 g; Átmérő: 29,7 × 26 mm.

DFNGY 2574.

Megjegyzés: Huszár Lajos az 533-as szám alatt hivatkozik erre a debreceni példányra, az 535-ös szám alatt pedig egy súlyban is nagyon hasonló budapesti példányra.

ø 22,3 mm

20.6. aranyforint (AU)

HE: 536.; Resch: 117.

Gyulafehérvár, 1657.

A–I.

Súly: 3,44 g; Átmérő: 22,3 mm.

DFNGY 2575.

II. RÁKÓCZI GYÖRGY VERETEI

20.7. aranyforint (AU)

HE: 538.; Resch: 3.

Nagybánya, 1649.

N–B.

Súly: 3,45 g; Átmérő: 21,15 mm.

DFNGY 2565.

20.8. aranyforint (AU)

HE: 538.; Resch: 20A.

Nagybánya, 1650.

N–B.

Súly: 3,47 g; Átmérő: 22,2 mm.

DFNGY 2566.

20.9. aranyforint (AU)

HE: 538B.; Resch: 44A.

Nagybánya, 1651.

N–B.

Súly: 3,38 g; Átmérő: 21,9 mm.

DFNGY 2567.

20.10. aranyforint (AU)

HE: 538B.; Resch: 66.

Nagybánya, 1653.

N–B.

Súly: 3,45 g; Átmérő: 22 mm.

DFNGY 2568.

ø 21,8 mm

20.11. aranyforint (AU)

HE: 538B.; Resch: 76.

Nagybánya, 1654.
N-B.
Súly: 3,4 g; Átmérő: 21,8 mm.
DFNGY 2569.

ø 22,8 mm

20.12. aranyforint (AU)

HE: 538B.; Resch: 86.

Nagybánya, 1655.
N-B.
Súly: 3,49 g; Átmérő: 22,8 mm.
DFNGY 2570.

ø 22,9 mm

20.13. aranyforint (AU)

HE: 538B.; Resch: 119.

Nagybánya, 1657.
N-B.
Súly: 3,44 g; Átmérő: 22,9 mm.
DFNGY 2571.

Megjegyzés: Az előlapi veret alul-felül átlukasztva.

ø 21,8 mm

20.14. aranyforint (AU)

HE: 538B.; Resch Nachtrag: 157A.

Nagybánya, é. n.
N-B.
Súly: 3,32 g; Átmérő: 21,8 mm.
DFNGY 2572.

Megjegyzés: Csak előlapi verettel, hátoldalán az előlap inverz képe.

II. RÁKÓCZI GYÖRGY VERETEI

20.15. kétszeres tallér (AG)

HE: 555A.; Resch: 140.

Nagybánya, 1659.

N–B.

Súly: 57,3 g; Átmérő: 45 mm.

DFNGY 2576.

Megjegyzés: Az előlapi jobb alsó perem sérült.

20.16. tallér (AG)

HE: 557.; Resch: 154.

Kolozsvár, 1660.

C–V.

Súly: 28,75 g; Átmérő: 30,5 mm.

DFNGY 2590.

20.17. tallér (AG)

HE: 559C.; Resch: 17.

Nagybánya, 1649.

N–B.

Súly: 28,31 g; Átmérő: 44,5 mm.

DFNGY 2577.

Megjegyzés: Huszár tévesen írja az 559B-nél az 1648-as debreceni példányt.

20.18. tallér (AG)

HE: 560.; Resch: 34.

Nagybánya, 1650.

N–B.

Súly: 29,31 g; Átmérő: 44,5 mm.

DFNGY 2579.

ø 43,5 mm

20.19. tallér (AG)

HE: 562A.; Resch: 24.

Nagybánya, 1650.

N-B.

Súly: 28,6 g; Átmérő: 43,5 mm.

DFNGY 2578.

ø 44,5 mm

20.20. tallér (AG)

HE: 563A.; Resch: 64.

Nagybánya, 1652.

N-B.

Súly: 28,14 g; Átmérő: 44,5 mm.

DFNGY 2580.

ø 44 mm

20.21. tallér (AG)

HE: 563A.; Resch: 73.

Nagybánya, 1653.

N-B.

Súly: 28,68 g; Átmérő: 44 mm.

DFNGY 2581.

ø 44,5 mm

20.22. tallér (AG)

HE: 564C.; Resch: 78.; Tündérkert: 160.

Nagybánya, 1654.

N-B.

Súly: 28,88 g; Átmérő: 44,5 mm.

DFNGY 2582.

II. RÁKÓCZI GYÖRGY VERETEI

20.23. tallér (AG)

HE: 564C.; Resch: 88.

Nagybánya, 1655.

N–B.

Súly: 28,52 g; Átmérő: 43,5 mm.

DFNGY 2583.

ø 43,5 mm

20.24. tallér (AG)

HE: 564C.; Resch: 107var.

Nagybánya, 1656.

N–B.

Súly: 28,61 g; Átmérő: 44 mm.

DFNGY 2584.

ø 44 mm

20.25. tallér (AG)

HE: 564.; Resch: 129/130var.

Nagybánya, 1658.

N–B.

Súly: 28,7 g; Átmérő: 43,5 mm.

DFNGY 2586.

Megjegyzés: A perem tetején fűlés nyoma.

ø 43,5 mm

20.26. tallér (AG)

HE: 564.; Resch: 131.

Nagybánya, 1658.

N–B.

Súly: 28,65 g; Átmérő: 43,5 mm.

DFNGY 2585.

ø 43,5 mm

ø 44,5 mm

20.27. tallér (AG)

HE: 564B.; Resch: 142.

Nagybánya, 1659.

N-B.

Súly: 29,07 g; Átmérő: 44,5 mm.

DFNGY 2587.

ø 44 mm

20.28. tallér (AG)

HE: 564D.; Resch: 155.

Nagybánya, 1660.

N-B.

Súly: 29,63 g; Átmérő: 44 mm.

DFNGY 2588.

ø 30,5 mm

20.29. negyedtallér (AG)

HE: 572.; Resch: 111.

Nagybánya, 1656.

N-B.

Súly: 7,31 g; Átmérő: 30,5 mm.

DFNGY 2589.

K: 20.1.
(149. o.)

GEORGIUS RAKOCI D G PRINCEPS TRA |
PART REG HUN DO ET SIC CO 1657

Georgius Rakoci Dei Gratia Princeps Transilvaniae |
Partium Regni Hungariae Dominus et Siculorum Comes 1657

Rákóczi György, Isten kegyelméből Erdély fejedelme, |
Magyarország Részeinek ura és a székelyek ispánja, 1657

II. RÁKÓCZI GYÖRGY VERETEI

A köznemesi származású Barcsay Ákos a Rákóczi fejedelmek mindenkori hűséges embere volt. 1642-ben portai követként fontos szerepet játszott abban, hogy a török elfogadta a fejedelem fiának, Györgynek, még apja életében történő beiktatását a fejedelmi hatalomba. II. Rákóczi György idején a lugosi és karánsebesi bán (1644) és Hunyad vármegyei főispán (1648) tagja volt az Approbatae Constitutiones összeállítását végző tíztagú bizottságnak, majd a lengyel hadjárat idején a három helytartó (Rhédey Ferenc, Serédy István, Barcsay Ákos) egyike.

Az 1658. október 5-én összeülő segesvári országgyűlés végrehajtotta a nagyvezír jenői táborában meghozott döntést, s Erdély fejedelmének választotta. A választási feltételek azonban megdöbentették az erdélyieket: Jenő, Lugos, Karánsebes átadása, Erdély adójának felemelése 40 ezer aranyra, hadiadóul 500 000 tallér kifizetése, Rákóczi fejedelem elfogása. Október 11-én az új fejedelem letette esküjét, de a rendek jelentősen korlátozták döntési és ítélkezési jogkörét, miközben nem volt hadserege, s a török erőskezű vezetőt kívánt volna látni benne.

Barcsay a török feltételeit nem tudta teljesíteni, az adó beszédése hiányos volt, s Rákóczi szabolcsi és szatmári birtokeiről szabadon szervezkedett. A Partium Erdélyhez való visszakerüléséről megállapodást kötött ugyan vele, s Váradra Haller Gábort nevezte ki főkapitánynak, de Rákóczi 1659 során annyira megerősödött, hogy Barcsay a temesvári pasa támogatását kérte. A törökök katonai sikerei nyomán az 1660. decemberi, szászrégeni országgyűlésen maga Barcsay mentette fel a rendeket esküjük alól, hogy Kemény János személyében és a Habsburg támogatás reményében új fejedelmet válasszanak.

21.1. tízszeres nyolcszögű aranyforintcsegely (AU)

HE: 576.; Resch: 12.

Nagyszében, 1660.

CIBINIENSIS.

Súly: 34,6 g; Átmérő: 36,3 mm.

DFNGY 2591.

163. o.

ø 36,3 mm

21.2. tízszeres aranyforint (AU)

HE: 577.; Resch: 1.

Kolozsvár, 1659.

C–V.

Súly: 34,76 g; Átmérő: 40,85 mm.

DFNGY 2592.

ø 40,85 mm

21.3. tízszeres aranyforint (AU)

HE: 577.; Resch: 6.

Kolozsvár, 1660.

C-V.

Súly: 34,72 g; Átmérő: 40,2 mm.

DFNGY 2593.

21.4. ötszörös nyolcszögű aranyforintcsegely (AU)

HE: 586.; Resch: 16.

Nagyszében, 1660.

CIBINIENSIS.

Súly: 17,13 g; Átmérő: 37 × 39,5 mm.

GYAR.2023.9.

Megjegyzés: Az érme nem a Déri-gyűjtemény darabja.

21.5. aranyforint (AU)

HE: 590.; Resch: 3.

Kolozsvár, 1659.

C-V.

Súly: 3,22 g; Átmérő: 24,5 mm.

GYAR.2023.10.

Megjegyzés: Az érme nem a Déri-gyűjtemény darabja.

21.6. aranyforint (AU)

HE: 590.; Resch: 3.

Kolozsvár, 1659.

C-V.

Súly: 3,46 g; Átmérő: 22,7 mm.

DFNGY 2595.

21.7. aranyforint (AU)

HE: 592.; Resch: –.

Kolozsvár, 1659.

C–V.

Súly: 3,47 g; Átmérő: 22,4 mm.

DFNGY 2594.

21.8. tallér (AG)

HE: 595.; Resch: 5A.; Tündérkert: 181.

Kolozsvár, 1659.

C–V.

Súly: 27,87 g; Átmérő: 41,5 mm.

DFNGY 2596.

21.9. tallér (AG)

HE: 595.; Resch: 19.

Kolozsvár, 1660.

C–V.

Súly: 28,08 g; Átmérő: 41 mm.

DFNGY 2597.

21.10. tallér (AG)

HE: 596.; Resch: 20.; Tündérkert: 182.

Segesvár, 1660.

SCHESBURGI.

Súly: 28,55 g; Átmérő: 44,5 mm.

DFNGY 2601.

ø 43 mm

21.11. tallér (AG)

HE: 598A.; Resch: 23.

Nagyszeben, 1660.
CIBINIENSIS, I-R (vésnökjel).
Súly: 28,74 g; Átmérő: 43 mm.
DFNGY 2602.

ø 41 mm

21.12. tallér (AG)

HE: 599A.; Resch: 26.; Tündérkert: 175.

Brassó, 1660.
C-B.
Súly: 27,84 g; Átmérő: 41 mm.
DFNGY 2599.

ø 41,5 mm

21.13. tallér (AG)

HE: 601Dvar.; Resch: 32A.

Brassó, 1660.
C-B.
Súly: 28,08 g; Átmérő: 41,5 mm.
DFNGY 2598.

ø 43,5 mm

21.14. tallér (AG)

HE: 602.; Resch: 28.; Tündérkert: 176.

Brassó, 1660.
C-B / T (vésnökjel, Tomas Trepches).
Súly: 28,28 g; Átmérő: 43,5 mm.
DFNGY 2600.

BARCSAY ÁKOS VERETEI

K: 21.1.
(159. o.)

ACHATIUS BARCSAI D G P T PA RE HU DO SIC |
SUB RAKOCIANA OPPRESSIONE REGNI TRANS ILUANIAE ET OBSIDIONE CIBINIENSI DEUS PROVI DEBIT
Achiatus Barcsai Dei Gratia Princeps Transilvaniae Partium Regni Hungariae Dominus et Siculorum Comes |
Sub Rakociana Oppressione Regni Transilvaniae et Obsidione Cibiniensi, Deus Providebit
Barcsai Ákos, Isten kegyelméből Erdély fejedelme, Magyarország Réseinek ura és a székelyek ispánja |
Rákóczi alatt Erdélyország elnyomásban, Nagyszeben fogságban, Isten gondoskodik

Filigrán díszítésű, áttört rozettákkal, zománccal és üvegekkel ékesített öv, mely az európai hírű magyar és erdélyi ötvösség egyik nagyszerű reprezentánsa. Készítés ideje: 17. század második fele. (Ltsz. DF.106/26.)

Kemény János jelentős erdélyi birtokos család szülötte. Apjának, Kemény Boldizsárnak Tornyi Zsófiával való házasságából született. Születése, mint Bocskai Istváné pénteki napra esett, 1606. december 14-én, alig több, mint két héttel a nagy fejedelem december 29-én bekövetkezett halála előtt.

Gyulafehérvári kollégiumi évek után került Bethlen Gábor udvarába, ahol főpohárnokmester, majd a fejedelem jelzészlójának hordozója lett. Több diplomáciai feladatot kapott. Tagja volt például a Brandenburgi Katalint megkérő követségnek, s ő vitte a fejedelem halálának hírért a bécsi udvarba is. Fogaras főkapitánya és Fehér vármegye főispánja lett, s a Rákócziak szolgálatában töltötte élete nagyobb részét. I. Rákóczi György főstrázsamestere, majd főkamaraása, diplomatája volt. II. Rákóczi Györgyöt tanácsosaként és hadvezéréként szolgált. A lengyel hadjáratban került serege tatár fogságba, ahonnan ő maga is csak jelentős – 116 ezer tallér – váltságdíj megfizetése után szabadulhatott.

A tatár fogság után elfordult Rákóczitól, s 1661 újévkor a szászrégeni országgyűlés őt választotta fejedelmének. Az áprilisi, besztercei országgyűlésen már politikai fordulatot hajtott végre, amikor a rendekkel kimondatta: „*A baza... addig tartozik a törökhöz való hűségét megtartani, ameddig oltalmazza, protegálja... Ha pedig nem, sőt nyilvánvalóan veszedelmére s pusztulására igyekszik... szabad mind az országnak, mind a fejedelemnek maga oltalmazására minden médiumokat felkeresni...*”.

Lipót császár erre az országgyűlésre már megüzente, hogy támogatja törökellenes terveit, Montecuccolit pedig seregek élén küldte Erdélybe, aki Kolozsvárig nyomult előre. Szalárdi János Siralmas krónikája szerint ugyanis Színán váradi pasa 1661-ben azért végeztette ki a fejedelem pártján álló debreceni főbíró, Vígkedvű Mihályt – amit sógora, az őt Váradra elkísérő Dobozi István is igazolt –, mert a város nem tájékoztatta pontosan az Erdély megsegítésére siető Habsburg-seregről. Ali budai pasa is Erdélyre tört, ahol feldúlta Gyulafehérvárat, majd fejedelemmé választotta Apafi Mihályt. Kemény János párthíveivel a Partiumban gyűjtött seregeket az ellenálláshoz, Apafival szemben azonban alul maradt, s a nagyszöllősi csatában (1662. január 23.) életét vesztette.

22.1. tízszeres aranyforint (AU)

HE: 607.; Resch: 1.

Kolozsvár, 1661.

C–V.

Súly: 34,45 g; Átmérő: 42,1 mm.

DFNGY 2603.

∅ 42,1 mm

22.2. ötszörös nyolcszögletű aranyforintcsegely (AU)

HE: –.; Resch: –.

Ismeretlen verdehely, 1661.

j. n.

Súly: 17,28 g; Átmérő: 36,5 × 38,5 mm.

GYAR.2023.11.

Megjegyzés: Azonos a HE: 614. azaz a Resch: 6. bélyegével.

Az érme nem a Déri-gyűjtemény darabja.

38,5 mm

36,5 mm

22.3. háromszoros aranyforint (AU)

HE: 610.; Resch: 3.

Ismeretlen verdehely, 1661.
j. n.
Súly: 9,49 g; Átmérő: 25,5 mm.
DFNGY 2604.

22.4. aranyforint (AU)

HE: 614.; Resch: 6.

Ismeretlen verdehely, 1661.
j. n.
Súly: 3,25 g; Átmérő: 24,5 mm.
GYAR.2023.12.

Megjegyzés: Az érme nem a Déri-gyűjtemény darabja.

22.5. aranyforint (AU)

HE: 614.; Resch: 6.

Ismeretlen verdehely, 1661.
j. n.
Súly: 3,4 g; Átmérő: 23 mm.
DFNGY 2605.

22.6. aranyforint (AU)

HE: 617.; Resch: 9.

Ismeretlen verdehely, 1661.
A–B.
Súly: 3,41 g; Átmérő: 22,5 mm.
DFNGY 2606.

22.7. kétszeres tallér (AG)

HE: 618.; Resch: 10.

Kolozsvár, 1661.

C-V.

Súly: 57,5 g; Átmérő: 46 mm.

DFNGY 2607.

ø 46 mm

22.8. tallér (AG)

HE: 620.; Resch: 11.

Kolozsvár, 1661.

C-V.

Súly: 28,17 g; Átmérő: 43,5 mm.

DFNGY 2609.

ø 43,5 mm

22.9. tallér (AG)

HE: 620A.; Resch: 13var.

Kolozsvár, 1661.

C-V.

Súly: 28,54 g; Átmérő: 42 mm.

DFNGY 2610.

ø 42 mm

22.10. tallér (AG)

HE: 620A.; Resch: 14.

Kolozsvár, 1661.

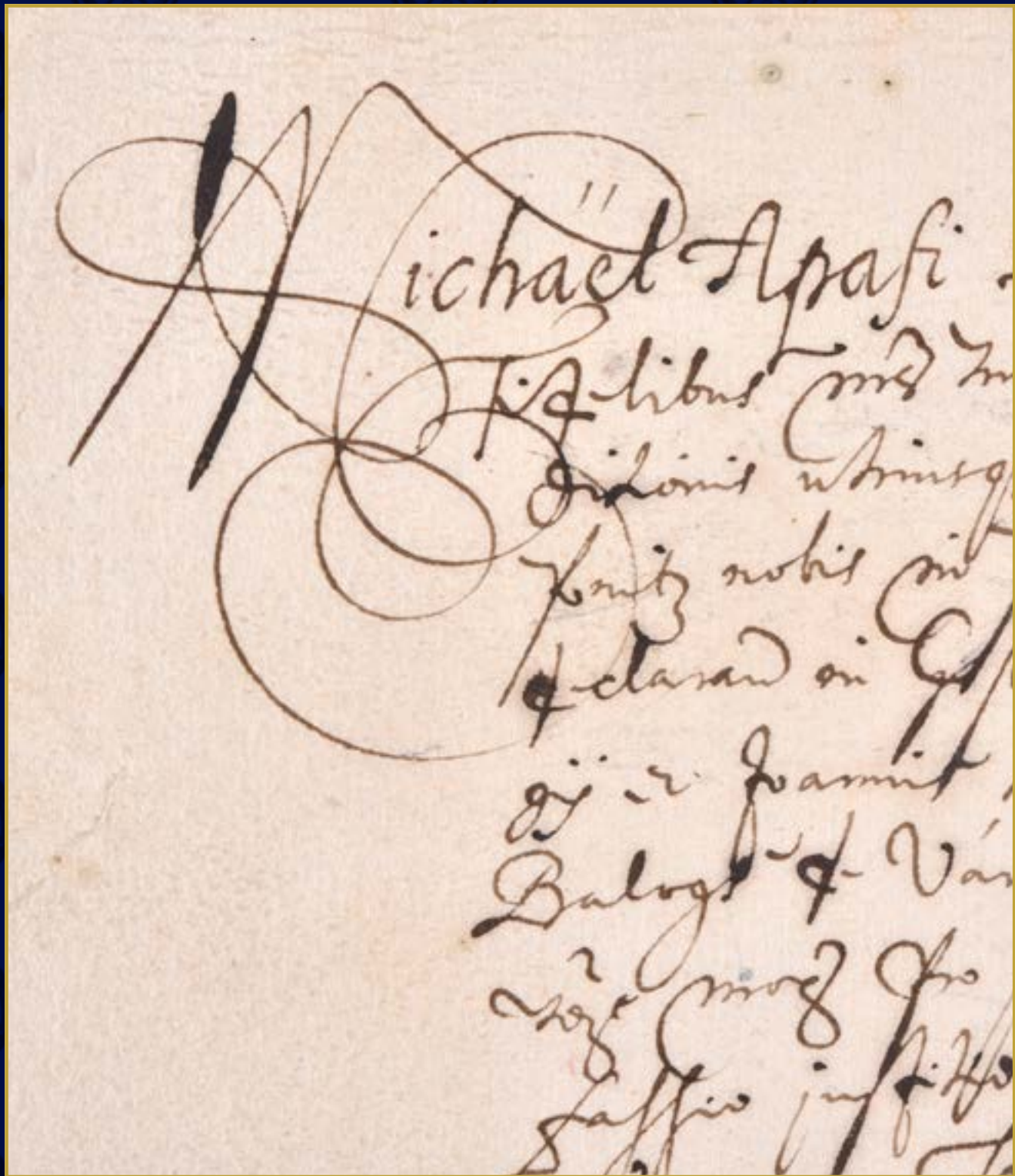
C-V.

Súly: 28,13 g; Átmérő: 41,5 mm.

DFNGY 2608.

ø 41,5 mm

Apafi Mihály 1668-as pátense díszes kezdőbetűvel
(I.1972.3-8.27.)

Az Oszmán Birodalom a Habsburgok által támogatott Kemény János helyébe már 1661. szeptember 14-én, az ebesfalvi udvarházból az Ali pasa által összehívott tábori országgyűlésre vitette Apafi Mihályt, ahol Erdély fejedelmévé választották.

A 29 éves, tatár fogságot is megjárt fejedelem egyelőre csak a török támogatására számíthatott. 1663-ban a török Érsekújvár ostromához rendelte, s onnan az ő nevében küldte szét a magyar rendeket meghódolásra felszólító kiáltványát.

Apafit bizakodásra készítették a magyar rendek törökellenes küzdelmei, nagyon kívánta volna Várad visszavételét, de 1664-ben végül meg kellett elégednie azzal, hogy Lipót császár a javára mondott le Kolozsvárról. Wesselényi nádorral és a magyar rendekkel jó kapcsolatokat épített ki, s érdekükben közvetíteni is próbált – igaz, nem sok sikerrel – a török felé. 1670 után pedig befogadta, s támogatta a bújdosó mozgalmat. 1677-ben kancellárja, Teleki Mihály a kurucokra hivatkozva szerzett Erdélynek francia támogatást és szövetséget. 1683-ban még török oldalon kellett részt vennie a harcokban, de 1685-től közeledett a Habsburg-udvarhoz. Erdély Habsburg Birodalmon belüli helyzetét csak Apafi halála után, a Lipót császártól kapott Diplomában (1691) rendezték.

Az 1664 utáni közel negyedszázados békés időszakban a fejedelemség gazdasági helyzete és társadalmi kapcsolatai jelentősen erősödtek. Apafi kiaknázte Erdély természeti kincseit, a sójövedelmet pl. az iskolák (Nagyenyed, Fogaras, Debrecen) és nyomdák (Kolozsvár, Debrecen) támogatására fordította. A Debreceni Kollégiumba nyomdájukkal együtt áttelepülő várad diákokkal, s különösen tanárukkal, Martonfalvi Tóth Györggyel kitüntetett figyelemmel bánt.

Apafi pénzverői a kor stílusát jól ismerő, képzett erdélyi mesterek voltak. Verdéi főleg nagyértékű arany- és ezüstdukátokat, valamint 1672–1675 között aprópénzeket, a lengyel mintára vert ún. kettős garasokat bocsátották ki. Numizmatikai ritkaságszámba mennek négy- és hatszögletű arany- és ezüstpénzein kívül csillag és félhold alakú aranypénzei is.

23.1. huszonötzörös hatszögű aranyforintcsegely (AU)

HE: 630.; Resch Nachtrag: 212A.

Fogaras, 1675.

A–F.

Súly: 86,71 g; Átmérő: 54 × 47 mm

DFNGY 2611.

23.2. tízszeres hatszögű aranyforintcsegely (AU)

HE: 640A.; Resch: 1var.

Nagyszeben, 1662.

két keresztezett kard fölött korona
(Nagyszeben címere).

Súly: 32,3 g; Átmérő: 49 × 44,4 mm

DFNGY 2632.

23.3. tízszeres hatszögű aranyforintcsegely (AU)

HE: 633.; Resch: –.

Kolozsvár, 1673.
bástya, A–C.
Súly: 34,48 g; Átmérő: 50 × 44,4 mm.
DFNGY 2628.

23.4. tízszeres hatszögű aranyforintcsegely (AU)

HE: 639.; Resch: –.

Gyulafehérvár, 1686.
bástya, A–I.
Súly: 34,37 g; Átmérő: 53 × 45,5 mm.
DFNGY 2634.

23.5. tízszeres hatszögű aranyforintcsegely (AU)

HE: 637.; Resch: 273.

Fogaras, 1689.
A–F.
Súly: 34,88 g; Átmérő: 52,8 × 44,7 mm.
DFNGY 2614.

23.6. tízszeres aranyforint (AU)

HE: 640var.; Resch: 13var.

Nagyszében, 1663.
két keresztezett kard fölött korona
(Nagyszében címere).
Súly: 34,38 g; Átmérő: 42,3 mm.
DFNGY 2630.

23.7. tízszeres aranyforint (AU)

HE: 655.; Resch: 3.

Nagyszeben, 1662.
két keresztezett kard fölött korona
(Nagyszeben címere).
Súly: 34,32 g; Átmérő: 42 mm.
DFNGY 2629.

23.8. tízszeres aranyforint (AU)

HE: 656.; Resch: 84.

Nagyszeben, 1671.
C-I, két keresztezett kard fölött korona
(Nagyszeben címere).
Súly: 35 g; Átmérő: 43 mm.
DFNGY 2631.

23.9. tízszeres aranyforint (AU)

HE: 642.; Resch: –.

Kolozsvár, 1671.
A-C.
Súly: 34,21 g; Átmérő: 43,1 mm.
DFNGY 2627.

23.10. tízszeres aranyforint (AU)

HE: 644.; Resch: 79.

Fogaras, 1670.
A-F.
Súly: 34,03 g; Átmérő: 43,2 mm.
DFNGY 2612.

∅ 44,45 mm

23.11. tízszeres aranyforint (AU)

HE: 645.; Resch: 213.

Fogaras, 1675.

A–F.

Súly: 34,29 g; Átmérő: 44,45 mm.

DFNGY 2613.

43,6 mm

49,3 mm

23.12. ötszörös hatszögű aranyforintcsegely (AU)

HE: 665.; Resch: 257.

Fogaras, 1689.

A–F.

Súly: 17,4 g; Átmérő: 49,3 × 43,6 mm.

DFNGY 2615.

28 mm

∅ 24,8 mm

23.13. kétszeres hatszögű aranyforintcsegely (AU)

HE: 684.; Resch Nachtrag: 16B.

Fogaras, 1663.

A–F.

Súly: 6,92 g; Átmérő: 28 × 24,8 mm.

DFNGY 2633.

23,8 mm

∅ 21,45 mm

23.14. hatszögű aranyforintcsegely (AU)

HE: 692.; Resch: –.

Fogaras, 1683.

A–F.

Súly: 3,45 g; Átmérő: 23,8 × 21,45 mm.

DFNGY 2620.

23.15. hatszögű aranyforintcsegely (AU)

HE: 692.; Resch: 250A.

Fogaras, 1684.

A–F.

Súly: 3,42 g; Átmérő: 26 × 22,65 mm.

DFNGY 2622.

23.16. aranyforint (AU)

HE: 698.; Resch: 128.

Fogaras, 1673.

A–F.

Súly: 3,42 g; Átmérő: 21,95 mm.

DFNGY 2616.

23.17. aranyforint (AU)

HE: 700.; Resch: 227.

Fogaras, 1678.

A–F.

Súly: 3,46 g; Átmérő: 22,5 mm.

DFNGY 2617.

23.18. aranyforint (AU)

HE: 700.; Resch: 239.

Fogaras, 1681.

A–F.

Súly: 3,4 g; Átmérő: 23,4 mm.

DFNGY 2618.

ø 23,1 mm

23.19. aranyforint (AU)

HE: 700.; Resch: 243.

Fogaras, 1682.

A–F.

Súly: 3,45 g; Átmérő: 23,1 mm.

DFNGY 2619.

ø 21,8 mm

23.20. aranyforint (AU)

HE: 700.; Resch: 245.

Fogaras, 1683.

A–F.

Súly: 3,44 g; Átmérő: 21,8 mm.

DFNGY 2621.

ø 23 mm

23.21. aranyforint (AU)

HE: 700.; Resch: 253.

Fogaras, 1684.

A–F.

Súly: 3,42 g; Átmérő: 23 mm.

DFNGY 2623.

Megjegyzés: Előlapj fejj fölött lyuk, felfüggesztés nyoma.

ø 22,4 mm

23.22. aranyforint (AU)

HE: 700.; Resch: 257.

Fogaras, 1685.

A–F.

Súly: 3,43 g; Átmérő: 22,4 mm.

DFNGY 2624.

23.23. aranyforint (AU)

HE: 700.; Resch: 260.

Fogaras, 1686.

A–F.

Súly: 3,44 g; Átmérő: 21,6 mm.

DFNGY 2625.

23.24. aranyforint (AU)

HE: 700.; Resch: 272.

Fogaras, 1688.

A–F.

Súly: 3,39 g; Átmérő: 21,5 mm.

DFNGY 2626.

23.25. aranyforint (AU)

HE: 700.; Resch: 281.

Fogaras, 1690.

A–F.

Súly: 3,39 g; Átmérő: 22,2 mm.

DFNGY 2637.

23.26. aranyforint (AU)

HE: 702.; Resch: –.

Gyulafehérvár, 1674.

A–I.

Súly: 3,46 g; Átmérő: 23,85 mm.

DFNGY 2635.

ø 22,15 mm

23.27. aranyforint (AU)

HE: 702A.; Resch: –.

Gyulafehérvár, 1677.

A–I.

Súly: 3,42 g; Átmérő: 22,15 mm.

DFNGY 2636.

45,5 mm

46,5 mm

23.28. kétszeres négyszögű tallércsegely (AG)

HE: 709.; Resch Nachtrag: 31A.

Brassó, 1664.

C–B, fatörzs, fölötté korona (Brassó város címere).

Súly: 56,47 g; Átmérő: 45,5 × 46,5 mm.

DFNGY 2650.

50,5 mm

44,5 mm

23.29. kétszeres hatszögű tallércsegely (AG)

HE: 710.; Resch Nachtrag: 31B.

Brassó, 1664.

C–B, fatörzs, fölötté korona (Brassó város címere).

Súly: 58,41 g; Átmérő: 44,5 × 50,5 mm.

DFNGY 2649.

23.30. kétszeres négyszögű tallércsegely (AG)

HE: 713.; Resch: 57A.

Brassó, 1667.
fatörzs, fölötte korona (Brassó város címere).
Súly: 57,85 g; Átmérő: 46,5 × 45 mm.
DFNGY 2647.

23.31. kétszeres hatszögű tallércsegely (AG)

HE: 714.; Resch Nachtrag: 96C.

Brassó, 1672.
fatörzs, fölötte korona
(Brassó város címere).
Súly: 58,14 g; Átmérő: 50,5 × 44,5 mm
DFNGY 2648.

23.32. hatszögű tallércsegely (AG)

HE: 719.; Resch: 254.

Gyulafehérvár, 1684.
A-I.
Súly: 28,44 g; Átmérő: 44,5 × 50,5 mm.
DFNGY 2669.

23.33. hatszögű tallércsegely (AG)

HE: 721.; Resch Nachtrag: 96D.

Brassó, 1672.
fatörzs, fölötte korona
(Brassó város címere).
Súly: 29,23 g; Átmérő: 49 × 43,5 mm.
DFNGY 2658.

[3D modell](#)

23.34. hatszögű tallércsegely (AG)

HE: 722.; Resch: 19.; Tündérkert: 211.

Nagyszeben, 1663.

két keresztbe tett kard fölött korona
(Nagyszeben város címere).

Súly: 28,74 g; Átmérő: 51,5 × 45,5 mm.
DFNGY 2639.

23.35. négyszögű tallércsegely (AG)

HE: 722B.; Resch: 7.

Nagyszeben, 1662.

két keresztbe tett kard fölött korona
(Nagyszeben város címere).

Súly: 29,29 g; Átmérő: 43,5 × 44 mm.
DFNGY 2638.

23.36. tallér (AG)

HE: 736.; Resch: 10.; Tündérkert: 188.

Brassó, 1662.

C-B, fatörzs, fölötté korona (Brassó város címere).

Súly: 27,97 g; Átmérő: 45,5 mm.
DFNGY 2651.

23.37. tallér (AG)

HE: 740.; Resch: 35.

Brassó, 1665.

C-B, fatörzs, fölötte korona (Brassó város címere).

Súly: 28,34 g; Átmérő: 41,5 mm.

DFNGY 2652.

23.38. tallér (AG)

HE: 744.; Resch: 43.; Tündérkert: 194.

Brassó, 1665.

fatörzs, fölötte korona (Brassó város címere).

Súly: 27,41 g; Átmérő: 43 mm.

DFNGY 2653.

23.39. tallér (AG)

HE: 746.; Resch: 50.

Brassó, 1666.

fatörzs, fölötte korona (Brassó város címere).

Súly: 28,51 g; Átmérő: 42 mm.

DFNGY 2654.

23.40. tallér (AG)

HE: 745.; Resch: 63.; Tündérkert: 196.

Brassó, 1667.

fatörzs, fölötte korona (Brassó város címere).

Súly: 28,7 g; Átmérő: 43,5 mm.

DFNGY 2655.

ø 44,5 mm

23.41. tallér (AG)

HE: 745.; Resch: 63var.; Tündérkert: 196var.

Brassó, 1667.
fatörzs, fölötté korona (Brassó város címere).
Súly: 28,7 g; Átmérő: 44,5 mm.
DFNGY 2656.

ø 45 mm

23.42. tallér (AG)

HE: 742.; Resch: 98.

Brassó, 1672.
fatörzs, fölötté korona (Brassó város címere).
Súly: 28,38 g; Átmérő: 45 mm.
DFNGY 2657.

ø 42,5 mm

23.43. tallér (AG)

HE: 747–48.; Resch Nachtrag: 63B.

Brassó, 1667.
fatörzs, fölötté korona (Brassó város címere).
Súly: 28,4 g; Átmérő: 42,5 mm.
DFNGY 2659.

ø 44 mm

23.44. tallér (AG)

HE: 747.; Resch Nachtrag: 63C.

Brassó, 1667.
fatörzs, fölötté korona (Brassó város címere).
Súly: 2,41 g; Átmérő: 44 mm.
DFNGY 2660.

23.45. tallér (AG)

HE: 749.; Resch Nachtrag: 96E.

Brassó, 1672.

fatörzs, fölötté korona (Brassó város címere).

Súly: 28,43 g; Átmérő: 44,5 mm.

DFNGY 2661.

ø 44,5 mm

23.46. tallér (AG)

HE: 759.; Resch: 20.; Tündérkert: 212.

Nagyszeben, 1663.

két keresztbe tett kard fölött korona (Nagyszeben város címere).

Súly: 29,06 g; Átmérő: 43,5 mm.

DFNGY 2640.

ø 43,5 mm

23.47. tallér (AG)

HE: 752.; Resch: 85.

Nagyszeben, 1671.

C-I, két keresztbe tett kard fölött korona (Nagyszeben város címere).

Súly: 28,39 g; Átmérő: 44 mm.

DFNGY 2641.

ø 44 mm

23.48. tallér (AG)

HE: 754.; Resch: 101.

Nagyszeben, 1672.

CI-BI, két keresztbe tett kard fölött korona (Nagyszeben város címere).

Súly: 28,55 g; Átmérő: 45 mm.

DFNGY 2642.

ø 45 mm

ø 45,5 mm

23.49. tallér (AG)

HE: 755.; Resch: 104.; Tündérkert: 216.

Nagyszeben, 1672.

CI–BI, két keresztbe tett kard fölött korona
(Nagyszeben város címere).

Súly: 28,58 g; Átmérő: 45,5 mm.

DFNGY 2643.

ø 44,5 mm

23.50. tallér (AG)

HE: 732.; Resch: 223.; Tündérkert: 201.

Gyulafehérvár, 1677.

A–I.

Súly: 29,25 g; Átmérő: 44,5 mm.

DFNGY 2665.

ø 45 mm

23.51. tallér (AG)

HE: 732C.; Resch: 241.; Tündérkert: 204.

Gyulafehérvár, 1681.

A–I.

Súly: 28,72 g; Átmérő: 45 mm.

DFNGY 2666.

ø 43,5 mm

23.52. tallér (AG)

HE: 732C.; Resch: 247.; Tündérkert: 206.

Gyulafehérvár, 1683.

A–I.

Súly: 28,73 g; Átmérő: 43,5 mm.

DFNGY 2667.

23.53. tallér (AG)

HE: 732C.; Resch: 262.; Tündérvkert: 208.

Gyulafehérvár, 1684.

A-I.

Súly: 28,26 g; Átmérő: 43,5 mm.

DFNGY 2668.

ø 43,5 mm

23.54. tallér (AG)

HE: 733.; Resch: 109.

Beszterce, 1672.

B-T.

Súly: 28,81 g; Átmérő: 44 mm.

DFNGY 2670.

ø 44 mm

23.55. tallér (AG)

HE: 767.; Resch: 54.

Segesvár, 1666.

S-B.

Súly: 28,63 g; Átmérő: 45 mm.

DFNGY 2672.

ø 45 mm

23.56. tallér (AG)

HE: 769.; Resch: 106.; Tündérvkert: 218.

Segesvár, 1672.

S-B.

Súly: 28,94 g; Átmérő: 45,5 mm.

DFNGY 2671.

ø 45,5 mm

23.57. féltallér (AG)

HE: 778.; Resch Nachtrag: 38A.

Brassó, 1664.
C–B, fatörzs, fölötté korona (Brassó város címere).
Súly: 14,05 g; Átmérő: 39 mm.
DFNGY 2662.

23.58. féltallér (AG)

HE: 780.; Resch: 45.

Brassó, 1665.
fatörzs, fölötté korona (Brassó város címere).
Súly: 14,15 g; Átmérő: 39,5 mm.
DFNGY 2663.

23.59. féltallér (AG)

HE: 774.; Resch: 82.; Tündérkert: 200.

Fogaras, 1670.
A–F.
Súly: 14,28 g; Átmérő: 46 mm.
DFNGY 2673.

23.60. kettős garas (XII) (AG)

HE: 809.; Resch: 150.

Nagyszeben, 1673.
két keresztbe tett kard fölötté korona (Nagyszeben város címere).
Súly: 2,72 g; Átmérő: 25 mm.
DFNGY 2644.

23.61. kettős garas (VI) (AG)

HE: 813.; Resch: 190.

Brassó, 1673.
fatörzs, fölötté korona (Brassó város címere).
Súly: 3,02 g; Átmérő: 21 mm.
DFNGY 2664.

23.62. kettős garas (VI) (AG)

HE: 816.; Resch: 201.

Nagyszeben, 1674.
C-I, két keresztbe tett kard fölött korona (Nagyszeben város címere).
Súly: 3,43 g; Átmérő: 25,5 mm.
DFNGY 2646.

23.63. kettős garas (IV) (AG)

HE: 816B.; Resch Nachtrag: 188A.

Nagyszeben, 1673.
C-W, két keresztbe tett kard fölött korona (Nagyszeben város címere).
Súly: 3,01 g; Átmérő: 25 mm.
DFNGY 2645.

Megjegyzés: Nachtragban is jelezve, hogy a VI helyett ezen a vereten IV szerepel.

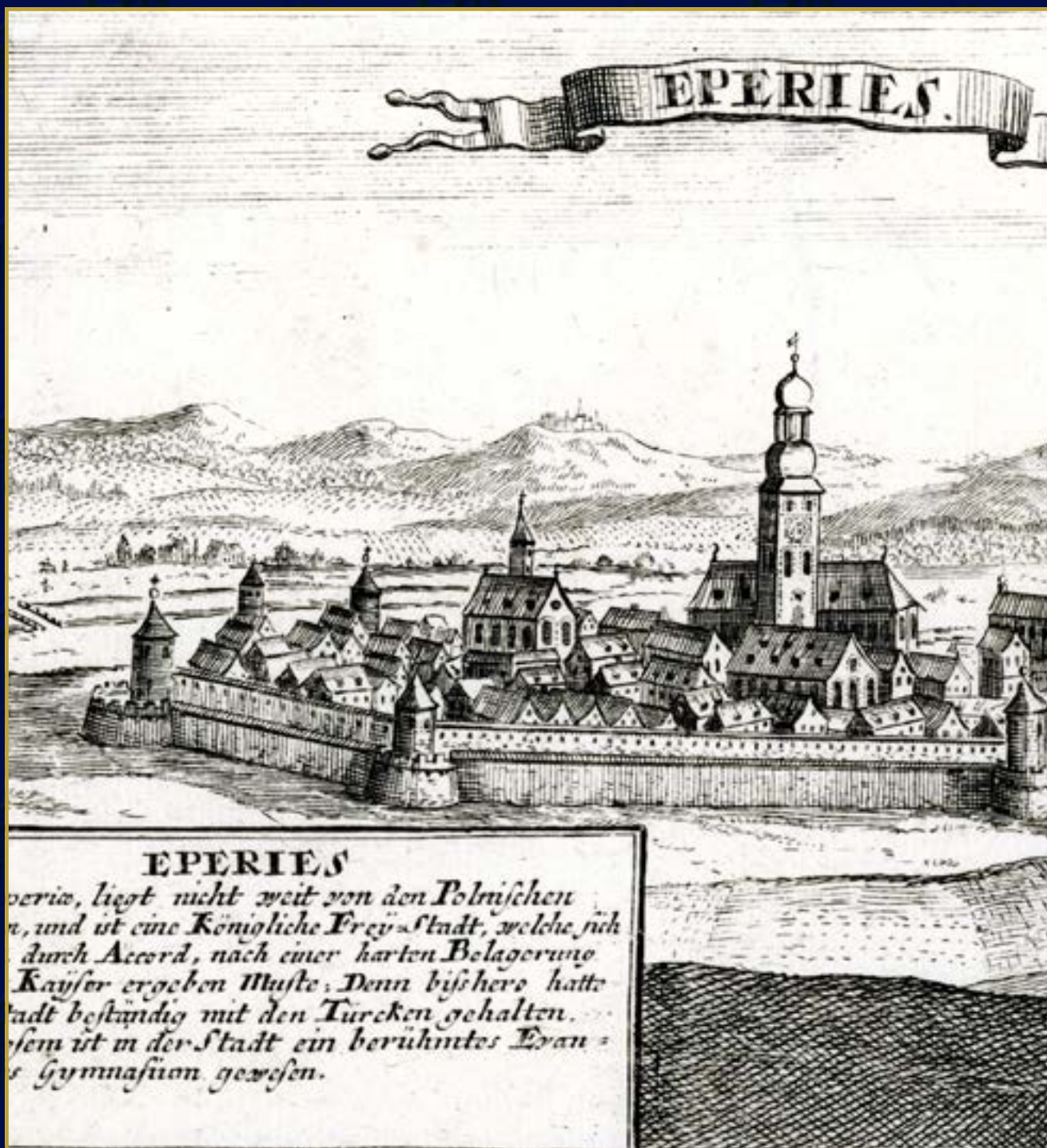

23.64. kettős garas (VI) (AG)

HE: 822.; Resch: 210.

Nagyenyed, 1674.
MO / C / N-E.
Súly: 3,27 g; Átmérő: 26 mm.
DFNGY 2674.

A 18. század első évtizedeiben Ausburgban, Johann Stridbeck nyomdájában készült metszet Eperjes városáról. A Thököly-felkelés felvidéki felszámolása érdekében I. (Habsburg) Lipót király Eperjesen, 1687-ben Antonio Caraffa itáliai zsoldosvezér elnökletével politikai bíróságot állított fel. Az eperjesi véstörvényszék néhány hónapja alatt koholt vádak alapján gazdag és tekintélyes embereket fogtak perbe. Sokakat kínoztak meg és végeztek ki. (Ltsz. DF.240.II.36.)

Thököly Imre felvidéki nagybirtokos családban született, apja késmárki Thököly István, anyja Gyulaffy Sámuel leánya, Mária. Thököly István feleségének családja a 16. században szerezte meg Szilágycseh várát és uradalmát (63 falu), amit Gyulaffy Sámuel végrendeletében a feleségére, de valójában a lányára, Máriára hagyott, így lett ez a partiumi birtok az ifjú Thököly Imre erdélyi öröksége.

A család Thököly Sebestyén leszármazottja volt, aki a marhakereskedésből szerzett vagyonából vásárolta birtokát és nemesi címét (1572), majd bárói rangot kapott. Thököly apja, István igen művelt, s a Wesselényi-mozgalomban fontos szerepet játszó főúr volt, aki 1654-ben III. Ferdinándtól rangemelésben részesült, grófi címhez jutott, s 1652-ben kapta meg uralkodói adományként Késmárk várát és uradalmát.

Az ifjú Thököly Imre 1668-tól két évet töltött komoly tanulással az apja által támogatott eperjesi evangélikus kollégiumban. 1670 után minden felvidéki birtokát elvesztette. Erdélybe menekült, ahol katonai karrierje indult és 1678-tól már ő vezette a Felvidéken a kuruc seregeket. A magyar rendek meghívták az 1681. évi országgyűlésre, de a kurucok éppen 1681. május 30-án kapták az üzenetet a budai pasától, hogy a nagyvezír támogatja a mozgalmat.

Thököly a török segítségével megvalósítható önálló hatalom létrehozása mellett döntött. Az Oszmán Birodalomnak fizetett 40 ezer tallér fejében erősítették meg államát, az Orta Madzsart, amelyet sikeresen megszervezett. Kassán országgyűlést tartott, s mint Felső-Magyarország fejedelme (1682–1685) Körmöcbányán saját pénzt is veretett.

1690. április 15-én meghalt I. Apafi Mihály, s mivel megválasztott utóda (II. Apafi Mihály) még kiskorú volt, a Porta lehetőséget látott az erdélyi beavatkozásra. Thököly Imrének adott adnomet a fejedelemségre, aki a déli hágókon keresztül vezette katonáit Erdélybe, s augusztus 21-én, a zernyesti csatában megverte Teleki Mihály seregeit. A Szebenhez közeli, keresztényszigeti tábori országgyűlésen a rendek fejedelmüké választották. Hatalmának azonban hamarosan vége szakadt, mivel Badeni Lajos, a Szent Liga hadvezére októberre kiűzte Erdélyből.

24.1. négyszeres aranyforint (AU)

HE: 825.; Resch: 2.

j. n., 1683.

Súly: 14,09 g; Átmérő: 32,25 mm.

DFNGY 2675.

Megjegyzés: Feltehetően emlékpénzről van szó, de Huszár Lajos nyomán beemeltük a katalógusba.

24.2. aranyforint (AU)

HE: 827.; Resch: 3.

j. n., 1690.

Súly: 3,22 g; Átmérő: 24 mm.

GYAR.2023.13.

Megjegyzés: Szélén átlukasztva.

Az érme nem a Déri-gyűjtemény darabja.

FRIDERICUS COMES VETERANI
PRAEFECTUS TRANSILVAN.

Elias Nesselater német művész rézkarca (1664-1714) Johann Friedrich von Veterani (1643–1695) olasz származású katonatisztról. Veterani német-római császári hadvezérként részt vett a Habsburg Birodalom szolgálatában 1694-től a magyarországi törökellenes hadjáratokban és a Thököly-felkelés elleni erdélyi harcokban. Veterani 1691. január 2-án támadta meg Töröcsvárnál Thököly seregét, aki a veresége után Havasalföld irányába kiszoult Erdélyből. Az erdélyi császári haderő főparancsnokaként esett el az 1695-ös lugosi csatában. (Ltsz. DF.221/7.)

I. (HABSBURG) LIPÓT ERDÉLYI VERETEI

I. Lipót a 17. század leghosszabban, fél évszázadig hatalmon lévő magyar uralkodója. Amikor 1658-ban a német-római birodalmi rendek császárrá választották, meg kellett ígérnie a török elleni harcot, amelyre először már néhány év múlva, 1663-ban sor került, majd néhány évtized múlva, sikeresen egy 1683-tól 1699-ig tartó hosszú háborúban. Az első háborúban a magyarok közül Zrínyi Miklós horvát bán kapott komoly katonai feladatokat, amelyek 1663–1664 telének hadakozásaiban komoly sikereket eredményeztek, de végül Montecuccoli vezetésével a szentgotthárdi csatához, majd a vasvári békéhez vezettek. Az udvar a béke megkötésébe nem vonta be a magyar rendeket, sorsára hagyta Erdélyt, amely Várad után Székelyhíd elvesztését is megszenvedte. A magyar főúri csoportok ellenállását, majd a köznemeseket mozgósító Rákóczi Ferenc mozgalmát azonban visszaszorították.

I. Lipót kormánya nem csupán a rendi mozgalmat fékezte, hanem kísérletet tett az abszolutista kormányzati rendszer megteremtésére is. 1681-ig nem hívott össze országgyűlést, sikertelen adóreformmal próbálkozott, s a protestáns prédikátorok üldözésével megkísérelte a reformáció híveinek visszaszorítását. A katolikusok támogatását a felvidéki városokban sikeresen kötötte a városi jogok korlátozásához, működésük ellenőrzéséhez.

A Bécs elleni oszmán támadás nagy veszélybe sodorta a császárt és birodalmát, amely 1684-ben az európai összefogást eredményező Szent Liga megszervezéséhez vezetett. Bécs felmentését követően 1686-ban már Buda felszabadítása is megtörtént. A magyar arisztokrácia megnyerését követően 1687-ben Lipót Pozsonyban kompromisszumot kötött a magyar rendekkel, s királlyá választatta fiát, Józsefet. 1690-ben a Bethlen Miklós vezette sikeres tárgyalások nyomán külön diplomát adott Erdélynek, amely a Gubernium létrejöttéhez vezetett. Debrecen legnagyobb nyeresége, hogy 1693-ban Lipóttól kapott szabad királyi városi címet, amelyet a rendi országgyűlésnek is el kellett ismernie.

I. (Habsburg) Lipót (1655–1705)

25.1. tízszeres félhold alakú dukát (AU)

HE: 833.; Resch: 6.

Kolozsvár, 1694.

C–V.

Súly: 34,88 g; Átmérő: 46,7 × 43,3 mm.

DFNGY 2680.

25.2. tízszeres dukát (AU)

HE: 835.; Resch: 13.

Kolozsvár, 1695.

K–V.

Súly: 34,6 g; Átmérő: 44,1 mm.

DFNGY 2678.

25.3. tízszeres dukát (AU)

HE: 835A.; Resch: 16.

Kolozsvár, 1696.

K–V.

Súly: 34,53 g; Átmérő: 44,3 mm.

DFNGY 2679.

25.4. ötszörös dukát (AU)

HE: 838.; Resch: –.

Kolozsvár, 1695.

K–V.

Súly: 17,08 g; Átmérő: 43,7 mm.

DFNGY 2681.

25.5. kétszeres hatszögű dukátcegely (AU)

HE: 844.; Resch: 18.

Kolozsvár, 1696.

K–V.

Súly: 6,92 g; Átmérő: 22,3 × 24,3 mm.

DFNGY 2682.

25.6. dukát (AU)

HE: 849.; Resch: 3.

Kolozsvár, 1693.

C–V.

Súly: 3,42 g; Átmérő: 21,3 mm.

DFNGY 2683.

I. (HABSBURG) LIPÓT ERDÉLYI VERETEI

25.7. dukát (AU)

HE: 849.; Resch: 11.

Kolozsvár, 1694.

C-V.

Súly: 3,46 g; Átmérő: 22 mm.

DFNGY 2684.

25.8. dukát (AU)

HE: 850.; Resch: 15.

Kolozsvár, 1695.

K-V.

Súly: 3,42 g; Átmérő: 21,6 mm.

DFNGY 2685.

25.9. dukát (AU)

HE: 850.; Resch: 19.

Kolozsvár, 1696.

K-V.

Súly: 3,41 g; Átmérő: 22 mm.

DFNGY 2686.

25.10. dukát (AU)

HE: 850.; Resch: 33.

Kolozsvár, 1697.

K-V.

Súly: 3,5 g; Átmérő: 21,7 mm.

DFNGY 2687.

ø 22,3 mm

25.11. dukát (AU)

HE: 850.; Resch: 38.

Kolozsvár, 1698.

K–V.

Súly: 3,44 g; Átmérő: 22,3 mm.

DFNGY 2688.

ø 22,2 mm

25.12. dukát (AU)

HE: 852.; Resch: 43.

bizonytalan verdehely, 1701.

F–T.

Súly: 3,43 g; Átmérő: 22,2 mm.

DFNGY 2689.

ø 22,65 mm

25.13. dukát (AU)

HE: 852.; Resch: 45.

bizonytalan verdehely, 1702.

F–T.

Súly: 3,45 g; Átmérő: 22,65 mm.

DFNGY 2690.

ø 31 mm

25.14. tizenöt krajcár (AG)

HE: 855.; Resch: 51var.

bizonytalan verdehely, 1704.

F–T.

Súly: 5,67 g; Átmérő: 31 mm.

DFNGY 2691.

I. (HABSBURG) LIPÓT ERDÉLYI VERETEI

25.15. háromkrajcár (garas) (AG)

HE: 856A.; Resch: 23.

bizonytalan verdehely, 1696.

F–T.

Súly: 1,49 g; Átmérő: 22 mm.

DFNGY 2692.

25.16. háromkrajcár (garas) (AG)

HE: 857.; Resch: 22.

bizonytalan verdehely, 1696.

F–T.

Súly: 1,55 g; Átmérő: 21,5 mm.

DFNGY 2693.

25.17. poltúra (AG)

HE: 859.; Resch: 54.

Nagyszében, 1704.

F–T.

Súly: 0,99 g; Átmérő: 20,5 mm.

DFNGY 2695.

25.18. poltúra (AG)

HE: 859.; Resch: 57.

Nagyszében, 1705.

F–T.

Súly: 1,17 g; Átmérő: 20,5 mm.

DFNGY 2696.

Damkó József: II. Rákóczi Ferenc mellszobra, é. n., horgany 32 cm. A műalkotás Thaly Kálmán hagyatékaként került a Déri Múzeum gyűjteményébe. (Ltsz. Sz.1910.221.)

II. RÁKÓCZI FERENC ERDÉLYI VERETE

A bécsi udvar Zrínyi Ilona és Rákóczi Ferenc fiát, Ferencet, Munkács megszerzése után csehországi tanulásra, majd a prágai egyetemre küldte, birtokait pedig Kollonich Lipót gyámságára bízta.

A nagykorúsított Rákóczi az 1690-es évek törökellenes harcai során szembesült az ország megosztott irányításával, lehetetlen adózásával, politikai problémáival. A gazdasági és főleg társadalmi gondok orvoslása érdekében indította el szabadságküzdelmét 1703-ban, a lengyel király segítségével toborzott segélyhadakkal és XIV. Lajos francia uralkodó 1708-ig tartó pénzügyi és diplomáciai támogatásával.

1704. július 8-án a gyulafehérvári országgyűlés Rákóczit Erdély fejedelmévé választotta, amely címet ezt követően használt a diplomáciai tárgyalásokon. 1707. április 4-én a marosvásárhelyi országgyűlésen iktatták be az erdélyi fejedelmi hatalomba. Erdély egész területét azonban nem tudta birtokba venni, a császári hadsereg Szebenben vette tisztes fogságba az erdélyi elitet, s 1711-ig az ország részben maradt.

Az 1705. évi szécsényi országgyűlésen, szeptember 17-én, kétnapos vita után Rákóczit a szövetkezett rendek vitélő fejedelmének választották. Az 1707. évi ónodi rendi gyűlésen a Habsburgok trónfosztását is kimondták, cáfolva ezzel a lépéssel a francia király véleményét, miszerint a magyar rendek még mindig a Habsburgokat fogadják el uralkodóknak, azaz nem önálló felek. Az 1708. augusztus 3-i trencsényi csatavesztés után katonai sikereket már nem arattak, s a felkelőket a pestisjárvány terjedése is a Habsburgokkal való tárgyalások útjára kényszerítette.

Már 1704-től voltak tárgyalások (Gyöngyös, Selmecbánya) a bécsi udvarral, 1706-ban, Nagyszombatban angol és holland követek kísérelték meg a közvetítést közöttük. 1710-ben Pálffy János császári tábornok és Károlyi Sándor debreceni főbíró, Komáromi Csipkés György házában folytatta az előzetes tárgyalásokat, amelyek végül 1711. április 30-án a szatmári békéhez vezettek.

26.1. aranyforint (AU)

HE: 829.; Resch: 2.

Kolozsvár, 1705.

K–V.

Súly: 3,45 g; Átmérő: 23,35 mm.

DFNGY 2707.

K: 26.1.

MONETA NOVA AUREA TRANS |
TANDEM OPPRESSA RESURGET

Moneta nova aurea Transilvaniae |
Tandem oppressa resurget

Erdély új aranypénze |
Az elnyomott végre föltámad

A Rákóczi-szabadságharc idején volt használatos ez a pántokkal erősített, vasból készült hadi pénztárláda. Kinyitni rejtett kulcslyuka és kulcsa segítségével felülről lehetett. Magassága 69 cm, átmérője 37,5 cm. A múzeum magángyűjteményből vásárolta az 1960-as években. (Ltsz. VII.64.3.1.)

I. (HABSBURG) JÓZSEF ERDÉLYI VERETEI

I. Lipót magyar király 1705. május 5-i halála után mindenki úgy vélte, hogy az 1687. évi országgyűlésen gyermekként megválasztott utóda, I. József – akit 1690-ben, Ausburgban a választófejedelmek gyűlése német-római királynak is megválasztott – a reformok uralkodója lesz. Józsefet a Buda bevételét és a nagyharsányi, török elleni győzelmet követő pozsonyi országgyűlésen választották a rendek magyar királlyá, miközben a rendek kimondták a Habsburgok örökös magyar királyságát és lemondtak a királlyal szembeni nemesi ellenállási jogokról.

József oktatásának megszervezését a protestáns Karl Theodore Otto von Salm hercegre bízták, így került tanárai közé a híres bécsi építész, Johann Bernhard Fischer von Erlach is. Több nyelven tanult (francia, spanyol, cseh, magyar), tehetséges matematikus volt és jó katonai képzést kapott. Barátai között tudhatta Savoyai Eugén herceget is, akit török-ellenes katonai sikerei miatt méltán tartanak a korszak legtehetségesebb hadvezérének.

József belső reformjait a körülötte szerveződő ún. „fiatal udvart” alkotó arisztokráciára alapozta, akik közül – hatalomra kerülését követően – többen kormányzati pozíciókba jutottak. A titkos tanácsosok számának csökkenésével, takarékosági intézkedéseivel, a kincstári jövedelmek növelésével igyekezett változásokat hozni.

A fiatal uralkodó a magyar felkelőkkel megkísérelt béketárgyalások útján megegyezni, majd 1708-ban Pozsonyba hívta országgyűlésre a megmaradt Habsburg-hű rendeket. A magyarok megnyerését szolgálta 1710 szeptemberében Pálffy János kinevezése is a Rákóczi-ellenes császári katonai erők élére. A megegyezés útját egyengették az olyan városok vezetői is, mint az 1693-tól szabad királyi városi rangot szerzett Debrecen, ahol a főbíró és társai – a város megpróbalatásai, a jelentős adó- és beszolgáltatási terhek, s a felkelők sorozatos kudarcai láttán – 1709-től már a Habsburg-udvarral keresték a kapcsolatokat.

I. (Habsburg) József (1705–1711)

27.1. ötszörös dukát (AU)

HE: 863.; Resch: 12.

Nagyszében, 1708.
két keresztbe tett kard fölötté korona
(Nagyszében város címere).
Súly: 16,99 g; Átmérő: 46 mm.
DFNGY 2757.

200. o.

ø 46 mm

27.2. négyszeres dukát (AU)

HE: 865.; Resch: 14.

Nagyszében, 1708.
két keresztbe tett kard fölötté korona
(Nagyszében város címere).
Súly: 13,87 g; Átmérő: 45 mm.
DFNGY 2758.

ø 45 mm

ø 22,5 mm

27.3. dukát (AU)

HE: 869var.; Resch: –.

ismeretlen verdehely, 1709.
j. n.

Súly: 3,4 g; Átmérő: 22,5 mm.
DFNGY 2760.

ø 22,5 mm

27.4. dukát (AU)

HE: 870.; Resch: 3.

bizonytalan verdehely, 1706.
F–T.

Súly: 3,43 g; Átmérő: 22,5 mm.
DFNGY 2759.

ø 21,5 mm

27.5. dukát (AU)

HE: 871.; Resch: 28.

Nagyszében, 1711.
IFK (Johan Franz Kropf).

Súly: 3,44 g; Átmérő: 21,5 mm.
DFNGY 2761.

ø 21,5 mm

27.6. háromkrajcár (garas) (AG)

HE: 873.; Resch: 32.

Nagyszében, 1711.
IFK (Johan Franz Kropf).

Súly: 1,7 g; Átmérő: 21,5 mm.
DFNGY 2767.

I. (HABSBURG) JÓZSEF ERDÉLYI VERETEI

27.7. poltúra (AG)

HE: 875.; Resch: 2.

Nagyszeben, 1705.
két keresztbe tett kard fölötte korona
(Nagyszeben város címere) és F–T.
Súly: 1,6 g; Átmérő: 20 mm.
DFNGY 2762.

27.8. poltúra (AG)

HE: 875.; Resch: 4.

Nagyszeben, 1706.
két keresztbe tett kard fölötte korona
(Nagyszeben város címere) és F–T.
Súly: 1,03 g; Átmérő: 19 mm.
DFNGY 2763.

27.9. poltúra (AG)

HE: 875.; Resch: 10.

Nagyszeben, 1707.
két keresztbe tett kard fölötte korona
(Nagyszeben város címere) és F–T.
Súly: 1 g; Átmérő: 19 mm.
DFNGY 2764.

Megjegyzés: peremében bevágás.

27.10. poltúra (AG)

HE: 876.; Resch: 16.

Nagyszeben, 1708.
két keresztbe tett kard fölötte korona
(Nagyszeben város címere).
Súly: 0,92 g; Átmérő: 19 mm.
DFNGY 2765.

27.11. krajcár (AG)

HE: 878A.; Resch: 20.

Nagyszeben, 1709.

IFK (Johan Franz Kropf).

Súly: 0,8 g; Átmérő: 17,5 mm.

DFNGY 2766.

K: 27.1.
(200. o.)

IOSEPHUS D G R I S A G HU BO REX |
ARCHIDUX AUSTR D B MAR M CO TYROL 1708

Josephus Dei Gratia Romanorum Imperator Semper Augustus, Germaniae, Hungariae, Bohemiae Rex |
Archidux Austriae, Dux Burgundiae Marchio Moraviae Comes Tirolis, 1708

József, Isten kegyelméből a Szent Római Birodalom örök császára, Németország, Magyarország, Csehország
királya | Ausztria főhercege, Burgundia hercege, Morvaország örgrófja, Tirol grófja, 1708

I. (HABSBURG) JÓZSEF ERDÉLYI VERETEI

AROLVS VI. DEI gratia electus Romanorum Imperator semper
Austrie Germaniae, Hispaniarum, Hungariae, Bobemiae &c. R.

Reuerendi Honorabiles, Spectabiles ac Magnifici Magnifici item, Egre-
biles, Fideles Nobis dilecti, Fidelis aequè noster Reuerendus Archie-
piscopus Atraniensis Nominè Reuerendissimi in Christo
Michaelis Friderici S. R. E. Cardinalis & Comitibus ab Altham-
eraciensis, in Puncto Sublationis certi Statuti Vestri, quoad Exar-
entem Decimarum ante biennium conditi, Iuribus Modofaci Episcopi
Atraniensis nimium praepiudiciosi, hisce Copialiter annexam Intra
Matti nro demisse exhibuit. Cujus tenoribus et Continentijs per
habita etiam ad ea, quae sub Dato diei 6. Mensis Junij Anni 1713
declarato in negotio demisse Nobis perscripseritis, benigna Re-
quandoguidem siue consideremini Causa in praereferenda, ut
Parti praefati Cardinalis & Episcopi, siue ut legaliter acribus
Causis Decimarum iudicandi facultatem habentes, non sciretur
Authoritate quibusve modis & formis, vos ad condendum talis
statutum immittere potueritis, Iudicis quippò officium esset, et
pro & Contra-Partibus, Superinde congruum Iudicium
Sententiamque iudiciariam pronuntiare, Parti vero in eu-
ina agere, ac desuper Iudicis Sententiam praestolari, non uni
Iuribus Tertij, illò praecipue inaudito, Statuta condere. Sed
Casu, quo circa praenotatam Exarentationem, ex parte
rati Cardinalis & Episcopi Excessus aliqui Commisi fu-
respectu illorum utique eundem iure convenire, taliterque,
tem per Statutum eglem tollere oportuisset.

III. (HABSBURG) KÁROLY ERDÉLYI VERETEI

I. József halála miatt testvérét, III. Károly spanyol királyt 1712. május 21-én, a pozsonyi országgyűlésen III. Károly néven magyar királlyá koronázták.

Bár az uralkodó már 1712-ben külön leiratban biztosította a protestánsokat az 1681. és 1687. évi törvények megtartásáról, a töröktől visszaszerzett területeken és Erdélyben a protestáns felekezetek sérelmezték a katolikus egyház térnyerését, s a katolikusok alkalmazását az állami igazgatásban. Károly végül rendeletben rögzítette a felekezeti működés szabályait (Carolina Resolutio, 1731). Debrecennek, hogy szabad királyi városként küldötteik tagjai lehessenek az Alsó Táblának, meg kellett engedniük katolikusok beköltözését a városba, s hozzá kellett járulniuk a Csáky Imre váradi püspök által támogatott Szent Anna-templom felépítéséhez is.

A rendek megerősítették privilégiumaikat az uralkodóval (1715), ám kénytelenek voltak elfogadni, hogy a nemesi felkelés mellett Károly állandó hadsereget állítson fel, amelyet a hadiadó növeléséből fedeztek. A külpolitikába a magyar rendek nem kaptak beleszólási lehetőséget. A török háborúban visszaszerzett területek Temesi Bánság néven Bécs közvetlen irányítása alá tartoztak. A Magyar Kamara a bécsi Udvari Kamarának alárendelten működött, míg Erdélyben a Gubernium irányítása alatt továbbra is kincstartóság tevékenykedett. III. Károly uralkodása alatt nőtt a pénzügyek és a gazdasági kérdések fontossága, ami magyarázza a titkos pénzügyi konferencia legfelső tanácsadó testületté válását.

III. Károly diplomáciai lépéseit a birodalmon belüli nőági örökösödés elismerése mellett az öröklési rend európai elismertetése kötötte le. A Pragmatica Sanctiót az erdélyi országgyűlésen 1720-ban, a magyar országgyűlésen 1723-ban fogadták el. Szorosabbá vált a kapcsolat a Habsburg örökös tartományok, valamint a Magyar Királyság, Erdély és Horvátország között, ezért Károly uralkodása átmenetet jelentett a világbirodalomból a dunai monarchiába.

III. (Habsburg) Károly (1712–1740)

28.1. tízszeres dukát (AU)

HE: 884.; Resch: 78.

Gyulafehérvár, 1740.

j. n.

Súly: 34,21 g; Átmérő: 42,4 mm.

DFNGY 2771.

212. o.

ø 42,4 mm

28.2. kilencszeres dukát (AU)

HE: 885.; Resch: –.

Gyulafehérvár, 1718.

j. n.

Súly: 31,33 g; Átmérő: 33,4 mm.

DFNGY 2770.

ø 33,4 mm

ø 34,6 mm

28.3. háromszoros dukát (AU)

HE: 891.; Resch Nachtrag: 6C.

ismeretlen verdehely, 1713.
j. n.
Súly: 9,17 g; Átmérő: 34,6 mm.
DFNGY 2772.

ø 22 mm

28.4. dukát (AU)

HE: 894var.; Resch: –.; CNA V, 162-a-5.

Nagyszében, 1713.
IFK (Johan Ruckinsattel).
Súly: 3,48 g; Átmérő: 22 mm.
DFNGY 2773.

ø 21 mm

28.5. dukát (AU)

HE: 895.; Resch: 7.

ismeretlen verdehely, 1713.
j. n.
Súly: 3,38 g; Átmérő: 21 mm.
DFNGY 2774.

ø 21,5 mm

28.6. dukát (AU)

HE: 895.; Resch: 10.

Gyulafehérvár, 1714.
j. n.
Súly: 3,43 g; Átmérő: 21,5 mm.
DFNGY 2777.

III. (HABSBERG) KÁROLY ERDÉLYI VERETEI

28.7. dukát (AU)

HE: 895.; Resch: 11.

Gyulafehérvár, 1715.

j. n.

Súly: 3,47 g; Átmérő: 21,5 mm.

DFNGY 2775.

28.8. dukát (AU)

HE: 896.; Resch: 18.

Gyulafehérvár, 1718.

j. n.

Súly: 3,46 g; Átmérő: 21 mm.

DFNGY 2776.

28.9. dukát (AU)

HE: 897.; Resch Nachtrag: 19A.

Gyulafehérvár, 1720.

j. n.

Súly: 3,48 g; Átmérő: 22 mm.

DFNGY 2778.

28.10. dukát (AU)

HE: 897.; Resch Nachtrag: 25A.

Gyulafehérvár, 1722.

j. n.

Súly: 3,39 g; Átmérő: 21 mm.

DFNGY 2779.

28.11. dukát (AU)

HE: 897.; Resch: 27.

Gyulafehérvár, 1723.
j. n.
Súly: 3,43 g; Átmérő: 21,5 mm.
DFNGY 2780.

ø 21,5 mm

28.12. dukát (AU)

HE: 897.; Resch: 28.

Gyulafehérvár, 1724.
j. n.
Súly: 3,45 g; Átmérő: 21,5 mm.
DFNGY 2781.

ø 21,5 mm

28.13. dukát (AU)

HE: 897.; Resch: 30.

Gyulafehérvár, 1725.
j. n.
Súly: 3,46 g; Átmérő: 22 mm.
DFNGY 2782.

ø 22 mm

28.14. dukát (AU)

HE: 897.; Resch: 34.

Gyulafehérvár, 1726.
j. n.
Súly: 3,47 g; Átmérő: 22,5 mm.
DFNGY 2783.

ø 22,5 mm

III. (HABSBERG) KÁROLY ERDÉLYI VERETEI

28.15. dukát (AU)

HE: 897.; Resch: 38.

Gyulafehérvár, 1727.

j. n.

Súly: 3,46 g; Átmérő: 22,5 mm.

DFNGY 2784.

28.16. dukát (AU)

HE: 897var.; Resch: 55.

Gyulafehérvár, 1733.

j. n.

Súly: 3,44 g; Átmérő: 21,5 mm.

DFNGY 2787.

28.17. dukát (AU)

HE: 899.; Resch: 41.

Gyulafehérvár, 1729.

j. n.

Súly: 3,46 g; Átmérő: 22,5 mm.

DFNGY 2785.

28.18. dukát (AU)

HE: 899.; Resch: 45.

Gyulafehérvár, 1730.

j. n.

Súly: 3,44 g; Átmérő: 22 mm.

DFNGY 2786.

28.19. dukát (AU)

HE: 900.; Resch: 60.

Gyulafehérvár, 1734.
j. n.
Súly: 3,45 g; Átmérő: 21,5 mm.
DFNGY 2788.

28.20. dukát (AU)

HE: 900.; Resch: –.

Gyulafehérvár, 1736.
j. n.
Súly: 3,47 g; Átmérő: 21 mm.
DFNGY 2789.

28.21. dukát (AU)

HE: 900A.; Resch: 68.

Gyulafehérvár, 1737.
j. n.
Súly: 3,47 g; Átmérő: 21,5 mm.
DFNGY 2790.

28.22. dukát (AU)

HE: 900A.; Resch: 72.

Gyulafehérvár, 1738.
j. n.
Súly: 3,46 g; Átmérő: 21,5 mm.
DFNGY 2791.

III. (HABSURG) KÁROLY ERDÉLYI VERETEI

28.23. dukát (AU)

HE: 900A.; Resch: 75.

Gyulafehérvár, 1739.

j. n.

Súly: 3,47 g; Átmérő: 21,5 mm.

DFNGY 2792.

28.24. dukát (AU)

HE: 900A.; Resch: 79.

Gyulafehérvár, 1740.

j. n.

Súly: 3,48 g; Átmérő: 22 mm.

DFNGY 2793.

28.25. negyed dukát (AU)

HE: 901.; Resch: 83.

ismeretlen verdehely, é. n.

j. n.

Súly: 0,87 g; Átmérő: 15 mm.

DFNGY 2794.

28.26. tallér (AG)

HE: 908.; Resch: 67.

Gyulafehérvár, 1736.

j. n.

Súly: 28,52 g; Átmérő: 41,5 mm.

DFNGY 2799.

28.27. tallér (AG)

HE: 908.; Resch: 76.

Gyulafehérvár, 1739.

j. n.

Súly: 28,74 g; Átmérő: 41,5 mm.

DFNGY 2800.

28.28. féltallér (AG)

HE: 911.; Resch: 15.

Gyulafehérvár, 1716.

j. n.

Súly: 14,2 g; Átmérő: 37,5 mm.

DFNGY 2803.

28.29. féltallér (AG)

HE: 914.; Resch: 31.

Gyulafehérvár, 1725.

j. n.

Súly: 13,93 g; Átmérő: 35 mm.

DFNGY 2801.

28.30. féltallér (AG)

HE: 914.; Resch: 35.

Gyulafehérvár, 1726.

j. n.

Súly: 14,14 g; Átmérő: 35,5 mm.

DFNGY 2802.

III. (HABSBERG) KÁROLY ERDÉLYI VERETEI

28.31. féltallér (AG)

HE: 914.; Resch: 39.

Gyulafehérvár, 1727.

j. n.

Súly: 14,28 g; Átmérő: 35,5 mm.

DFNGY 2804.

ø 35,5 mm

28.32. féltallér (AG)

HE: 914.; Resch: 56.

Gyulafehérvár, 1733.

j. n.

Súly: 14,35 g; Átmérő: 36 mm.

DFNGY 2805.

ø 36 mm

28.33. három krajcár (garas) (AG)

HE: 920.; Resch: 42.

Gyulafehérvár, 1729.

j. n.

Súly: 1,48 g; Átmérő: 21,5 mm.

DFNGY 2806.

ø 21,5 mm

28.34. poltúra (AG)

HE: 923.; Resch: 47.

Gyulafehérvár, 1730.

j. n.

Súly: 1,23 g; Átmérő: 21 mm.

DFNGY 2807.

ø 21 mm

ø 17,5 mm

28.35. poltúra (AG)

HE: 924.; Resch: 82.

Gyulafehérvár, 1740.

j. n.

Súly: 1,08 g; Átmérő: 17,5 mm.

DFNGY 2808.

ø 17 mm

28.36. krajcár (AG)

HE: 925.; Resch: 6.

Nagyszeben, 1712.

IFK (Johan Ruckinsattel).

Súly: 1,83 g; Átmérő: 17 mm.

DFNGY 2809.

K: 28.1.
(203. o.)

CAROL VI D G R I S A G E H I H U B O R E X |
ARCHID AUST D BUR PRIN TRANSYL 1740

Carulus VI Dei Gratia Romanorum Imperator Semper Augustus, Germaniae, Hispaniae, Hungariae, Bohemiae
Rex | Archidux Austriae, Dux Burgundiae, Princeps Transilvaniae, 1740

Károly, hatodik ezen a néven, Isten kegyelméből a Szent Római Birodalom örök császára, Németország,
Spanyolország, Magyarország, Csehország királya, | Ausztria főhercege, Burgundia hercege, Erdély fejedelme,
1740

III. (HABSBURG) KÁROLY ERDÉLYI VERETEI

Johann Daniel Herz (1693–1754) „Magyarország hódolata Mária Terézia előtt” című rézmetszete Michael Bonbardi „Topographia magni regni Hungariae...” 1750-ben megjelent kötetéből. Magyar címerrel hímezett palást fölött a koronázási ékszerek láthatók, a padlón pedig a Magyar Korona országainak címere. (Ltsz. DF.348/6.)

(HABSURG) MÁRIA TERÉZIA ERDÉLYI VERETEI

Anői örökösödés elismertetése III. Károly uralkodásának végére sikerrel járt, azonban a végrehajtás az európai erőviszonyok függvénye maradt, ahogyan az meghatározta lányának, Mária Teréziának házasságkötését is.

Lotharingiai Ferenc István, Bécs felmentőjének, Lotharingiai Károlynak unokája, aki az udvarban nevelkedett, az európai hatalmak szemében jó partinak számított VI. Károly császár lánya számára, ezért 1736. február 12-én Bécsben sor kerülhetett a házasságkötésükre.

Apja halálát követően Bécsben azonnal bejelentették Mária Terézia trónralépését, akinek pozsonyi koronázására 1741-ben került sor.

A porosz király, II. Frigyes szándékai Szilézia megszerzésére az osztrák örökösödési háborúhoz vezettek, amelyben a királynőnek szüksége volt a magyarok katonai támogatására. Az uralkodónő a háború közben széles körű reformokat indított el, amelyeknek zöme csak az örökös tartományokra vonatkozott. Magyarországon 1765-ig tartott országgyűléseket, ezt követően uralkodásának végéig rendeleti kormányzást vezetett be. Megszüntette a közigazgatás szétaprózódottságát, bírósági, kereskedelmi reformokat kezdeményezett. 1767-ben kiadott úrbéri rendeletével közvetlenül beleavatkozott a jobbágy–földesúri viszonyba, s 1774-ig az ország nagy részén – Erdély kivételével, amelyet 1765-ben Nagyfejedelemséggé emelt – jelentős változásokat indított el a jobbágyi szolgáltatások terén. Több intézkedést tett az oktatás és az egészségügy helyzetének javítására. A diplomáciai és közigazgatási pályára felkészítő bécsi akadémián, a nemesifjak nevelésére alapított Theresianumban több neves magyar (Széchenyi Ferenc, Festetics György) és erdélyi diák (Bánffy György) is tanult. Az 1760-ban létrehozott nemesi testőrségnek olyan neves személyek voltak tagjai, mint a testőríró Bessenyei György, Barcsay Ábrahám, Báróczy Sándor. 1777-ben adta ki „Ratio Educationis” rendeletét, amellyel elindította az oktatásügy egységes állami irányítását.

(Habsburg) Mária Terézia (1741–1780)

29.1. tízszeres dukát (AU)

HE: 932.; Resch: 59.

Gyulafehérvár, 1759.

j. n.

Súly: 34,85 g; Átmérő: 42 mm.

DFNGY 2813.

ø 42 mm

29.2. tízszeres dukát (AU)

HE: 932.; Resch: 73.

Gyulafehérvár, 1761.

j. n.

Súly: 34,87 g; Átmérő: 43,5 mm.

DFNGY 2814.

ø 43,5 mm

232. o.

29.3. hatszoros dukát (AU)

HE: 935.; Resch: 13.

Gyulafehérvár, 1745.

j. n.

Súly: 20,8 g; Átmérő: 41,5 mm.

DFNGY 2816.

29.4. hatszoros dukát (AU)

HE: 937.; Resch: –.

Gyulafehérvár, 1777.

j. n.

Súly: 20,89 g; Átmérő: 41,5 mm.

DFNGY 2817.

29.5. ötszörös dukát (AU)

HE: 940.; Resch: –.

Gyulafehérvár, 1759.

j. n.

Súly: 17,26 g; Átmérő: 41 mm.

DFNGY 2818.

29.6. ötszörös dukát (AU)

HE: 941.; Resch: 60.

Gyulafehérvár, 1759.

j. n.

Súly: 17,46 g; Átmérő: 35,5 mm.

DFNGY 2819.

(HABSURG) MÁRIA TERÉZIA ERDÉLYI VERETEI

29.7. kétszeres dukát (AU)

HE: 950.; Resch: 103.

Gyulafehérvár, 1764.

j. n.

Súly: 6,97 g; Átmérő: 25 mm.

DFNGY 2825.

29.8. kétszeres dukát (AU)

HE: 951.; Resch: 102.

Gyulafehérvár, 1764.

j. n.

Súly: 6,97 g; Átmérő: 25 mm.

DFNGY 2824.

29.9. kétszeres dukát (AU)

HE: 951.; Resch: 131.

Gyulafehérvár, 1765.

j. n.

Súly: 6,96 g; Átmérő: 26 mm.

DFNGY 2820.

29.10. kétszeres dukát (AU)

HE: 953.; Resch: 166.

Gyulafehérvár, 1768.

H-G (Hammerschmied – Gagia).

Súly: 6,98 g; Átmérő: 23,5 mm.

DFNGY 2821.

ø 24,5 mm

29.11. kétszeres dukát (AU)

HE: 953.; Resch: 188.

Gyulafehérvár, 1774.
H-G (Hammerschmied – Gagia).
Súly: 6,98 g; Átmérő: 24,5 mm.
DFNGY 2826.

ø 24 mm

29.12. kétszeres dukát (AU)

HE: 953.; Resch: 194.

Gyulafehérvár, 1775.
H-G (Hammerschmied – Gagia).
Súly: 6,95 g; Átmérő: 24 mm.
DFNGY 2822.

ø 24 mm

29.13. kétszeres dukát (AU)

HE: 954.; Resch: 208.

Gyulafehérvár, 1778.
H-S (Hammerschmied – Schickmayer).
Súly: 6,97 g; Átmérő: 24 mm.
DFNGY 2823.

ø 22,5 mm

29.14. dukát (AU)

HE: 955.; Resch: 1.

Gyulafehérvár, 1741.
j. n.
Súly: 3,46 g; Átmérő: 22,5 mm.
DFNGY 2827.

(HABSURG) MÁRIA TERÉZIA ERDÉLYI VERETEI

29.15. dukát (AU)

HE: 955.; Resch: 2B.

Gyulafehérvár, 1742.

j. n.

Súly: 3,45 g; Átmérő: 21,5 mm.

DFNGY 2828.

29.16. dukát (AU)

HE: 956.; Resch: 7A.

Gyulafehérvár, 1743.

j. n.

Súly: 3,48 g; Átmérő: 21,5 mm.

DFNGY 2829.

29.17. dukát (AU)

HE: 956.; Resch: 10.

Gyulafehérvár, 1744.

j. n.

Súly: 3,49 g; Átmérő: 21,5 mm.

DFNGY 2830.

29.18. dukát (AU)

HE: 958.; Resch: 18.

Gyulafehérvár, 1746.

j. n.

Súly: 3,46 g; Átmérő: 21,5 mm.

DFNGY 2831.

ø 22 mm

29.19. dukát (AU)

HE: 958.; Resch: 20.

Gyulafehérvár, 1747.

j. n.

Súly: 3,48 g; Átmérő: 22 mm.

DFNGY 2832.

ø 22 mm

29.20. dukát (AU)

HE: 958.; Resch: –.

Gyulafehérvár, 1748.

j. n.

Súly: 3,48 g; Átmérő: 22 mm.

DFNGY 2833.

ø 22 mm

29.21. dukát (AU)

HE: 958.; Resch: 26.

Gyulafehérvár, 1749.

j. n.

Súly: 3,47 g; Átmérő: 22 mm.

DFNGY 2834.

ø 21,5 mm

29.22. dukát (AU)

HE: 958.; Resch: 33.

Gyulafehérvár, 1750.

j. n.

Súly: 3,47 g; Átmérő: 21,5 mm.

DFNGY 2835.

(HABSURG) MÁRIA TERÉZIA ERDÉLYI VERETEI

29.23. dukát (AU)

HE: 958.; Resch: 36.

Gyulafehérvár, 1751.

j. n.

Súly: 3,47 g; Átmérő: 21,5 mm.

DFNGY 2836.

29.24. dukát (AU)

HE: 958.; Resch: 39.

Gyulafehérvár, 1752.

j. n.

Súly: 3,49 g; Átmérő: 22 mm.

DFNGY 2837.

29.25. dukát (AU)

HE: 958.; Resch: 41.

Gyulafehérvár, 1753.

j. n.

Súly: 3,48 g; Átmérő: 22 mm.

DFNGY 2838.

29.26. dukát (AU)

HE: 958.; Resch: 44.

Gyulafehérvár, 1754.

j. n.

Súly: 3,48 g; Átmérő: 21,5 mm.

DFNGY 2839.

ø 22 mm

29.27. dukát (AU)

HE: 958.; Resch: 47.

Gyulafehérvár, 1755.

j. n.

Súly: 3,19 g; Átmérő: 22 mm.

DFNGY 2840.

ø 22 mm

29.28. dukát (AU)

HE: 958.; Resch: 52.

Gyulafehérvár, 1756.

j. n.

Súly: 3,49 g; Átmérő: 22 mm.

DFNGY 2841.

ø 22 mm

29.29. dukát (AU)

HE: 958.; Resch Nachtrag: 54A.

Gyulafehérvár, 1757.

j. n.

Súly: 3,48 g; Átmérő: 22 mm.

DFNGY 2842.

ø 22 mm

29.30. dukát (AU)

HE: 958.; Resch: 56.

Gyulafehérvár, 1758.

j. n.

Súly: 3,49 g; Átmérő: 22 mm.

DFNGY 2843.

(HABSURG) MÁRIA TERÉZIA ERDÉLYI VERETEI

29.31. dukát (AU)

HE: 958.; Resch: 62.

Gyulafehérvár, 1759.

j. n.

Súly: 3,46 g; Átmérő: 21,5 mm.

DFNGY 2844.

29.32. dukát (AU)

HE: 958.; Resch: 70.

Gyulafehérvár, 1760.

j. n.

Súly: 3,49 g; Átmérő: 22 mm.

DFNGY 2845.

29.33. dukát (AU)

HE: 958.; Resch: 75.

Gyulafehérvár, 1761.

j. n.

Súly: 3,48 g; Átmérő: 22 mm.

DFNGY 2846.

29.34. dukát (AU)

HE: 958.; Resch: 79.

Gyulafehérvár, 1762.

j. n.

Súly: 3,48 g; Átmérő: 22 mm.

DFNGY 2847.

ø 22 mm

29.35. dukát (AU)

HE: 958.; Resch: 88.

Gyulafehérvár, 1763.

j. n.

Súly: 3,5 g; Átmérő: 22 mm.

DFNGY 2848.

ø 21,5 mm

29.36. dukát (AU)

HE: 958.; Resch: 104.

Gyulafehérvár, 1764.

j. n.

Súly: 3,43 g; Átmérő: 21,5 mm.

DFNGY 2849.

ø 21,5 mm

29.37. dukát (AU)

HE: 958.; Resch: 135var.

Gyulafehérvár, 1765.

j. n.

Súly: 3,49 g; Átmérő: 21,5 mm.

DFNGY 2850.

ø 21,5 mm

29.38. dukát (AU)

HE: 960.; Resch: 164.

Gyulafehérvár, 1767.

H-G (Hammerschmied – Gagia).

Súly: 3,49 g; Átmérő: 21,5 mm.

DFNGY 2851.

(HABSURG) MÁRIA TERÉZIA ERDÉLYI VERETEI

29.39. dukát (AU)

HE: 961.; Resch: 170A.

Gyulafehérvár, 1769.

H-G (Hammerschmied – Gagia).

Súly: 3,49 g; Átmérő: 20,5 mm.

DFNGY 2852.

29.40. dukát (AU)

HE: 962.; Resch: 209.

Gyulafehérvár, 1778.

H-S (Hammerschmied – Schickmayer).

Súly: 3,48 g; Átmérő: 21 mm.

DFNGY 2853.

29.41. dukát (AU)

HE: 962.; Resch: 217.

Gyulafehérvár, 1779.

H-S (Hammerschmied – Schickmayer).

Súly: 3,47 g; Átmérő: 21 mm.

DFNGY 2854.

29.42. féldukát (AU)

HE: 964.; Resch: 80.

Gyulafehérvár, 1762.

j. n.

Súly: 1,74 g; Átmérő: 20 mm.

DFNGY 2855.

29.43. féldukát (AU)

HE: 967.; Resch: 136.

Gyulafehérvár, 1765.

j. n.

Súly: 1,74 g; Átmérő: 18,5 mm.

DFNGY 2856.

29.44. féldukát (AU)

HE: 968.; Resch: 190.

Gyulafehérvár, 1774.

H-G (Hammerschmied – Gagia).

Súly: 1,73 g; Átmérő: 19 mm.

DFNGY 2857.

29.45. féldukát (AU)

HE: 969.; Resch: 222.

Gyulafehérvár, 1780.

H-S (Hammerschmied – Schickmayer).

Súly: 1,74 g; Átmérő: 19,5 mm.

DFNGY 2858.

29.46. negyed dukát (AU)

HE: 971.; Resch: 27.

Gyulafehérvár, 1749.

j. n.

Súly: 0,87 g; Átmérő: 12,5 mm.

DFNGY 2859.

(HABSURG) MÁRIA TERÉZIA ERDÉLYI VERETEI

29.47. negyed dukát (AU)

HE: 972.; Resch: 223.

Gyulafehérvár, 1780.

j. n.

Súly: 0,88 g; Átmérő: 13 mm.

DFNGY 2862.

29.48. negyed dukát (AU)

HE: 973.; Resch: 168.

Gyulafehérvár, 1768.

H-G (Hammerschmied – Gagia).

Súly: 0,87 g; Átmérő: 13 mm.

DFNGY 2860.

29.49. negyed dukát (AU)

HE: 973.; Resch: 168.

Gyulafehérvár, 1768.

H-G (Hammerschmied – Gagia).

Súly: 0,87 g; Átmérő: 12,5 mm.

GYAR.2023.14.

Megjegyzés: Az érme nem a Déri-gyűjtemény darabja.

29.50. negyed dukát (AU)

HE: 973.; Resch: 199.

Gyulafehérvár, 1776.

H-G (Hammerschmied – Gagia).

Súly: 0,87 g; Átmérő: 13 mm.

DFNGY 2861.

ø 12,5 mm

29.51. negyed dukát (AU)

HE: 974.; Resch: 224.

Gyulafehérvár, 1780.

H-S (Hammerschmied – Schickmayer).

Súly: 0,86 g; Átmérő: 12,5 mm.

DFNGY 2863.

ø 11 mm

29.52. nyolcad dukát (AU)

HE: 976.; Resch: 212.

Gyulafehérvár, 1778.

H-S (Hammerschmied – Schickmayer).

Súly: 0,43 g; Átmérő: 11 mm.

DFNGY 2864.

ø 10 mm

29.53. tizenhatod dukát (AU)

HE: 977.; Resch: 213.

Gyulafehérvár, 1778.

H-S (Hammerschmied – Schickmayer).

Súly: 0,23 g; Átmérő: 10 mm.

DFNGY 2865.

ø 43 mm

29.54. tallér (AG)

HE: 982.; Resch: 55.

Gyulafehérvár, 1757.

j. n.

Súly: 28,06 g; Átmérő: 43 mm.

DFNGY 2876.

(HABSURG) MÁRIA TERÉZIA ERDÉLYI VERETEI

29.55. tallér (AG)

HE: 982.; Resch: 64.

Gyulafehérvár, 1759.

j. n.

Súly: 28,09 g; Átmérő: 42 mm.

DFNGY 2877.

ø 42 mm

29.56. féltallér (AG)

HE: 990.; Resch: 140.

Gyulafehérvár, 1765.

j. n.

Súly: 13,73 g; Átmérő: 34 mm.

DFNGY 2879.

ø 34 mm

29.57. harminc krajcár (AG)

HE: 992.; Resch: 141.

Gyulafehérvár, 1765.

j. n.

Súly: 6,81 g; Átmérő: 29,5 mm.

DFNGY 2880.

ø 29,5 mm

29.58. húsz krajcár (AG)

HE: 992.; Resch: -.; Rádóczy: 55.

Gyulafehérvár, 1764.

j. n.

Súly: 6,52 g; Átmérő: 29 mm.

DFNGY 2881.

ø 29 mm

29.59. húszt krajcár (AG)

HE: 997.; Resch: 218.

Gyulafehérvár, 1779.
H-S (Hammerschmied – Schickmayer).
Súly: 6,42 g; Átmérő: 29 mm.
DFNGY 2882.

29.60. tizenhét krajcár (AG)

HE: 1000.; Resch: 94.

Gyulafehérvár, 1763.
j. n.
Súly: 6 g; Átmérő: 28,5 mm.
DFNGY 2883.

29.61. tizenhét krajcár (AG)

HE: 1000.; Resch: 107.

Gyulafehérvár, 1764.
j. n.
Súly: 6,04 g; Átmérő: 28 mm.
DFNGY 2884.

29.62. tíz krajcár (AG)

HE: 1004.; Resch: 146.

Gyulafehérvár, 1765.
j. n.
Súly: 3,66 g; Átmérő: 25 mm.
DFNGY 2885.

(HABSBURG) MÁRIA TERÉZIA ERDÉLYI VERETEI

29.63. hét krajcár (AG)

HE: 1008.; Resch: 116.

Gyulafehérvár, 1764.

j. n.

Súly: 3,12 g; Átmérő: 24,5 mm.

DFNGY 2886.

29.64. három krajcár (garas) (AG)

HE: 1013.; Resch: 229.

Gyulafehérvár, 1780.

E / H–S. (Hammerschmied – Schickmayer).

Súly: 1,69 g; Átmérő: 20 mm.

DFNGY 2887.

29.65. poltúra (AG)

HE: 1014.; Resch: 22.

Gyulafehérvár, 1747.

j. n.

Súly: 1,16 g; Átmérő: 19,5 mm.

DFNGY 2888.

29.66. rézkrajcár (CU)

HE: 1017.; Resch: 87A.

Gyulafehérvár, 1762.

C.

Súly: 11,28 g; Átmérő: 26,5 mm.

DFNGY 2894.

ø 23,5 mm

29.67. greschl (CU)

HE: 1019.; Resch: 98.

Gyulafehérvár, 1763.

j. n.

Súly: 7,71 g; Átmérő: 23,5 mm.

DFNGY 2895.

ø 20,5 mm

29.68. pfennig (CU)

HE: 1020.; Resch: 126C.

Gyulafehérvár, 1764.

C-A (Carolina Alba).

Súly: 1,95 g; Átmérő: 20,5 mm.

DFNGY 2896.

K: 29.2.
(215. o.)

M THERESIA D G R IMP GE HU BO RE |
AR AU DUX BU ME PR TRANS CO TY 1761

Maria Theresia Dei Gratia Romanorum Imperatrix Germaniae, Hispaniae, Hungariae, Bohemiae Regina |
Archidux Austriae, Dux Burgundiae, Princeps Transilvaniae, Comes Tirolis 1740

Mária Terézia, Isten kegyelméből a Szent Római Birodalom császára, Németország, Spanyolország,
Magyarország, Csehország királynője, | Ausztria főhercege, Burgundia hercege, Erdély fejedelme, Tirol grófja,
1740

(HABSBURG) MÁRIA TERÉZIA ERDÉLYI VERETEI

KÉPEK JEGYZÉKE

Érmék, emlékérmek

- I. (Habsburg) Ferdinánd osztrák herceget és nejét, Annát ábrázoló ezüst emlékérem (Ltsz. DFNGY 727.) – [46. oldal](#).
- Becker-féle Báthory András erdélyi fejedelem nevére vert hamis pénz (Ltsz. GYAR.2023.1.) – [86. oldal](#).
- Nagyszében város 1613-ban vert hódolati érme (Ltsz. DFNGY 2418. és 2488.) – [88. oldal](#).
- Becker-féle Székely Mózes erdélyi fejedelem nevére vert hamis pénz (Ltsz. DFNGY 2388.) – [90. oldal](#).
- Michael Weiss brassói főbíró halálára vert érme (Ltsz. DFNGY 2449.) – [110. oldal](#).

Oklevelek, pecsétetek

- Fráter György váradi püspök levele (Ltsz. I.1972.3-8.26.) – [36. oldal](#).
- Báthory István fejedelem levele (Ltsz. I.1972.3-8.24.) – [60. oldal](#).
- Báthory Zsigmond fejedelem pecsétje (Ltsz. I.1972.3-8.25.) – [72. oldal](#).
- Rákóczi Zsigmond fejedelem pecsétje (Ltsz. I.1972.3-8.128.) – [96. oldal](#).
- Bethlen Gábor fejedelem pecsétje. (Ltsz. I.1972.3-8.35.) – [114. oldal](#).
- Brandenburgi Katalin fejedelemasszony pecsétje (Ltsz. I.1972.3-8.38.) – [136. oldal](#).
- I. Rákóczi György fejedelem pecsétje (Ltsz. I.1972.3-8.18.) – [142. oldal](#).
- II. Rákóczi György fejedelem pecsétje (Ltsz. I.1972.3-8.20.) – [148. oldal](#).
- Barcsay Ákos fejedelem oklevelének részlete (Ltsz. DF.4/261.) – [158. oldal](#).
- Apafi Mihály fejedelem pátensének részlete (I.1972.3-8.27.) – [168. oldal](#).
- VI. Habsburg Károly császár rendeletének részlete (Ltsz. DF.7/263.) – [202. oldal](#).

Metszetek

- Matthäus Merian látképe Nagyváradról (Ltsz. DF.238/23.) – [50. oldal](#).
- Jacob Koppmayer rézmetszete Tokajról (Ltsz. DF.238/17.) – [54. oldal](#).
- Johann Stridbeck nyomdájában készült metszet Eperjesről (Ltsz. DF.240.II.36.) – [186. oldal](#).
- Elias Nesselntaler rézkarca Johann Friedrich von Veterani katonatisztról. (Ltsz. DF.221/7.) – [188. oldal](#).
- Johann Daniel Herz "Magyarország hódolata Mária Terézia előtt" c. rézmetszete (Ltsz. DF.348/6.) – [214. oldal](#).

Fegyverek és egyéb műtárgyak

- Magyar lovassági tárcsapajzs a 16. századból (Ltsz. DF.2/116.) – [64. oldal](#).
- Női aranygyűrű a kismarjai református templomból – [70. oldal](#).
- Pénzes kehely a 17. század elejéről (Ltsz. III.92.5.1.) – [84. oldal](#).
- Körtealakú tollas buzogány a 16. századból (Ltsz. DF.142/4.) – [98. oldal](#).
- Ezüsttel és korallokkal díszített albán jataján a 18. századból (Ltsz. DF.158/4.) – [140. oldal](#).
- Díszes öv a 17. század második feléből (Ltsz. DF.106/26.) – [164. oldal](#).
- Damkó József II. Rákóczi Ferencről készült mellszobra (Ltsz. Sz.1910.221.) – [194. oldal](#).
- Pénztárláda a Rákóczi-szabadságharc idejéből (Ltsz. VII.64.3.1.) – [196. oldal](#).

LELTÁRI SZÁM KONKORDANCIATÁBLÁZAT

Leltári szám	Katalógus	H/HE
DFNGY 656.	1.11.	869. (H)
DFNGY 657.	1.2.	867. (H)
DFNGY 658.	1.10.	868. (H)
DFNGY 659.	1.3.	867. (H)
DFNGY 660.	1.4.	867. (H)
DFNGY 661.	1.6.	867. (H)
DFNGY 662.	1.5.	867. (H)
DFNGY 663.	1.12.	871. (H)
DFNGY 664.	1.21.	873. (H)
DFNGY 665.	1.19.	871. (H)
DFNGY 666.	1.17.	871. (H)
DFNGY 667.	1.13.	871. (H)
DFNGY 668.	1.24.	–
DFNGY 669.	1.8.	868. (H)
DFNGY 670.	1.1.	866. (H)
DFNGY 671.	1.18.	871. (H)
DFNGY 672.	1.7.	867. (H)
DFNGY 673.	1.22.	873. (H)
DFNGY 674.	1.16.	871. (H)
DFNGY 675.	1.23.	874. (H)
DFNGY 677.	1.25.	881. (H)
DFNGY 678.	1.26.	881. (H)
DFNGY 680.	1.27.	881. (H)
DFNGY 684.	1.28.	881. (H)
DFNGY 724.	2.1.	898. (H)
DFNGY 725.	2.2.	898. (H)
DFNGY 727.	46. oldal	–
DFNGY 2293.	1.20.	871. (H)
DFNGY 2294.	1.14.	871. (H)
DFNGY 2295.	2.3.	910e. (H)
DFNGY 2296.	3.1.	5A.
DFNGY 2297.	3.2.	8.
DFNGY 2298.	3.3.	8.
DFNGY 2299.	3.4.	9.
DFNGY 2300.	3.5.	12.
DFNGY 2301.	3.6.	10.
DFNGY 2302.	3.7.	10.

Leltári szám	Katalógus	H/HE
DFNGY 2303.	4.1.	54A.
DFNGY 2304.	4.2.	37.
DFNGY 2305.	4.4.	39.
DFNGY 2306.	4.3.	39.
DFNGY 2307.	4.5.	40.
DFNGY 2308.	4.6.	41.
DFNGY 2309.	4.8.	42.
DFNGY 2310.	4.7.	41.
DFNGY 2311.	4.9.	42.
DFNGY 2312.	4.10.	41.
DFNGY 2313.	4.11.	43.
DFNGY 2314.	4.12.	47.
DFNGY 2315.	4.13.	52.
DFNGY 2316.	4.14.	53.
DFNGY 2317.	4.15.	53.
DFNGY 2318.	4.16.	54.
DFNGY 2319.	4.17.	54.
DFNGY 2320.	3.8.	25.
DFNGY 2321.	5.1.	65.
DFNGY 2322.	5.2.	65.
DFNGY 2323.	5.3.	65.
DFNGY 2324.	5.4.	65.
DFNGY 2325.	5.5.	65.
DFNGY 2326.	5.6.	–
DFNGY 2327.	5.7.	–
DFNGY 2328.	5.8.	–
DFNGY 2329.	6.1.	67.
DFNGY 2330.	6.2.	70.
DFNGY 2331.	6.3.	72.
DFNGY 2332.	6.4.	78.
DFNGY 2333.	6.5.	80.
DFNGY 2334.	6.6.	80.
DFNGY 2335.	6.7.	80.
DFNGY 2336.	6.8.	80A.
DFNGY 2337.	6.9.	87.
DFNGY 2338.	6.10.	87.
DFNGY 2339.	6.11.	86.

Leltári szám	Katalógus	H/HE
DFNGY 2340.	7.1.	94.
DFNGY 2341.	8.1.	100.
DFNGY 2342.	8.12.	105A.
DFNGY 2343.	8.2.	105.
DFNGY 2344.	8.3.	105.
DFNGY 2345.	8.4.	105.
DFNGY 2346.	8.5.	105.
DFNGY 2347.	8.6.	105.
DFNGY 2348.	8.7.	105.
DFNGY 2349.	8.8.	105.
DFNGY 2350.	8.9.	105.
DFNGY 2351.	8.10.	105.
DFNGY 2352.	8.11.	105.
DFNGY 2353.	8.15.	106.
DFNGY 2354.	8.16.	108.
DFNGY 2355.	8.17.	109A.
DFNGY 2356.	8.18.	110.
DFNGY 2357.	8.19.	11A.
DFNGY 2358.	8.20.	112.
DFNGY 2359.	8.21.	112.
DFNGY 2360.	8.22.	113.
DFNGY 2361.	8.13.	106.
DFNGY 2362.	8.14.	106.
DFNGY 2363.	8.24.	124.
DFNGY 2364.	8.25.	125.
DFNGY 2365.	8.26.	125.
DFNGY 2366.	8.27.	126.
DFNGY 2367.	8.28.	125.
DFNGY 2368.	8.29.	129.
DFNGY 2369.	8.30.	129.
DFNGY 2370.	8.31.	132.
DFNGY 2371.	8.32.	138.
DFNGY 2372.	8.33.	134.
DFNGY 2373.	8.35.	137.
DFNGY 2374.	8.34.	135.
DFNGY 2375.	8.36.	140.
DFNGY 2376.	8.23.	118A.

Leltári szám	Katalógus	H/HE
DFNGY 2377.	8.37.	141.
DFNGY 2378.	8.38.	144.
DFNGY 2380.	8.39.	153.
DFNGY 2381.	10.1.	157.
DFNGY 2382.	9.1.	1008. (H)
DFNGY 2383.	11.1.	164.
DFNGY 2384.	9.2.	1010. (H)
DFNGY 2385.	11.2.	167.
DFNGY 2388.	90. oldal	169.
DFNGY 2390.	12.2.	171.
DFNGY 2391.	12.3.	182.
DFNGY 2392.	12.6.	188.
DFNGY 2393.	12.7.	188.
DFNGY 2394.	12.5.	186.
DFNGY 2395.	12.4.	185.
DFNGY 2396.	12.13.	205.
DFNGY 2397.	12.9.	196.
DFNGY 2398.	12.11.	200.
DFNGY 2399.	12.10.	198.
DFNGY 2400.	12.8.	195.
DFNGY 2401.	12.12.	203.
DFNGY 2402.	12.14.	214.
DFNGY 2404.	12.15.	214.
DFNGY 2405.	12.16.	216.
DFNGY 2406.	13.1.	218.
DFNGY 2407.	13.2.	219.
DFNGY 2408.	14.1.	227.
DFNGY 2409.	14.2.	233.
DFNGY 2410.	14.3.	234.
DFNGY 2411.	14.4	239.
DFNGY 2412.	14.5.	239.
DFNGY 2413.	14.8.	240.
DFNGY 2414.	14.6.	239.
DFNGY 2415.	14.7.	239A.
DFNGY 2416.	14.9.	240.
DFNGY 2417.	14.10.	241.
DFNGY 2418.	88. oldal	–

Leltári szám	Katalógus	H/HE
DFNGY 2419.	14.14.	245.
DFNGY 2420.	14.15.	246.
DFNGY 2421.	14.11.	243.
DFNGY 2422.	14.12.	244.
DFNGY 2423.	14.13.	244.
DFNGY 2424.	14.16.	251.
DFNGY 2425.	14.17.	255.
DFNGY 2426.	14.18.	255.
DFNGY 2427.	14.19.	256.
DFNGY 2428.	14.21.	259.
DFNGY 2429.	14.22.	260.
DFNGY 2430.	14.23.	261.
DFNGY 2431.	14.26.	267.
DFNGY 2432.	14.24.	263.
DFNGY 2433.	14.25.	265.
DFNGY 2434.	14.20.	257.
DFNGY 2435.	14.27.	276.
DFNGY 2436.	14.29.	276.
DFNGY 2437.	14.28.	276.
DFNGY 2438.	14.31.	279.
DFNGY 2439.	14.30.	276.
DFNGY 2440.	14.33.	283.
DFNGY 2441.	14.32.	282.
DFNGY 2442.	14.39.	291.
DFNGY 2443.	14.40.	292.
DFNGY 2444.	14.34.	285.
DFNGY 2445.	14.35.	290.
DFNGY 2446.	14.36.	290.
DFNGY 2447.	14.37.	290.
DFNGY 2448.	14.38.	290.
DFNGY 2449.	110. oldal	–
DFNGY 2450.	15.2.	294.
DFNGY 2451.	15.3.	298.
DFNGY 2452.	15.4.	299.
DFNGY 2453.	15.5.	301.
DFNGY 2456.	16.1.	302.
DFNGY 2457.	16.6.	325.

Leltári szám	Katalógus	H/HE
DFNGY 2458.	16.2.	305.
DFNGY 2459.	16.5.	–
DFNGY 2460.	16.17.	335.
DFNGY 2461.	16.18.	335.
DFNGY 2462.	16.19.	335.
DFNGY 2463.	16.3.	306.
DFNGY 2464.	16.4.	309.
DFNGY 2465.	16.20.	337.
DFNGY 2466.	16.21.	337.
DFNGY 2467.	16.22.	337.
DFNGY 2468.	16.23.	338.
DFNGY 2469.	16.24.	338.
DFNGY 2470.	16.25.	338.
DFNGY 2471.	16.26.	338A.
DFNGY 2472.	16.27.	338A.
DFNGY 2473.	16.28.	339.
DFNGY 2474.	16.29.	339.
DFNGY 2475.	16.30.	344.
DFNGY 2476.	16.11.	329.
DFNGY 2477.	16.7.	327.
DFNGY 2478.	16.8.	327.
DFNGY 2479.	16.9.	327.
DFNGY 2480.	16.10.	327.
DFNGY 2481.	16.12.	330A.
DFNGY 2482.	16.14.	331.
DFNGY 2483.	16.13.	330A.
DFNGY 2484.	16.15.	333.
DFNGY 2485.	16.16.	334.
DFNGY 2488.	88. oldal	–
DFNGY 2490.	16.35.	374.
DFNGY 2491.	16.37.	374.
DFNGY 2492.	16.36.	374.
DFNGY 2493.	16.34.	374.
DFNGY 2494.	16.77.	455.
DFNGY 2497.	16.39.	375.
DFNGY 2498.	16.38.	375.
DFNGY 2499.	16.40.	377.

LELTÁRI SZÁM KONKORDANCIATÁBLÁZAT

Leltári szám	Katalógus	H/HE
DFNGY 2500.	16.41.	378.
DFNGY 2501.	16.42.	379.
DFNGY 2502.	16.43.	381.
DFNGY 2503.	16.44.	384.
DFNGY 2504.	16.45.	384.
DFNGY 2505.	16.54.	422.
DFNGY 2506.	16.58.	427.
DFNGY 2507.	16.55.	424.
DFNGY 2508.	16.56.	424.
DFNGY 2509.	16.59.	429.
DFNGY 2510.	16.60.	429.
DFNGY 2511.	16.62.	430.
DFNGY 2512.	16.63.	430.
DFNGY 2513.	16.64.	430.
DFNGY 2514.	16.65.	430.
DFNGY 2515.	16.66.	430.
DFNGY 2516.	16.71.	442.
DFNGY 2517.	16.76.	453A.
DFNGY 2519.	16.78.	461.
DFNGY 2520.	16.31.	352.
DFNGY 2521.	16.32.	357.
DFNGY 2522.	16.48.	395.
DFNGY 2523.	16.49.	396.
DFNGY 2524.	16.47.	387.
DFNGY 2525.	16.46.	386.
DFNGY 2526.	16.51.	408.
DFNGY 2527.	16.68.	435.
DFNGY 2528.	16.52.	410.
DFNGY 2529.	16.53.	413.
DFNGY 2530.	16.72.	445.
DFNGY 2531.	16.79.	464.
DFNGY 2532.	16.75.	452.
DFNGY 2533.	16.33.	371.
DFNGY 2534.	16.50.	407.
DFNGY 2536.	16.67.	432.
DFNGY 2537.	16.70.	438.
DFNGY 2538.	16.80.	465.

Leltári szám	Katalógus	H/HE
DFNGY 2539.	16.73.	451.
DFNGY 2540.	17.1.	468.
DFNGY 2541.	17.2.	469.
DFNGY 2543.	18.1.	472.
DFNGY 2544.	19.1.	474.
DFNGY 2545.	19.2.	486.
DFNGY 2546.	19.4.	490.
DFNGY 2547.	19.3.	489.
DFNGY 2548.	19.5.	490.
DFNGY 2549.	19.6.	491.
DFNGY 2550.	19.7.	492.
DFNGY 2551.	19.8.	493.
DFNGY 2552.	19.9.	494.
DFNGY 2553.	19.10.	496.
DFNGY 2554.	19.11.	496B.
DFNGY 2555.	19.12.	487.
DFNGY 2556.	19.14.	508A.
DFNGY 2557.	19.13.	505.
DFNGY 2558.	19.15.	509.
DFNGY 2559.	19.16.	521.
DFNGY 2562.	20.2.	530C.
DFNGY 2563.	20.3.	530C.
DFNGY 2564.	20.4.	530D.
DFNGY 2565.	20.7.	538.
DFNGY 2566.	20.8.	538.
DFNGY 2567.	20.9.	538B.
DFNGY 2568.	20.10.	538B.
DFNGY 2569.	20.11.	538B.
DFNGY 2570.	20.12.	538B.
DFNGY 2571.	20.13.	538B.
DFNGY 2572.	20.14.	538B.
DFNGY 2573.	20.1.	526.
DFNGY 2574.	20.5.	533.
DFNGY 2575.	20.6.	536.
DFNGY 2576.	20.15.	555A.
DFNGY 2577.	20.17.	559C.
DFNGY 2578.	20.19.	562A.

Leltári szám	Katalógus	H/HE
DFNGY 2579.	20.18.	560.
DFNGY 2580.	20.20.	563A.
DFNGY 2581.	20.21.	563A.
DFNGY 2582.	20.22.	564C.
DFNGY 2583.	20.23.	564C.
DFNGY 2584.	20.24.	564C.
DFNGY 2585.	20.26.	564.
DFNGY 2586.	20.25.	564.
DFNGY 2587.	20.27.	564B.
DFNGY 2588.	20.28.	564D.
DFNGY 2589.	20.29.	572.
DFNGY 2590.	20.16.	557.
DFNGY 2591.	21.1.	576.
DFNGY 2592.	21.2.	577.
DFNGY 2593.	21.3.	577.
DFNGY 2594.	21.7.	592.
DFNGY 2595.	21.6.	590.
DFNGY 2596.	21.8.	595.
DFNGY 2597.	21.9.	595.
DFNGY 2598.	21.13.	601Dvar.
DFNGY 2599.	21.12.	599A.
DFNGY 2600.	21.14.	602.
DFNGY 2601.	21.10.	596.
DFNGY 2602.	21.11.	598A.
DFNGY 2603.	22.1.	607.
DFNGY 2604.	22.3.	610.
DFNGY 2605.	22.5.	614.
DFNGY 2606.	22.6.	617.
DFNGY 2607.	22.7.	618.
DFNGY 2608.	22.10.	620A.
DFNGY 2609.	22.8.	620.
DFNGY 2610.	22.9.	620A.
DFNGY 2611.	23.1.	630.
DFNGY 2612.	23.10.	644.
DFNGY 2613.	23.11.	645.
DFNGY 2614.	23.5.	637.
DFNGY 2615.	23.12.	665.

Leltári szám	Katalógus	H/HE
DFNGY 2616.	23.16.	698.
DFNGY 2617.	23.17.	700.
DFNGY 2618.	23.18.	700.
DFNGY 2619.	23.19.	700.
DFNGY 2620.	23.14.	692.
DFNGY 2621.	23.20.	700.
DFNGY 2622.	23.15.	692.
DFNGY 2623.	23.21.	700.
DFNGY 2624.	23.22.	700.
DFNGY 2625.	23.23.	700.
DFNGY 2626.	23.24.	700.
DFNGY 2627.	23.9.	642.
DFNGY 2628.	23.3.	633.
DFNGY 2629.	23.7.	655.
DFNGY 2630.	23.6.	640var.
DFNGY 2631.	23.8.	656.
DFNGY 2632.	23.2.	640A.
DFNGY 2633.	23.13.	684.
DFNGY 2634.	23.4.	639.
DFNGY 2635.	23.26.	702.
DFNGY 2636.	23.27.	702A.
DFNGY 2637.	23.25.	700.
DFNGY 2638.	23.35.	722B.
DFNGY 2639.	23.34.	722.
DFNGY 2640.	23.46.	759.
DFNGY 2641.	23.47.	752.
DFNGY 2642.	23.48.	754.
DFNGY 2643.	23.49.	755.
DFNGY 2644.	23.60.	809.
DFNGY 2645.	23.63.	816B.
DFNGY 2646.	23.62.	816.
DFNGY 2647.	23.30.	713.
DFNGY 2648.	23.31.	714.
DFNGY 2649.	23.29.	710.
DFNGY 2650.	23.28.	709.
DFNGY 2651.	23.36.	736.
DFNGY 2652.	23.37.	740.

Leltári szám	Katalógus	H/HE
DFNGY 2653.	23.38.	744.
DFNGY 2654.	23.39.	746.
DFNGY 2655.	23.40.	745.
DFNGY 2656.	23.41.	745.
DFNGY 2657.	23.42.	742.
DFNGY 2658.	23.33.	721.
DFNGY 2659.	23.43.	747-748.
DFNGY 2660.	23.44.	747.
DFNGY 2661.	23.45.	749.
DFNGY 2662.	23.57.	778.
DFNGY 2663.	23.58.	780.
DFNGY 2664.	23.61.	813.
DFNGY 2665.	23.50.	732.
DFNGY 2666.	23.51.	732C.
DFNGY 2667.	23.52.	732C.
DFNGY 2668.	23.53.	732C.
DFNGY 2669.	23.32.	719.
DFNGY 2670.	23.54.	733.
DFNGY 2671.	23.56.	769.
DFNGY 2672.	23.55.	767.
DFNGY 2673.	23.59.	774.
DFNGY 2674.	23.64.	822.
DFNGY 2675.	24.1.	825.
DFNGY 2678.	25.2.	835.
DFNGY 2679.	25.3.	835A.
DFNGY 2680.	25.1.	833.
DFNGY 2681.	25.4.	838.
DFNGY 2682.	25.5.	844.
DFNGY 2683.	25.6.	849.
DFNGY 2684.	25.7.	849.
DFNGY 2685.	25.8.	850.
DFNGY 2686.	25.9.	850.
DFNGY 2687.	25.10.	850.
DFNGY 2688.	25.11.	850.
DFNGY 2689.	25.12.	852.
DFNGY 2690.	25.13.	852.
DFNGY 2691.	25.14.	855.

Leltári szám	Katalógus	H/HE
DFNGY 2692.	25.15.	856A.
DFNGY 2693.	25.16.	857.
DFNGY 2695.	25.17.	859.
DFNGY 2696.	25.18.	859.
DFNGY 2707.	26.1.	829.
DFNGY 2757.	27.1.	863.
DFNGY 2758.	27.2.	865.
DFNGY 2759.	27.4.	870.
DFNGY 2760.	27.3.	869var.
DFNGY 2761.	27.5.	871.
DFNGY 2762.	27.7.	875.
DFNGY 2763.	27.8.	875.
DFNGY 2764.	27.9.	875.
DFNGY 2765.	27.10.	876.
DFNGY 2766.	27.11.	878A.
DFNGY 2767.	27.6.	873.
DFNGY 2770.	28.2.	885.
DFNGY 2771.	28.1.	884.
DFNGY 2772.	28.3.	891.
DFNGY 2773.	28.4.	894var.
DFNGY 2774.	28.5.	895.
DFNGY 2775.	28.7.	895.
DFNGY 2776.	28.8.	896.
DFNGY 2777.	28.6.	895.
DFNGY 2778.	28.9.	897.
DFNGY 2779.	28.10.	897.
DFNGY 2780.	28.11.	897.
DFNGY 2781.	28.12.	897.
DFNGY 2782.	28.13.	897.
DFNGY 2783.	28.14.	897.
DFNGY 2784.	28.15.	897.
DFNGY 2785.	28.17.	899.
DFNGY 2786.	28.18.	899.
DFNGY 2787.	28.16.	897var.
DFNGY 2788.	28.19.	900.
DFNGY 2789.	28.20.	900.
DFNGY 2790.	28.21.	900A.

LELTÁRI SZÁM KONKORDANCIATÁBLÁZAT

Leltári szám	Katalógus	H/HE
DFNGY 2791.	28.22.	900A.
DFNGY 2792.	28.23.	900A.
DFNGY 2793.	28.24.	900A.
DFNGY 2794.	28.25.	901.
DFNGY 2799.	28.26.	908.
DFNGY 2800.	28.27.	908.
DFNGY 2800.	29.57.	992.
DFNGY 2801.	28.29.	914.
DFNGY 2802.	28.30.	914.
DFNGY 2803.	28.28.	911.
DFNGY 2804.	28.31.	914.
DFNGY 2805.	28.32.	914.
DFNGY 2806.	28.33.	920.
DFNGY 2807.	28.34.	923.
DFNGY 2808.	28.35.	924.
DFNGY 2809.	28.36.	925.
DFNGY 2813.	29.1.	932.
DFNGY 2814.	29.2.	932.
DFNGY 2816.	29.3.	935.
DFNGY 2817.	29.4.	937.
DFNGY 2818.	29.5.	940.
DFNGY 2819.	29.6.	941.
DFNGY 2820.	29.9.	951.
DFNGY 2821.	29.10.	953.
DFNGY 2822.	29.12.	953.
DFNGY 2823.	29.13.	954.
DFNGY 2824.	29.8.	951.
DFNGY 2825.	29.7.	950.
DFNGY 2826.	29.11.	953.
DFNGY 2827.	29.14.	955.
DFNGY 2828.	29.15.	955.
DFNGY 2829.	29.16.	956.
DFNGY 2830.	29.17.	956.
DFNGY 2831.	29.18.	958.
DFNGY 2832.	29.19.	958.
DFNGY 2833.	29.20.	958.
DFNGY 2834.	29.21.	958.

Leltári szám	Katalógus	H/HE
DFNGY 2835.	29.22.	958.
DFNGY 2836.	29.23.	958.
DFNGY 2837.	29.24.	958.
DFNGY 2838.	29.25.	958.
DFNGY 2839.	29.26.	958.
DFNGY 2840.	29.27.	958.
DFNGY 2841.	28.28.	914.
DFNGY 2841.	29.28.	958.
DFNGY 2842.	29.29.	958.
DFNGY 2843.	29.30.	958.
DFNGY 2844.	29.31.	958.
DFNGY 2845.	29.32.	958.
DFNGY 2846.	29.33.	958.
DFNGY 2847.	29.34.	958.
DFNGY 2848.	29.35.	958.
DFNGY 2849.	29.36.	958.
DFNGY 2850.	29.37.	958.
DFNGY 2851.	29.38.	960.
DFNGY 2852.	29.39.	961.
DFNGY 2852.	29.40.	962.
DFNGY 2854.	29.41.	962.
DFNGY 2855.	29.42.	964.
DFNGY 2856.	29.43.	967.
DFNGY 2857.	29.44.	968.
DFNGY 2858.	29.45.	969.
DFNGY 2859.	29.46.	971.
DFNGY 2860.	29.48.	973.
DFNGY 2861.	29.50.	973.
DFNGY 2862.	29.47.	972.
DFNGY 2863.	29.51.	974.
DFNGY 2864.	29.52.	976.
DFNGY 2865.	29.53.	977.
DFNGY 2876.	29.54.	982.
DFNGY 2877.	29.55.	982.
DFNGY 2879.	29.56.	990.
DFNGY 2881.	29.58.	992.
DFNGY 2882.	29.59.	997.

Leltári szám	Katalógus	H/HE
DFNGY 2883.	29.60.	1000.
DFNGY 2884.	29.61.	1000.
DFNGY 2885.	29.62.	1004.
DFNGY 2886.	29.63.	1008.
DFNGY 2887.	29.64.	1013.
DFNGY 2888.	29.65.	1014.
DFNGY 2894.	29.66.	1017.
DFNGY 2895.	29.67.	1019.
DFNGY 2896.	29.68.	1020.
Sz.1970.187.	12.1.	171.
IV.1939.15.	1.9.	868. (H)
IX.67.1.3.	1.15.	871. (H)
GYAR.2023.1.	86. oldal	64. oldal
GYAR.2023.2.	15.1.	294.
GYAR.2023.3.	16.57.	424.
GYAR.2023.4.	16.69.	435.
GYAR.2023.5.	16.61.	429.
GYAR.2023.6.	16.74.	451.
GYAR.2023.7.	17.3.	469.
GYAR.2023.8.	17.4.	469.
GYAR.2023.9.	21.4.	586.
GYAR.2023.10.	21.5.	590.
GYAR.2023.11.	22.2.	–
GYAR.2023.12.	22.4.	614.
GYAR.2023.13.	24.2.	827.
GYAR.2023.14.	29.49.	973.

Bibliográfia

Referenciák, mellékreferenciák

- Huszár Lajos (1979): *Münzkatalog Ungarn: Von 1000 bis heute*. München–Budapest. (H)
- Huszár Lajos (1995): *Az Erdélyi Fejedelemség pénzverése*. Budapest. (HE)
- Lengyel András (2013): *Aranykönyv: 1325–1540*. (Középkori magyar pénzverés) Budapest. (Aranykönyv)
- Pohl Artúr (1974): *Ungarische Goldgulden des Mittelalters: 1325–1540*. Graz. (Pohl)
- Pohl Artúr (1982): *Münzzeichen und Meisterzeichen auf ungarischen Münzen des Mittelalters 1300–1540*. Graz–Budapest. (Mzz)
- [Resch Adolf \(1901\)](#): *Siebenbürgische Münzen und Medaillen von 1538 bis zur Gegenwart*. — *Verein f. Siebenbürgische Landeskunde*. Hermannstadt. (Resch)
- Resch Adolf (1969): *Nachtrag zu Siebenbürgische Münzen und Medaillen von 1538 bis zur Gegenwart*. Graz. (Resch Nachtrag)
- Tóth Csaba (2017): *Tündérkert ezüstje. Erdélyi tallérgyűjtemény a Magyar Nemzeti Bankban*. Budapest. (Tündérkert)
- Edmund Kopicki (1995): *Ilustrowany skorowidz pieniedzy polskich i z Polska zwiqzanych*. Część 2.1. Teksty Poz. 7059–12338. Warsaw. (Kopicki)
- Jungwirth Helmut (1975): *Corpus Nummorum Austriacorum V. Leopold I. – Karl VI. (1657–1740)*. Wien. (CNA)
- Rádóczy Gyula (1982): *Mária Terézia magyar pénzverése*. Budapest. (Rádóczy)
- Weszerle József hátrahagyott érmészeti táblái*. Magyar Numizmatikai Társulat, Budapest, 1911. (Weszerle)

Gyűjteményismertető

- Huszár Lajos (1930): E) Éremtár. *Vezető Debrecen sz. kir. város Déri-Múzeumában*. (Debrecen sz. kir. város „Déri-Múzeumá”-nak kiadványai XXIV. Összeáll. Ecsedi István) Debrecen. 205–220.
- [Kahler Frigyes \(1982\)](#): Déri Frigyes numizmatikai gyűjteménye a Déri Múzeumban. *A Debreceni Déri Múzeum Évkönyve 1980*. (A Debreceni Déri Múzeum Kiadványai, LXI. Dankó Imre szerk.) Debrecen. 519–549.
- Kahler Frigyes (1983): A debreceni Városi Múzeum numizmatikai gyűjteménye (1902–1928). *A Debreceni Déri Múzeum Évkönyve 1981*. (A Debreceni Déri Múzeum Kiadványai, LXII. Dankó Imre szerk.) Debrecen. 507–518.
- Krankovics Ilona (1995): *Déri Numizmatikai gyűjtemény. Erdély*. Debrecen.
- [Krankovics Ilona \(2014\)](#): Bethlen Gábor érmei a Déri Múzeum numizmatikai gyűjteményében. *Debreceni Szemle*. 4. sz. 217–229.
- Krankovics Ilona (2016): *Bethlen Gábor fejedelem érmei*. (A Déri Múzeum és gyűjteményei 4.) Debrecen.
- Krankovics Ilona (2018): Fejedelmek arcképcsarnoka. Az erdélyi Fejedelemség pénzverése. In: Angi János – Dani János – Krankovics Ilona – Lakner Lajos (szerk.): *A hit megtartó ereje – Az Erdélyi Fejedelemség és Debrecen*. Debrecen. 37–54.
- Novák Ádám (2020): *Középkori magyar veretek a Déri Múzeum numizmatikai gyűjteményéből*. (Déri Múzeum és Gyűjteményei 5.) Debrecen.